

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE

ČASOPIS O SÚČASNEJ LINGVISTIKE, LITERÁRNEJ VEDE, TRANSLATOLÓGII A KULTUROLÓGII

ROČNÍK X, ČÍSLO 2, december 2018

ISSN 1338-0583

Predseda Vedeckej rady

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.

(vladimir.bilovesky@umb.sk)

Podpredseda Vedeckej rady

doc. PhDr. Ivan Šuša, PhD.

(ivan.susa@umb.sk)

Predseda Redakčnej rady

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.

(vladimir.bilovesky@umb.sk)

Podpredseda Redakčnej rady

doc. PhDr. Ivan Šuša, PhD.

(ivan.susa@umb.sk)

Členovia a členky Vedeckej rady

doc. PhDr. Zuzana Bohušová, PhD.

Doc. PaedDr. Zdenko Dobřík, PhD.

prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.

Prof. Dr. Michal Harpáň

PhDr. Anita Huťková, PhD.

univ. doc. Kegyesné dr. Szekeres Erika

doc. PhDr. Alojz Keníž, CSc.

Dr. Dušan Kováč Petrovský, PhD.

doc. PhDr. Marta Kováčová, PhD.

prof. PhDr. Mária Kusá, CSc.

doc. Mgr. Patrik Mitter, Ph.D.

prof. PhDr. Jozef Sipko, CSc.

prof. Larisa Sugay, DrSc.

doc. Dr. Tunde Tuska, PhD.

prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

doc. PhDr. Ján Vilikovský, CSc.

Členky Redakčnej rady

Mgr. Marianna Bachledová, PhD.

Mgr. Barbora Vinczeová, PhD.

Všetky uverejnené príspevky sú recenzované.

Časopis NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE je zaregistrovaný v databáze INDEX COPERNICUS.

OBSAH

NAMIESTO ÚVODU	2
VEDECKÉ ŠTÚDIE.....	3
Ivan Šuša	
UMELECKÁ TRANSPOZÍCIA TEXTOV NA OSI MINULOSŤ - SÚČASNOSŤ	3
Martina Juričková	
MIRROR CHARACTERS IN THE LORD OF THE RINGS: A COMPLEX ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP OF FRODO AND GOLLUM	14
Miroslava Bajusová	
NEUTRALIZÁCIA ETNOPRÍZNAKOV PRI PREKLADĚ ZO SLOVENSKÉHO DO NEMECKÉHO JAZYKA	34
Claudia Galambošová	
K PROBLEMATIKE RUSKO-SLOVENSKEJ MEDZIJAZYKOVEJ HOMONYMIE	50
RECENZIE	64
Zuzana Bohušová	
HYBRIDNÝ PRÍSTUP K OSVOJOVANIU SI CUDZÍCH JAZYKOV.	64
Zdeňka Schejbalová	
K FRANCOUZSKÝM TEXTŮM V HUMANITNÍCH A SPOLEČENSKÝCH VĚDÁCH	66
Hedviga Kubišová	
AKO SA ĽUDIA DOHOVORILI V „BRATISLAVSKOM BABYLONE“?	68
Jana Lauková	
BANSKOBYSTRICKÁ TRANSLATOLÓGIA A JEJ VEDECKÝ KONTEXT	74
Zuzana Bohušová, Christiane Schechirow	
ALLES WALZER! REZENSION.....	76
SPRÁVY A INFORMÁCIE	79
Mária Koscelníková	
V NITRE SA ZIŠLI SVETOVÉ I DOMÁCE OSOBNOSTI TRANSLATOLÓGIE	79
Anita Huťková	
BESEDA S PREKLADATEĽKOU LUCIOU NIŽNÍKOVOU (NIELEN) O PREKLADĚ	81
LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ	81
Monika Zázrivcová	
STRETNUTIE S PREKLADATEĽOM A DIPLOMATOM STANISLAVOM VALLOM.....	83
Lujza Urbancová	
SLOVENČINA AKO CUDZÍ JAZYK Z LEKTORSKEJ PERSPEKTÍVY	85

Ivan Šuša	
PREDNÁŠKA O ETIKE V PREKLADĚ A TLMOČENÍ	86
POKYNY PRE AUTOROV	87
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS.....	90

NAMIESTO ÚVODU

Druhé číslo vedeckého časopisu NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE opäť prináša štúdie, týkajúce sa lingvistiky, literárnej vedy, translatológie a v širšom rámci i kulturológie. Ivan Šuša sa zamýšľa nad umeleckou transpozíciou textov na osi minulosť a súčasnosť (a to konkrétne v slovensko-talianskom kontexte), v literárno-vednej téme pokračuje anglistka Martina Juríčková, lingvistickú zložku zastupujú germanistka Miroslava Bajusová a rusistka Claudia Galambošová.

V časopise si tiež môžete prečítať recenzie na aktuálne vydané (najmä vedecké či odborné) diela a rovnako správy a informácie z rôznych podujatí a akcií, ktoré sa viažu na filologický či translatologický vedecký či vedecko-popularizačný kontext.

Redakčná rada

VEDECKÉ ŠTÚDIE

UMELECKÁ TRANSPÓZÍCIA TEXTOV NA OSI MINULOSŤ - SÚČASNOSŤ

Ivan Šuša

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
ivan.susa@umb.sk

Kľúčové slová: umelecká transpozícia, talianska literatúra, Pier Paolo Pasolini, Emanuele Trevi
Key words: art transposition, Italian Literature, Pier Paolo Pasolini, Emanuele Trevi

Úvod

Prekladateľ a talianista František Hruška v jednej zo svojich recenzií pre slovenský denník *Pravda* napísal, že súčasnú taliansku literatúru síce predstavujú stovky mien, ale k slovenským čitateľom sa dostane iba niekoľko z nich – toľkí, koľkí sa zmestia na malý trh. Autorov, ktorí majú privilégium dostať sa naň, nazýva „vyvolenými“ (Hruška, 2015, s. 1). Tento na prvý pohľad samozrejmy a navonok zjednodušený názor má svoje opodstatnenie i funkčnosť. Mnohé vydavateľstvá totiž stavajú edičnú politiku na selektívnej politike zisku – na trh ponúkajú diela autorov, ktorí boli úspešní v kontexte východiskovej kultúry (v tomto prípade v Taliansku) a v prekladoch do iných cudzích jazykov. Je logické, že podľa tohto komerčného uvažovania sa na trh dostávajú z Apeninského polostrova predovšetkým bestsellery, tzv. ženská literatúra a krimi-romány s tematikou mafie a organizovaného zločinu. Čitateľ však siaha aj po dielach významných autorov alebo autorov, ktorých pozná z jeho doterajších návykov. Po roku 1989 sa v slovenskom prekladovom a recepcno-kultúrnom prostredí z talianskej literatúry najvýraznejšie presadili celosvetovo známy a uznávaný Umberto Eco a (oproti Ecovi u nás síce paradoxne, menej známy, no z hľadiska počtu prekladov najprekladanejší taliansky autor) Alessandro Baricco (tému sa bližšie venujeme v našej vedeckej monografii *Talianska literatúra v slovenskom prekladovo-recepčnom kontexte po roku 1989*).

Jednou z osobností, ktorá oslovila aj slovenské čitateľstvo, je Emanuele Trevi – osobnosť, ktorá vo svojich dielach prepája minulosť a súčasnosť a v rámci štylistickej hybridity mieša a umelecky transponuje viaceré typy textov a metatextov. Pripomeňme, že Emanuele Trevi si od svojho románového debutu v roku 2003 *I cani del nulla* (a následne po publikovaní

takmer desiatky ďalších diel) vydobyl v súčasnej talianskej literatúre popredné miesto. Autor sa okrem vlastnej tvorby venuje aj literárnej kritike a publicistike, známy je najmä svojimi príspevkami v časopisoch či denníkoch (*La Repubblica, La Stampa, Il Manifesto, Il Caffé Illustrato, Nuovi Argomenti* a i.) Treviho dielo nebolo doteraz slovenským čitateľom známe, jeho spisovateľské umenie a kultúrny rozhľad sprístupnil prostredníctvom prekladu až talianista František Hruška dielom *Niečo napísané*, ktoré vyšlo v slovenčine v roku 2015.

Nosným textom, z ktorého Trevi ideovo, tematicky a čiastočne i žánrovo vychádza a umelecky jeho časti umelecky transponuje v diele *Niečo napísané*, je nedokončený román významného talianskeho spisovateľa, scenáristu, priekopníka kinematografie a zároveň relevantnej kultúrno-spoločenskej osobnosti talianskeho *Novecenta* Piera Paola Pasolinioho – *Petrolio* (v slovenčine *Nafta*).

Od Treviho k Pasolinimu. Pier Paolo Pasolini a slovenský recepčný kontext

Aj keď Pier Paolo Pasolini bol u nás pred rokom 1989 známou literárno-kultúrnou osobnosťou (zdôrazňovali sa najmä jeho zásluhy v oblasti kinematografie a sociálny rozmer tvorby), z čoho vyplývali aj vyselektované diela, ktoré boli do slovenčiny (resp. češtiny) preložené, no selekciou jeho diel, tém a vybraných postojov sa vytvorilo pomerne klišéovité a stereotypné vnímanie jeho osobnosti. Český romanista Ivan Seidl v roku 1985 zdôrazňuje „objavenie Marxa“ (Seidl, 1985, s. 72), pripomína diela *Ragazzi di vita, Una vita violenta, Le ceneri di Gramsci* a zdôrazňuje jeho účinkovanie v časopise *Officina*, ktorý svojimi neoexperimentálnymi tendenciami spustil krízu neorealizmu. Ján Juríček v kontexte uvažovania vtedajšej literárnej kritiky u nás taktiež zdôrazňoval, že Pasolini patrí k autorom marxistickej orientácie, ktorý písal silne spoločensky angažované básne, pričom okrem špecifik (napríklad často využívané nárečie) pripomenul „mimoriadne surová reč a umelecky pôsobivé stvárnenie života mladistvých v biednych rímskych predmestiach“ (Juríček, 1987, s. 422).

Nie všetky diela však boli pred rokom 1989 akceptovateľné, štátna edičná politika negatívne hodnotila Pasolinioho romány ako diela bez pozitívnej vízie či mravného záverečného vyústenia. Zámerne sa obchádzal aj jeho búrlivý osobný život, homosexuálna orientácia či tragický skon. Problémom bol z recepčného hľadiska nepochybne aj používaný jazyk (nárečie, žargón), vulgarizmy a výrazne naturalistický prístup zobrazovanej skutočnosti. Aj nitriansky talianista Fabbiano Gritti zdôrazňuje, že Pasolini „je na Slovensku známy hlavne pre jeho režisérské aktivity a pre preklady jeho niektorých známych románov“ (Gritti 2012 a),

s. 5), ako však konštatuje, chýba detailná štúdia, ktorá by analyticky zaznamenala vývoj jeho poetiky. Ako problém v slovenskej recepcii vidí najmä lingvistickú bariéru, konkrétne používaný dialekt autora. Aj v ďalšej jeho štúdií – *Kritická diskusia o neorealizme (Il dibattito critico sul neorealismo)* (Gritti 2012 b), s. 7-38) – Gritti objektívne a bez zjavne ideologického podložia, na ktoré sme boli u nás neraz vo vedeckej spisbe pred rokom 1989 zvyknutí, prináša pohľady viacerých talianskych literárnych historikov a kritikov na neorealizmus (Carlo Salinari, G. C. Ferretti, A. Asor Rosa, Romano Luperini a i.), usúvzťažňuje ich idey do literárno-kritického rámca a na základe konkrétnych textov ich komentuje. Nitriansky autor sa k Pasoliniho názorom na neorealizmus a jeho poetiku pozrel aj cez prizmu už vyššie spomínaného časopisu *Officina* (redaktori: Pier Paolo Pasolini, Francesco Leonetti, Roberto Roversi) v ďalšej zo svojich štúdií, uverejnenej v Nitre v roku 2013 (1). Ako vyplýva z viacerých literárno-vedných diskusí, debata na neorealistickej poetiku nebola ani v Taliansku zďaleka lineárna a jednoznačná, vyznačovala sa tiež vyhranenými ideovými a ideologickými postulátmi – táto diskusia sa však na rozdiel od česko-slovenského modelu uskutočňovala v demokratickom zriadení a bez zásahov štátnej cenzúry.

Na vybrané Pasoliniho diela sme si museli počkať až na obdobie po roku 1989. Napríklad Pasoliniho *Nečisté skutky. Amado mio (Atti impuri. Amado mio)* vyšli u nás v preklade až v roku 2010. Autor ich síce písal v povojnovom období (v rozmedzí rokov 1946-1948), no aj v Taliansku vyšli (vzhľadom na ich obsah a celkový charakter) oveľa neskôr – až po autorovej smrti (v roku 1982). Pasolini sa v týchto dvoch krátkych románoch s autobiografickým základom vracia do mladých čias, keď pôsobil ako učiteľ. Hlavným motívom oboch textov, lokalizovaných do Friuli, je homosexuálne vzplanutie hlavného hrdinu k miestnemu chlapcovi (Nisiuti), resp. chlapcom. Zobrazať významného autora Pasoliniho cez prizmu jeho homosexuality (hoci aj v literárno-umeleckom spracovaní) bolo pre slovenské prijímajúce prostredie jednoznačne nežiaduce.

Treviho *Niečo napísané* ako Pasoliniho „znovuobjavenie“. Textová a žánrová hybridita

Emanuele Trevi sa rozhodol Pasoliniho sprístupniť súčasnému talianskemu čitateľstvu netradičným a originálnym spôsobom. Dá sa predpokladať, že po Treviho knihe *Niečo napísané* siahne najmä náročný čitateľ, znalý pomerov v tamojšej kultúre, literatúre a umení. O to viac je náročnejšie prijatie tohto diela zo strany slovenského recipienta, ktorý, vzhľadom na vyššie uvedené dôvody, sa nemusí dostatočne orientovať v literárnych a kultúrnych

špecifikách talianskej literatúry a priamo v diele Pasoliniho, na ktoré sa Trevi prakticky v celom diele odvoláva.

Trevi sa rozhodol skúmať Pasoliniho literárne pozostalosti začiatkom deväťdesiatych rokov a vydal *Niečo napísané* v roku 2012, teda ešte s oveľa väčším časovým odstupom od Pasoliniho smrti. Román *Nafta* v preklade do slovenčiny nevyšiel a Treviho *Niečo napísané* vyšlo v Kalligrame roku 2015, čo zrejme nie je náhoda. V roku 2015 sme si totiž pripomenuli štyridsiate výročie úmrtia Piera Paola Pasoliniho, ktorému Trevi vzdal hold práve v tomto románe. Uvedený fakt hodnotíme z recepcného a medziliterárneho hľadiska mimoriadne pozitívne – ako aktuálny počin, ktorý odкрýva biele miesta v slovenskom prekladovom a recepcno-kultúrnom kontexte. Ako sme už naznačili, Pasolini bol totiž u nás v období pred rokom 1989 zámerne obchádzaný, neraz zobrazovaný metodologicky stereotypne, resp. diela na preklady do slovenčiny boli selektované na základe tzv. sociálneho kľúča (zámeru, cieľa). Autorova homosexuálna orientácia pretavená do diel ako súčasť skúsenostného komplexu, pudovosť, alúzie na sexualitu, často prechádzajúce do konkrétnych opisov in expressis verbis, sa začali u nás v Pasoliniho tvorbe v prekladoch do slovenčiny objavovať až po roku 1989.

Už samotný časový nesúlad medzi napísaním *Nafty* (Pasolini na ňom pracoval v rokoch 1972-1975) a vydaním jeho fragmentu v Taliansku (1992, teda 17 rokov po násilnej smrti Pasoliniho, vydanie pripravili Maria Careriová a Graziella Chiarrossiová) možno vnímať posunuto aj z recepcného hľadiska, teda v kontexte zmeneného spoločenského i kultúrneho kontextu vo východiskovej kultúre. Ako tvrdí Trevi, za pár rokov došlo k takej radikálnej zmene (...) akoby *Nafta* pochádzala nie z iného sveta, ale z inej dimenzie. Žánrová pestrosť s nekonečnou škálou odtieňov, krížení, individuálnych variácií akoby celkom zmizla a obmedzila sa na jedinú požiadavku: rozprávať príbehy, vytvoriť pekný román“ (Trevi, s. 18).

Náročnosti čitateľa zodpovedá aj náročnosť textu. Dielo Emanuele Treviho *Niečo napísané* v sebe implikuje nielen niekoľko metatextov, na ktoré sa prakticky v celej knihe autor odvoláva, ale aj viacero postupov a žánrov. V Treviho knihe sa uvádza, že sa v ňom objavujú „prvky autobiografie, literárnej interpretácie a cestopisu“ (so zaradením literárnej interpretácie do žánrov by sme azda nemuseli súhlasiť) a v prípade postupov „prevládajú odkazy na Pasoliniho umeleckú tvorbu, najmä na jeho nedokončený román *Petrolio*“ (citáty sú z prebalu knihy, strana nie je číslovaná). Na strane 29 už autor špecifikuje dielo *Niečo*

napísané ako hybridné, neforemné monštrum, ktoré podľa rôznych okolností môže pripomínať román, esej, mytologickú poému, cestopis či zbierku poviedok.

Nielen *Niečo napísané*, ale aj *Nafta* sú diela, ktoré sa vymykajú akejkoľvek žánrovej klasifikácii. Súhlasíme s Gianlucom Minottim, že Treviho dielo je možné čítať a interpretovať rozličnými spôsobmi – jednak ako čiastková autobiografia Laury Bettiovej (resp. jej určitý životný výsek) a Emanuela Treviho, ďalej ako analýza určitého historického obdobia, konkrétne posledného desaťročia dvadsiateho storočia, ale aj ako kritika edičnej politiky v Taliansku v období deväťdesiatych rokov. A samozrejme, ako dodáva Minotti, ako jasná a vôbec nie banálna reflexia o Pasolinim. (porov. Minotti) Netradičné je i spojenie umeleckého diela, popretkávaného názormi literárnej kritiky, resp. priamo literárno-kritickou interpretáciou autora v samotnom texte, čo je však pre Treviho typické a v jeho tvorbe sa nestretávame s týmto javom po prvýkrát.

Dielo je časovo-priestorovo zasadené do obdobia deväťdesiatych rokov a najmä Ríma, čo je v talianskych dejinách okrem iného aj obdobie vstupu mediálneho magnáta Silvia Berlusconiho do politiky („Tí zaťatí a hlúpi ľudia – hlasovali za netvora z Milána. A teraz ho tu máme: v dvojradovom obleku, v topánkach na vysokom podpätku a tej neuveriteľnej bodkovanej kravate“ , s. 111), ukončenie vlád tradičných socialistických či konzervatívnych strán, nástup politiky populizmu, prepájanie sveta politiky a veľkopodnikateľského sveta, ovládanie médií a celkovo kultúrny šok. Patrizia Prando v tejto súvislosti hovorí o období tzv. kultúrneho populizmu (ponúkajúc viaceré charakteristiky tohto pojmu) a o tzv. pop-politike (Prando, 2014, s. 154). Súdobé deväťdesiate roky sa v Treviho diele zároveň striedajú so šesťdesiatymi a sedemdesiatymi rokmi 20. storočia (vo vzťahu k Pasolinimu a vtedajšej kultúrnej situácii), aj keď sú kompozične vnímané z hľadiska retrospektívneho (t. j. čitateľ dokáže diferencovať časový aspekt a z toho vyplývajúci tematicko-motivický plán diela). Rozprávanie v Treviho diele nie je lineárne, je plné početných digresíí, sú však použité funkčne (potreba objasnenia určitého javu, osoby či okolnosti) a na vhodných miestach (tak, aby čitateľ nestratil tematicko-motivickú niť s predchádzajúcim textom). Autor vytvára špirálovitý text, na ktorý sa navrstvujú ďalšie metatexty (porov. Zucchi).

Z textologického hľadiska ide o fragment, aj keď dielo oficiálne vyšlo v roku 1992 vo vydavateľstve Einaudi (z tohto hľadiska by sme mohli hovoriť o kritickom vydaní nedokončeného textu). Trevi sa aj samotné dielo rozhodol nazvať podľa jednej Pasolinioho kapitoly z *Nafty*.

V diele je tiež mnoho alúzií, najmä na mystiku, antické umenie a literatúru (najmä v posledných kapitolách, ktoré sa najviac dotýkajú interpretácie románu *Nafta*), nepôsobia však retardačne, hoci z čitateľského hľadiska môžu znižovať dejovú plynulosť. Trevi sa snaží *Naftu* jednoznačne interpretovať ako dielo, ktoré je založené na myšlienke zdvojenia, duplicity a premeny, čo dokazujú najmä postavy dvoch Carlov (Carlo sa stane ženou, keďže chce zažiť nové poznanie, má styk s dvadsiatimi chlapcami, chce dokázať, že „oddať sa je kozmicky opačná skúsenosť ako zmocniť sa“), neskôr sa navráti k mužskému pohlaviu (originálny je moment, keď dôjde k zdvojeniu a Carlovia sa znova rozdelia). Mimochodom, práve táto časť vyvolala viaceré poburujúce reakcie, ale zároveň aj nesprávne konotácie (napr. ako osobná homosexuálna skúsenosť, je však potrebné zdôrazniť, že v čase, keď sa Carlo oddá sexu s mužmi, je ženou a nie mužom). Druhý Carlo je vlastne tieňom prvého, autor tak vlastne využíva nadprirodzené činy či alegórie – podľa Treviho výskumov sa Pasolini vyjadril, že zdvojenie je najväčší literárny vynález (zázrak vytvorí ďalší zázrak). „Pasolini si pri písaní *Nafty* uvedomil, že obaja jeho hrdinovia sa v určitom bode musia stať ženami a potom mužmi“ (Trevi, 2015, s. 48), teda v zmysle antickej androgýnie.

Hlavnými spojivkom, ktorým autor prepája oba texty – *Naftu* i *Niečo napísané* – je mladý 30-ročný spisovateľ, ktorého úlohou je vyhľadávať v archíve všetky rozhovory, ktoré Pasolini poskytol počas jeho plodnej kariéry a postava Laury Bettiovej, bývalej herečky, osobnej priateľky Pasoliniho a napokon jeho nadácie. Spisovateľov výskum v archíve Pasoliniho fondu (zhromažďovanie a rešerš rozhovorov, ich postupné triedenie a podobne) a rovnako aj podrobný výskum fragmentov textu *Nafty* – tak postupne odкрývajú Pasoliniho svetonázor a myšlienky na vybrané témy či udalosti. Trevi tak v diele *Niečo napísané* konštituuje text, ktorý je založený na binaritách, a to väčšinou v opozitnom smere. Túto hlavnú binaritu tvorí os prítomnosť-minulosť, pričom prítomnosť reprezentuje výskum v archíve (hlavná dejová línia), prostredníctvom rozhovorov a analýz *Nafty* zasa približuje minulosť Pasoliniho a vtedajšej kultúrno-spoločenskej epochy. Na toto prepojenie využil autor najmä postavu Laury Bettiovej (nazýva ju Bláznivá), ktorá osobne poznala Pasoliniho a vtedajšiu taliansku spisovateľskú a umeleckú obec. Spisovateľ ju počas jeho práce v archíve zachytáva v celej šírke svojej osobnosti (miestami môže čitateľ nadobudnúť pocit, že je to Bettiovej umelecky transponovaný životopis), neštíti sa zobrazovať ju negatívne, ba niekedy až s odporom („Medzi jej základné sklony patrí vyzývavosť, provokovanie, trvalý boj. To sa Bláznivej páčilo zo všetkého najviac: poslať niekoho do riti. Vydrbaná povaha, ako ju presne

označil Goffredo Fofi, taká neznesiteľná, že aj v tých najmiernejších ľuďoch prebúdza vražedné inštinkty“, s. 56). Laura je ako postava autentická osoba, rovnako ako aj ďalšie postavy (Bosnaici Dragan, Ljuda, ktorých Laura poznala a udržiavala s nimi kontakt, Walter Siti, Massimo, s ktorým absolvovali cestu do Grécka). Celkovo je v diele málo postáv, niekedy sa objavujú len v jednej či dvoch kapitolách, majú skôr funkciu priblížiť reálne zážitky a personalizovať ich v konkrétnych osobách či postavách. Napriek tomu, že Bettiová je v Treviho diele kľúčovou postavou, pre slovenského čitateľa je zväčša neznámou persónou. Vo východiskovej kultúre je však súčasťou širšieho spoločenského a umeleckého kontextu (Bettiová spolupracovala nielen s Pasolinim, ale aj s Bertoluccim a Fellinim a hrala vo viacerých ich filmoch). Prepájanie sveta filmu a literatúry a zasadenie do konkrétneho kultúrneho časopriestoru (práve cez prizmu Bettiovej autentických názorov a osobných pozorovaní Pasoliniho a ďalších osobností, ktoré osobne poznala), tak vytvára z Treviho textu nosný kultúrny a umelecký testament. Aj jej bizarné, excentrické a neraz vulgárne správanie nemožno vnímať prvoplánovo (určité výroky, spôsoby správania a podobne charakterizujú jej osobnosť), je však potrebné ju vnímať predovšetkým ako sprostredkovateľa informácií o Pasolinim, hoci uznávame, že má v diele významnú dejotvornú funkciu (so spisovateľom sa totiž v Pasoliniho nadácii stretávala denne, je teda logické, že ju Trevi zakomponoval do väčšiny kapitol v diele).

Okrem toho sa autor viackrát k filmom *Saló a 120 giornate di Sodoma*, ktoré cituje a usúvzťažňuje s dielom *Nafta* a celkovo ich kontextualizuje. V *Saló a Nafte* „je taká podobnosť v koncepcii, postupe, v samotnej intenzite nasadenia, že by sme to mohli vnímať ako jednu jedinú prácu, ako dva spôsoby toho istého temného priestoru, toho istého nevyhoviteľného“ (Trevi, 2015). Ako uvádza Trevi, *Saló a Nafta* majú spoločné aj to, že je to narácia „bez filtra rozprávača, ako jednotlivec z mäsa a kostí, je to on osobne – Pasolini“, „nepostupuje sa v nich podľa určitého plánu, podľa postupu, tu máme do činenia s organizmami, ktoré sa vyznačujú pulzovaním, nesmerujú k nejakému cieľu, ale pulzujú“ (tamže, s. 78). Eleonora Zucchiová dokonca tvrdí, že v prípade diela *Niečo napísané* je dokonca veľmi ťažké hovoriť o narácii (porov. Zucchi). Navyše, ani *120 dní Sodomy* nemá koniec, iba sériu poznámok (teda sú do istej miery fragmentom, podobne ako *Nafta*).

Autor vychádza v *Nafte* nielen z umeleckých textov a spomínaných filmov, ale aj z viacerých odborných článkov a publicistických príspevkov. Všetky materiály, ktoré Pasolini použil pri práci na *Nafte*, sú uložené v Gabinetto Vieusseux vo Florencii (využila ich Silvia De

Laudeová vo svojom komentári k dielu *Nafta* v roku 2005, ako uvádza Trevi, autorka využila nielen uvedené výstrižky, ale aj prácu Iolandy Romualdiovej, ktorá ich systematicky študovala a kategorizovala pre svoju záverečnú prácu). Ako tvrdí Trevi, „Nafta nie je celkom text, ak ho chápeme ako predmet, ktorý sa skôr či neskôr musí oddeliť od svojho autora. Je to skôr tieň, stopa, graf horúčky, zavesený na posteli. To, čo robí Pasolini v *Nafte*, je skôr body art ako literatúra“ (Trevi, 2015, s. 50)

Dielo *Qualcosa di scritto* v slovenskom preklade

Je logické, že slovenské vydavateľstvo si vybralo na preklad tohto náročného diela renomovaného talianistu, bývalého diplomata a znalca tamojších reálií, skúseného prekladateľa umeleckej literatúry Františka Hrušku, ktorý sa zhostil tejto úlohy príkladne. Prekladateľ musel riešiť viacero náročných translačných zákutí – napríklad Treviho typicky zložité syntaktické konštrukcie, štylisticky príznačnú lexiku, ako aj alúzie na konkrétne javy (najmä v literárno-kultúrnej societe) a podobne. Preklad je celkovo koncepčný, je vidieť, že Hruška si jasne stanovil svoj cieľ (zámer) a k nemu následne prispôboval výrazové prostriedky a reálie. Navyše, tzv. bežný čitateľ sa môže vzhľadom na toto hybridné štylistické, slohotvorné, tematické i žánrové prepojenie a presahy medzi nimi v samotnom texte „strácať“ (tu odkazujeme na translatológa Milana Hrdličku a jeho pojem „zameranie umeleckého prekladu na čitateľa“ v práci *Literárny preklad a komunikácia*). Nevyhnutnou pomôckou sa preto stávajú poznámky na konci knihy (a to jednak poznámky samotného autora diela pre talianskeho čitateľa, ako aj doplnené poznámky prekladateľa pre slovenského čitateľa).

František Hruška sa v rámci svojej prekladateľskej kompetencie snažil v súlade so spomínaným zámerom zachovať v celom diele typický kolorit prostredia, z čoho vyplýva, že určité reálie zámerne nepreložil. Je však na zváženie, či preložené výrazy „padovským nabobom prosecca“ (s. 58 v preklade, s. 68 v orig.) či „osteria“ (s. 40 v preklade, s. 45 v orig.) možno považovať pre slovenského čitateľa za zrozumiteľné. Pozitívne je potrebné zhodnotiť adekvátny preklad zobrazovaných talianskych reálií – napr. *Befanu*, ktorá nosí v Taliansku na Troch kráľov darčeky, prekladateľ vhodne nahradil Mikulášom s odkazom na Snehulienku a rozdávanie darov (bol potrebný ženský rod, keďže sa to vzťahovalo na ženy-spisovateľky – s. 19). Rovnako *le polpette* (s. 24 v preklade, v orig. s.25) nahradil logicky *klobásami*, výraz „*come Poldo Sbaffini, l'amico di Braccio di Ferro*“ zasa funkčne pretransformoval „*ako Wellington Wimpy, priateľ Pepka Námorníka*“ (s. 24 v preklade, s. 25 v orig.).

Za majstrovsky preložený považujeme preklad nosného kalambúru v úvode kapitoly na s. 89 (text originálu s. 111) – *verrà la morte e avrà i tuoi gnocchi* (čo je alúzia na Paveseho dielo), pričom došlo k funkčnej zámene výrazov *occhi/gnocchi* – prekladateľ použil substitúciu výrazov *oči/reči* (teda s ohľadom na slovenčinu ako cieľový jazyk) ako „*príde smrť a bude mať tvoje reči*“.

V súvislosti s lexikálnou rovinou je potrebné zdôrazniť, že text originálu obsahuje mnoho subštandardných lexém a odchýlok od štandardnej variety jazyka. Aj v tomto prípade možno Hruškov preklad hodnotiť takmer v celom texte pozitívne. Pokiaľ ide o syntax, prekladateľ sa snažil čo najvernejšie dodržiavať modálnu stránku, resp. členitosť jednotlivých typov viet, dodržať typy viet – v prípade, ak vety skrakuje, má na to funkčný dôvod (napr. s. 20).

Súčasťou knihy sú aj autorské poznámky na konci celého textu. Kvitujeme, že prekladateľ k uvedeným bodom pridal aj vlastnú poznámku (č. 23), v ktorej slovenskému čitateľovi vysvetlil rozdiel talianskych slov *il glande/la glande, la ghianda*. Práve na uvedenej diferencii kompozično-tematicky vystaval Trevi jednu celú kapitolu (vo vzťahu ku kapitole na s. 117-118). Poznámka nepôsobí rušivo, naopak, je vhodným (ba priamo žiaducim) doplnkom k existujúcemu textu. Rovnako vhodne pôsobia vysvetľujúce vsuvky priamo v texte, ak majú svoj účel, napr. Prati di Castello, *Hradné lúky*, ako ich volali (s. 83).

Text originálu má špecifické vertikálne členenie, z čoho vyplýva aj jeho špecifická grafická úprava (v celom diele v originálu je minimum odsekov, dôraz je na výrazoch, uvedených v kurzívach a podobne). Prekladateľ uvedené členenie dodržal, len v niektorých prípadoch svojvoľne pridal odseky (v celej knihe je len šesť odsekov, čo bol autorov zámer, v preklade ich je dvanásť, čo sa však dá ospravedlniť „prevzdušnením“ textu v slovenčine).

Z komplexného hľadiska je preklad Františka Hrušku významovo i výrazovo adekvátny a koncepčný. Zdôrazňujeme najmä lingvistickú náročnosť textu originálu a aj celkové zvládnutie adekvátneho prenosu reálií pre slovenského čitateľa. Preklad diela *Niečo napísané* tak možno považovať za významný počin, ktorým sa čiastočne zaplnili niektoré biele miesta v recepcii Piera Paola Pasoliniho na Slovensku (najmä kontextovo) a zároveň ho vnímať aj ako priblíženie tvorby (u nás donedávna nepoznaného) súčasného talianskeho autora Emanuele Treviho.

Poznámky:

- 1) Porovnaj GRITTI, F., 2013. *Sull'antinovecentismo e la critica al neorealismo in Pasolini e "Officina"*. In: Quaderni italo-slovacchi. Zost. Fabiano Gritti. Nitra: FF UKF, Katedra romanistiky, s. 60-69. K českej a slovenskej recepcii Pasoliniho diela porovnaj URBANOVÁ, A., 2008. *Pier Paolo Pasolini v česko-slovenskej recepcii*. In: Revue dramatických umení. Roč. LVI, č. 2, s. 204-210 (podľa Gritti 2013).
- 2) Časopis *L'Espresso* pri tejto príležitosti vydal v roku 2015 vyše tristostranovú knihu spomienok, článkov, štúdií, recenzií a fotografií, ktoré dokumentujú jeho tvorbu a názory (s úvodným slovom Alberta Asora Rosu a Marca Belpolitiho) *Pasolini*. Noviny *Corriere della sera* sa ho rozhodli uctiť reedíciou jeho 22 kníh – básnických, prozaických, dramatických a žurnalistických (vyjdú od októbra 2015 do marca 2016). Výročie smrti jednej z najvýznamnejších osobností talianskeho *Novecenta* sme si pripomenuli aj u nás – aj keď logicky, v menšom rozsahu. 3. septembra 2015 publikoval denník SME rozhovor Kristíny Kúdelovej s Emanuelom Trevim o Pasoliniho tvorbe a filmovom spracovaní jeho života (so zameraním na jeho nedokončené dielo *Nafta*) pod názvom *Ako sa zbaviť zlého? Pasolini to skúšal premenou za ženu*. Denník PRAVDA priniesol v rámci víkendového vydania 2. novembra 2015 esej Františka Hrušku *Pasolini. Nepokojný svedok nepokojnej doby*, v ktorej priblížil nášmu čitateľovi menej známe skutočnosti zo života a diela Pasoliniho – a to nielen v literárnom, ale v širšom kultúrnom kontexte. Filmové umenie Piera Paolo Pasoliniho zasa predstavilo slovenskému divákovi pri príležitosti 40. výročia jeho úmrtia kino *Lumière*. Kino v rámci retrospektívnej prehľadky jeho diel, nazvanej *Láska a zúrivosť*, premietlo o. i. autorove slávne snímky *Mamma Roma* (1962), *Evanjelium podľa Matúša* (1964), *Dekameron* (1970), *Canteburské poviedky* (1971), *Kytica z tisíc a jednej noci* (1974) a *Teoréma* (1968). Podujatie zorganizovali Slovenský filmový ústav a Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave.

Resumé

Our contribution focuses on the relation between hybridisation and literary transposition of texts in relation to the source and target culture. The work "Something Written" (in Slovak *Niečo napísané*, in Italian *Qualcosa di scritto*) by the Italian contemporary writer, literary critic and essayist Emanuele Trevi serve us as the main text. (This book won the EU Prize for Literature in 2012). Here, Trevi conveyed the literary ideas, procedures, genres of hybridity and thematic-motivic basis from Pier Paolo Pasolini's unfinished novel „Nafta“ (in Italian – *Petrolio*).

Bibliografia

- BERNARDELLI, A. – CESERANI, R. *Il testo narrativo*. Bologna: Il Mulino, 2005.
 GRITTI, F. *Riflessioni sulla poesia dialettale di Pier Paolo Pasolini*. In: Studi Italo-Slovacchi. Roč. 1 (10), č. 1. Nitra: FF UKF, 2012 (a), s. 5-11
 GRITTI, F. *Sull'antinovecentismo e la critica al neorealismo in Pasolini e „Officina“*. In: Quaderni Italo-Slovacchi. Zost. Fabiano Gritti. Nitra: FF UKF, 2012 (b), s. 60-69
 HRDLIČKA, M. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV nakladatelství, 2003.

HRUŠKA, F. *Pasolini. Nepokojný človek nepokojnej doby*. In: Kultura.Pravda. sk [Cit. 28. augusta 2018], 2015, s. 1. ISSN 1335-4050. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/372590-nepokojny-svedok-nepokojnej-doby/>

HRUŠKA, F. *Miešanie farieb*. In: Kultura.Pravda.sk [Cit. 24. septembra 2018], 2015, s. 1. ISSN 1335-4050. Dostupné z: <http://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/364204-miesanie-farieb/>

JURÍČEK, J. *Encyklopédia spisovateľov sveta*. Bratislava: Obzor, 1987.

MINOTTI, G. Dostupné z internetu [Cit. 20. septembra 2018]: <https://literaid.wordpress.com/2012/08/05/qualcosa-di-scritto-di-emanuele-trevi/>

PRANDO, P. *Degenerácia talianskej demokracie a parlamentné voľby 2013: úpadok stranického systému v stagnujúcej krajine*. In: Politické vedy. Roč. 17, š. 1, 2014, s. 148-162.

SEIDL, I. *La letteratura italiana del Novecento*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1985

ŠUŠA, I. *Talianska literatúra v slovenskom prekladovom a recepčnom kontexte po roku 1989*. Banská Bystrica: FF UMB, 2017

TREVI, E. *Qualcosa di scritto*. Milano: Ponte alle Grazie, 2012.

TREVI, E. *Niečo napísané*. Bratislava: Kalligram, 2015.

ZUCCHI, E. Dostupné z internetu [Cit. 20. septembra 2018]: <http://www.doppiozero.com/materiali/italic/emanuele-trevi-qualcosa-di-scritto>

Štúdia je čiastkovým výstupom projektu VEGA 1/0551/16 *Hybridita v jazyku, texte a translácii*.

MIRROR CHARACTERS IN *THE LORD OF THE RINGS*:
A COMPLEX ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP OF FRODO AND GOLLUM

Martina Juričková

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
martina.jurickova@ukf.sk

Kľúčové slová: Tolkien, zlé dvojča, zrkadlové postavy, zrada, falošné priateľstvo
Key words: Tolkien, doppelgänger, mirror characters, treachery, false friendship

Introduction

The relationship between Frodo and Gollum was one of the most complicated relationships in J.R.R. Tolkien's novel *The Lord of the Rings*. No other characters had such ambivalent feelings for each other as they did. It never was, nor even pretended to be, an honest friendship. As a matter of fact, it was not friendship in the proper sense at all. Yet they were mysteriously drawn together and there were moments when they understood each other better than anyone else could understand either of them. This paper, originally a part of an extensive research on the topic of false friendship and treachery in Tolkien's works, focuses on the analysis of their relationship with regard to the of the literary device of mirroring characters and evil twin, the so called doppelgänger.

In my research I used the method of close reading, observing characteristic features of their relationship. Assuming their relationship is something more than a chance acquaintance, yet seeing it is not an example of virtuous friendship, but rather its negation, I then evaluated it according to relevant philosophical descriptions of friendship and particularly false friendship as social phenomena. Since there is a lack of scholarly publications analyzing the concept of false friendship, I had to construct the theory as the opposite of the ideal, virtuous friendship as provided by Thomas Aquinas, whose theory was heavily inspired by Aristotle. I chose the Christian interpretation of friendship by Aquinas because Tolkien himself was a devoted Catholic who acknowledged the intentional implementation of his Christian value system and philosophy into his Middle-earth writing (Tolkien, 2006, p. 172). Hence I often point out notable religious analogies. My complimentary sources on the characteristics of false friendship were the works of two medieval authors, Aelred of Rievaulx and Wolfram von Eschenbach, as recounted in Classen's anthology *Friendship in the Middle*

Ages and Early Modern Age (2011).

In the process, it became apparent that the fact that they were doppelgänger characters had a significant impact on their relationship. While many Tolkien scholars have explored concept of Gollum being the mirror image of several of the hobbit characters—particularly William H. Green and Jane Chance (2001) discuss it in relation to Bilbo (4), Jorge J.E. Garcia in relation to Sam, and Christopher Garbowski, P.J. Kreeft (2005) and Verlyn Flieger in relation to Frodo (5)—they usually only analyze the impact of their similarities on the plot development.

For example, both Chance and Green note that in his encounter with Gollum, Bilbo has to face the dark side of his hobbit nature, the realization of which is one of the crucial factors influencing Bilbo's ability to overcome his own vices and mature morally. Chance accentuates especially the contrast in their attitude to food and using the Ring: while Gollum is gluttonous and uses the Ring for malicious purposes, Bilbo learns not only to be moderate in eating but also generous in giving food to others, and uses the Ring to help his friends, what makes him morally superior. Garcia uses the same moral-evaluation approach: He claims that, essentially, Gollum and Sam want to achieve the same—happiness. But what dooms Gollum's goal unattainable is the fact that his idea of happiness is self-centred and he has no moral restraints in fighting for it, Sam's happiness consists in making others happy regardless of what he has to sacrifice for it.

However, Garcia only comments on the obvious similarities and differences between the two and does not search for the reasons why Gollum behaves the way he does. And neither does Green. Unlike them, Chance goes a little further, finding the inspiration for Gollum's purpose in *The Hobbit* in the monsters of *Beowulf*. Nonetheless, one thing that Green's and Chance's analyses of the doppelgänger element can be criticized for is that it is only a subtopic in works focused on a more complex problem. As for the other scholars, their work can be wholly disregarded, because they mention it only briefly and present it as a fact, that Frodo and Gollum are doppelgängers, pointing out some of their important resemblances. But neither of them analyzed how being doppelgängers affected the shaping of their mutual relationship. Nor did they try to determine what kind of relationship it is or to what extent it resembles or deviates from the traditional concept of friendship. Therefore, my aim in this paper is to clarify that and incite a discussion on it as a new field of research.

Gollum, known or unknown: predetermining reader's attitude

Gollum was a character whom the readers already knew from *The Hobbit*; and for the others who had not read the prequel, Tolkien summarized Bilbo's encounter with him in the prologue of *The Lord of the Rings*. Here he is described as a slimy and "loathsome little creature" whose "heart was black, and treachery was in it," (Tolkien, 2011b, p. 11-12). He never meant to keep his word and help Bilbo out if won the game of riddles; instead, he was only waiting for a good chance to murder him. When he found out he had lost his Ring and realized Bilbo must have taken it, "the light in [his] eyes had become a green fire," (Tolkien, 2011a, p. 78), which is a symbolism of envy and anger. He cursed the hobbit with triple exclamation of his hate for him (ibid., p. 82). Such description confirms that Gollum is a wicked creature and nothing else can be anticipated from him than falsehood and treachery if ever he enters the plot again. Presenting the character through the eyes of Bilbo and Frodo, thus preconditions reader's response to him, disallowing any objective evaluation of his actions and developing one's own opinion about him.

And enter it he did. Though not physically, but only in the talk of other characters yet, he was present in the story from the beginning as a memento of the source of Frodo's trouble and a possible future threat. In the second chapter of *The Fellowship of the Ring, The Shadow of the Past*, the readers, along with Frodo, find out from Gandalf that Gollum is a distant relative of Stoors' branch of hobbits. So from the beginning, he is presented as Frodo's counterpart—a warning of what he may become, if he chooses wrongly.

Gollum's original name was Sméagol, which comes from Anglo-Saxon verb *sméagan* which means "to scrutinize, investigate, penetrate, examine" or from adjective *sméah*, that is *sagacious, sharp, crafty, subtle* (C. Chism, in Chance, 2003, p. 83). Correspondingly to the two meanings, Gollum's—or rather Sméagol's—two distinguishable qualities were wittiness and curiosity. As such, these are rather neutral qualities; however, that not everything was right with Sméagol's mindset even in his earlier life is hinted at in Gandalf's commentary on page 53 (Tolkien, 2011b), portraying him as an unsociable individual who, instead of putting his inquisitiveness to good uses, "was interested in roots and beginnings; he dived into deep pools; he burrowed under trees and growing plants; he tunnelled into green mounds; and he ceased to look up at the hill-tops, or the leaves on trees, or the flowers opening in the air: his head and his eyes were downward." These are all very unwholesome activities, and the way this passage is written only emphasizes the strong contrast between the dirty work (diving,

burrowing, tunnelling) and the lively things around (pools, trees, plants, green mounds). All reasonable and good-hearted creatures would be more appreciative of the beauty of nature; exactly the opposite of Sméagol.

In the Christian view, a person who turns away from nature and ceases to value it dismisses an opportunity to know God through it (for he is revealed also in nature). Consequently, he slowly turns away from good and becomes more liable to the influence of evil. Likewise, in Tolkien's universe the corruption of heart always comes hand in hand with the disregard and disrespect of nature.⁽¹⁾ This would be all the more noticeable within a nation so closely tied to nature as the hobbits. The turn from nature along with Gollum-Sméagol's worming still deeper into the earth can be an image for his falling into the bondage of evil. The traditional yet erroneous Christian belief is that Hell as the physical domicile of personalized evil is situated underground, so Sméagol's getting deeper into the ground looks like he was getting closer to the supposed Hell. But as Hell does not exist as a physical place, it is only a state of soul (Katechismus, 1999, p. 268); it is just a metaphor for the growing evil in his heart.

Furthermore, the ending of the above-quoted passage signalizes that Sméagol's soul was most likely troubled by something. Head and eyes turned downwards are usually associated with the feeling of unclean consciousness, shame, guilt, and frustration, or they represent an attempt to hide something. It is as if Sméagol was afraid that someone might see in his eyes the starting evil in him and possible socially unacceptable thoughts. Already Sméagol's withdrawal from others and devoting his time alone to queer activities made him suspicious, but now it is obvious that a seed of evil had always been growing in him since he could remember, and he is not to be trusted.

Sméagol's true nature was fully revealed when, fishing, his friend Déagol accidentally found the Ring. Sméagol, overcome with greed and envy, tried to persuade Déagol to give it to him, addressing him nicely "*my love*". But the sweet words were not honest, for he meant to cheat. After Déagol refused to give it up Sméagol murdered him. Though it may be that his evil, which had been carefully hidden until now, was enhanced by the power of the Ring; for it always reacted to the evil in humans' hearts, strengthened it, and tempted them to surrender to it. Nonetheless, the malice was already in Gollum; the Ring only gave him courage to act upon its bidding.

The name Déagol is derived from Anglo-Saxon word *diegol*, *digol*, which means *secret*,

mystery with a wide semantic range from the angelic to the demonic mysteries (C. Chism, in Chance, 2003, p. 83). Here it obviously refers to some evil mystery. Chism (ibid.) suggests that it is the mystery of the Ring. It is a magical device the origin and purpose of which is yet a mystery as much for the characters in the story as for the readers. It is only at the council of Elrond that they learn the full truth about it, and it shows that Déagol is given his symbolic name because as the finder of the Ring he was the first one who, after ages, brought back to life and knowledge what had so long been lost, forgotten and covered with mystery. Why it was him is another mystery, which recalls the functioning of Providence. However, in my opinion, the name Déagol can also refer to the secret Sméagol had—his so-far hidden devilry. Déagol's death was the means through which it was openly declared.

After the murder, Sméagol returned to his home and when he found out that the Ring made him invisible, *“he used it to find out secrets, and he put his knowledge to crooked and malicious uses,”* (Tolkien, 2011b, p. 53). He took to physical violence and thieving. Soon all his relatives despised him, and in the end they expelled him from their colony. He then moved to dwell under the mountains, for he thought that there might have been great secrets buried at their roots and he wanted to hide from light. He grew sensitive to it and hateful of both sun and moon. His hate to light was a sign of his evilness, in accord with the Biblical quote: *“For everyone who does evil hates the Light, and does not come to the Light for fear that his deeds will be exposed,”* (John 3:20). (2)

Sméagol dug deep into the ground until he reached the roots of the mountains, but there was naught except empty darkness which he hated too: nothing to find out, nothing to do, only *“furtive eating and resentful remembering,”* (Tolkien, 2011b, p. 55). The only thing he had and cared for was the Ring. He fell fully under the power of the Ring. Malice, hatred, and anger consumed him, and he deteriorated as a human being. The degeneration of his spirit is on the outside reflected in the degeneration of his body and his language, and consequently also in the degeneration of his name—he was renamed Gollum.

Meeting one's other self

When Frodo first learned all this about Gollum from Gandalf, his reaction was full of disgust and he wished Bilbo had never met him, or at least that he killed him when he had the chance. And he was all the more angered learning that Gollum left his hiding place in order to revenge himself on Bilbo, but was captured by Sauron and under torture revealed

to him the hobbit's name and location, and thus was to be blamed for all Frodo's oncoming trouble. Moreover, Gollum was released from Mordor, probably with the task to find the Baggins and bring him to Sauron or at least lead his servants to him. Frodo felt no pity for Gollum and hoped not to ever meet him. Only Gandalf believed that there was a chance that Gollum's wickedness could be cured, and even if not, he still might play an important role shaping the doom of the Ring, Frodo, and the whole of Middle-earth (Tolkien, 2011b, p. 54-60). Gollum then slipped out of the story altogether until Elrond's council when his escape from Elvish prison was reported, but nobody was much bothered by this fact.

Gollum entered the story physically nearly three months later in Moria and followed the company ever since, but did not affect the plot yet. He first appeared as a soft, almost inaudible tapping of feet tailing them through the mines, and it was Frodo who first noticed his presence (ibid., p. 312). Maybe Gollum's echoing Frodo's footsteps was another metaphor their doppelganger relation. Next time he showed up as a shadowy figure with pale eyes sniffing, trying to climb the tree Frodo was stationed on at the edge of Lórien (p. 345). While the company stayed in the forest Gollum lingered at the river, so when he saw them leaving on boats, he could keep on following them. During their journey on the river, he showed up two more times: once he was spotted by Sam, floating on a log a few paces behind their boats; the second time by Frodo when he tried to search their moored boats (p. 383-386). Frodo was afraid that he might kill them in their sleep or that he might put the enemy on their track. But after that Gollum kept in the background until the breaking of the Fellowship.

Afterwards, he followed Frodo and Sam to Eryn Muil and their encounter was inevitable. The hobbits spotted him climbing down a rock, head downwards, still cursing them, the "*filthy little thieves*" (Tolkien, 2011b, p. 613) and proclaiming his hate. The hobbits captured him after he slipped off the rock and after a little fight when Frodo threatened to cut his throat with sword if he would try to strangle Sam. Sam then proposed to tie him up and leave him to die or to kill him immediately, to which Frodo would eventually agree. However, since he left home, Frodo had learnt what a big power the Ring can have over a person and what a torment its ownership, and even more its loss, is to one's soul, so he was now more empathic to Gollum who had been under the Ring's influence much longer. Frodo owned the Ring for just eighteen years and used it only four times, so he was not as corrupted as Gollum who owned it for 479 years and next 77 years passed since he lost it. But Frodo carried the Ring in a time when Sauron had rediscovered its existence and set all his mind on

finding it; moreover, he was pursued by the Ringwraiths, so the power of the Ring was stronger and it tempted and tormented him all the more. He started to understand and believe Gandalf's words that there was still a chance Gollum might improve due to his awareness of their mystical interconnection.

Understanding that Gollum was his mirror image, he believed that if there was hope for Gollum's redemption, then there was also hope that he may escape the Ring's influence. This realization affected his behaviour towards the poor creature. As a result, he started to treat him kindly as his other self, no longer wishing his death (especially not when Gollum had not harmed them yet), regardless of Gollum's intentions or Frodo's own fear. Instead, he pitied him and showed him a great mercy to let him live and take him as their guide on the road to Mordor. Also when they tied him for trying to escape them, Frodo could not withstand his pain, which was more psychological, as Gollum was convinced that everything Elvish must be harmful to him, rather than physical, and made him promise loyalty to the Ring and the Ring-bearer in exchange for letting him walk free.

A sign of the reliability of Gollum's promise was that he swore it not in the usual plural **we** which he used to refer to himself, but in singular *I* which signalled his self-awareness and attempt to detach from his precious Ring. From that time on, whenever Gollum spoke about himself using the singular *I*, it was a sign that the better part of him was prevailing; on the other hand, when he used the plural **we**, it meant that currently his bad side prevailed. Sam named these two parts of his personality Slinker and Stinker—Slinker had a slinky, fawning demeanour, while Stinker was openly evil—for he suspected some mischief from both of them. Contrarily, Frodo trusted Gollum's word and was not worried about putting his life in the poor, wretched creature's hands.

Here it is worth noting that until now Gollum had been described mostly in inhuman terms, such as: tapping of feet, shadowy figure, log with eyes, black shape, creature; likened to animals: maggot, insect, spider, squirrel, frog; and often referred to with the impersonal pronoun *it*. This may symbolize that his vice had robbed him of all his human dignity; he had been degraded to the level of animals which are driven solely by their urges. Even in looks, Gollum resembled some kind of animal, being naked, walking on fours and having clinging, sticky fingers that made him able to hold onto the smallest crevices and thus climb even seemingly smooth surfaces. It was only after his promise that he started to be treated as a relatively respect-worthy human being (which is something Gollum had been lacking

presumably for all his life), especially by Frodo, and his dignity was partially restored, which was also signalled by the use of his former name Sméagol.

Indeed, Gollum's behaviour seemed to improve for some time: he hissed less, was *pitifully anxious to please* Frodo, and wept when he rebuked him (Tolkien, 2011b, p. 619). He really started to almost love Frodo. He led the hobbits faithfully through the marshes and cared that Frodo did not lag behind. In Ithilien he even went and hunted some rabbits for eating for Frodo's sake.

However, his change did not last for long. Just 11 pages later, since the time when a Nazgûl passed above them, Gollum reverted to his old manner of speaking and started having queer looks towards Frodo and talking to himself. He had an inner fight between his good and bad side. On one hand, he desired the Ring and was mortally scared by the idea that Frodo would enter Mordor and Sauron would capture him and take the Ring. He dreamt of becoming Lord Sméagol, Gollum the Great, stronger than the Ringwraiths, but not because he would desire to rule over the whole Middle-earth. It was only because he was scared of the Nazgûl and wished to make them go away, not be his servants.

On the other hand, he did not want to break his promise and hurt Frodo because he was the only one who ever treated him well. In the end, his evil side proposed that Shelob the spider might help him get the Ring, doing all the dirty work for Gollum, while he would not literally break his word and touch Frodo, to which his better side responded with dismay. When the Stinker voice spoke, Gollum's hand crept towards Frodo, and drew back when his Slinker voice spoke, until at Stinker's last words both his hands turned to Frodo's neck and he would surely have tried to strangle him had not Sam interrupted him.

But Frodo was not aware what was going on in Gollum's mind so he was not worried by that. Not till they reached the Black Gate when Gollum acknowledged his desire for the Ring, saying: "*give it back to little Sméagol.*" Seeing that Frodo was determined to enter Sauron's country, a great distress befell him and he tried to dissuade him from that by employing partially false concern for his well-being: "*[Sméagol] does not want to lose nice master,*" (Tolkien, 2011b, p. 638). Actually, both of his halves wanted to keep Frodo from capture, yet for different reasons: the good half did not want Frodo to get hurt, the evil half just did not want the Ring to be taken by Sauron. Gollum was so scared of what Sauron would do to him if he got the Ring (for he was actually betraying his promise to Sauron that he would bring the Ring to him, so Gollum was a double betrayer), that when he could not deter

Frodo from going, he proposed another, more secret road to that land, which he described truthfully except that he concealed that it was guarded. If he knew the purpose of Frodo's journey, he would have killed both the hobbits immediately. When the hobbits were curious about its safety, Gollum only muttered and a green gleam, the sign of his malice, appeared in his eyes. Yet, seemingly foolishly, Frodo decided to trust him in this matter, for he was more than satisfied with his service so far. Nonetheless, he was aware that Gollum might never change, and he warned him to mind his desires and behaviour, foreshadowing Gollum's doom:

*"You swore a promise by what you call the Precious. Remember that! It will hold you to it; but **it will seek a way to twist it to your own undoing**. Already you are being twisted. You revealed yourself to me just now, foolishly. Give it back to Sméagol you said. Do not say that again! Do not let that thought grow in you! You will never get it back. **But the desire of it may betray you to a bitter end**. You will never get it back. In the last need, Sméagol, I should put on the Precious; and the Precious mastered you long ago. If I, wearing it, were to command you, you would obey, even if it were to leap from a precipice or **to cast yourself into the fire.**"*
(Tolkien, 2011b, p. 640, my emphasis)

Gollum may not be the only addressee of this warning. Already alert about their resemblance, Frodo could have been indirectly speaking also to himself mirrored in Gollum, unconsciously warning himself from failing his own promises.

Two crucial points in their relationship

A significant turn in the relationship between Frodo and Gollum occurred when Frodo was captured by Faramir. When he was questioned about Gollum, he did not fully avow to him, saying he was just his chance companion whom he was not answerable for. Yet he begged Faramir that they would but bring him to Frodo alive, for he had him under care (ibid., p. 657). These two statements seem to exclude each other, for when a person has someone under care he is usually answerable for him. Gollum was bound to Frodo with his promise and was thus something like his vassal; following this, Frodo as his master was to certain extent responsible for him. The fact that he did not feel answerable for him indicates that he did not really trust him as much as he declared. Extendedly, it can also indicate Frodo's self-doubt. In a sense, he might have viewed his not attempting to enter Mordor at Morannon as a kind

of partial failure. He was relieved to learn there is another way in, but it is questionable whether he felt so only because of serious concern for secrecy, or he might have partially wished to postpone the hardest and most dangerous part of his journey. Eventually, he might have hoped to extend the relatively easy and safe part of his quest because he was starting to be reluctant to destroy the Ring, though he was not conscious of it yet.

Later that night, when Gollum came to fish in the sacred pool of Henneth Annûn, an activity punishable with death, Frodo begged Faramir not to kill him. Instead, he proposed to bring Gollum to him, if his men would not hurt him. However, the moment Frodo came to Gollum and heard his voice, the disgust he felt for him formerly returned, and he wished he never need hear it again. Nevertheless, he explained to Gollum what danger he was in and promised him that if he came with Frodo, nothing would happen to him: *"I will save you, but you must trust me,"* (ibid., p. 687). But as Gollum was unwilling to go, Frodo threatened to use the Ring to make him choke on the fish he was eating. Gollum hissed, but spoke in a suspiciously nice manner: *"Nice master. Nice hobbit, come back to poor Sméagol. Good Sméagol comes,"* (ibid.). Those words only made Frodo feel more guilty for what he was up to—fooling him with a lie to save his life—for it *"would seem a treachery to the poor treacherous creature."* But he could do nothing, just *"keep faith, as near as might be, with both sides,"* (ibid., p. 687-688). Gollum was indeed doubtful about his explanation, yet he moved to come with him; however, in that instant was captured and tied up by Men, at which Gollum spat at Frodo and started weeping, what made Frodo feel wretched.

Presented to Faramir, malice flashed in Gollum's eyes, but he hid it behind his heavy lids and started to plunge in self-pity, begging Frodo to save him (3). Frodo assured him that he was on his side. He did not want to break faith with him in hope that this act of kindness may help Gollum turn to good. On his plea did Faramir exonerate Gollum from the punishment as long as he walked his land with Frodo, but forebode that if he would not serve him well, death might find him swiftly. That was another foreshadowing of Gollum's doom, who, in addition, misunderstood Frodo's intentions.

The last act of sympathy that day Frodo did for Gollum when they were leaving Henneth Annûn: he ordered that his and Sam's eyes be covered as well, so that Gollum was not the only one blindfolded. However, that did not much diminish Gollum's resentment. His trust in Frodo was undermined, despite his claim that he forgave him.

Ever since then, the evil side of Gollum surpassed his good side. He started getting

away from them more frequently during their sleep-pauses, pretending to go hunting. The hobbits suspected that he might yet play some trick on them, but to neither of them occurred an idea that he would bring them as an easy prey for Shelob, who after killing and eating them would throw their uneatable belongings out for Gollum to search. That way he would not break his promise not to harm Frodo but still take the Ring for himself. His good side no longer objected to that.

However, ere he reached the pass and executed his plan, one important thing happened, which formed all the following course of the story. When after a visit to Shelob, Gollum returned to the hobbits, he found them sleeping: Frodo's head on Sam's lap and Sam's hand on Frodo's forehead. *"A spasm of pain seemed to twist him,"* as he was reconsidering his plan and the transient change reflected in his appearance. For a moment he resembled an *"old weary hobbit, shrunken by the years that had carried him far beyond his time, beyond friends and kin, and the fields and streams of youth, an old starved pitiable thing."* (Tolkien, 2011b, p. 714).

This was the exact crucial moment Gandalf spoke about—Gollum's chance to turn away from evil and thus redeem himself. That moment he realized the beauty of friendship and love and wished to experience it himself. His entire life he was an outcast; he did not even feel really loved in his youth by his own family, because of his weird behaviour they tended to avoid him. Frodo was the only one who ever showed him care and friendliness. He almost regretted his deal with Shelob, and might have reneged on it had Sam sensed his current change and not scolded him away mistakenly thinking he wanted to harm Frodo. Then *"the fleeing moment had passed, beyond recall"* (ibid., p. 715) and Gollum had no other choice than to carry on with his plan. Tolkien called this *"the most tragic moment in the entire tale"* (Tolkien, 2006, p. 330). Interestingly, it is at the moment of highest emotional stir, on the verge of repentance, that Gollum's human dignity was fully restored for a while. Unfortunately, discomfited by the new feeling and disappointed that his honest intention was not believed, he did not try to explain himself and turned to resentment instead. Since then he no longer cared about Frodo.

Luckily for Frodo, Gollum's plan went amiss. And as Frodo was afterwards captured by orcs, their paths were for some time separated, but as soon as Gollum learned Frodo was free again he started following him again. He caught up with him at the slope of Mount Doom and attacked him fiercely when he realized that Frodo was going to destroy the Ring. *"A wild light*

flamed in his eyes, but his malice was no longer matched by his old griping strength,” (Tolkien, 2011b, p. 943). Frodo easily shook him off with words of fate: *“If you touch me ever again, you shall be cast yourself into the Fire of Doom,”* (ibid., p. 944). However, Gollum was not willing to give up, which turned fortunate for the completion of Frodo’s task. Because when it finally came to that, Frodo failed, proclaiming the Ring his own and putting it on his finger instead of throwing it into the fiery abyss. But for some strange reason Gollum could see or feel him even when invisible; he jumped on him and bit his finger with the Ring off. Consequently, what had been so many times prophesized happened —the Ring betrayed him for breaking his promise not to hurt Frodo and led him to immediate death.

Despite the treachery and a bitten-off finger, Frodo was not angry with Gollum. He knew too well that without him they would never have found a way to Mordor, nor would he have been able to destroy the Ring, so he gladly forgave him everything. Moreover, he could not blame him for breaking his oath as he himself was unable to keep his promise. Additionally, questioning Frodo’s motivation for claiming the Ring his reveals that is was the same as Gollum’s: Neither he nor Gollum desired the Ring for its power; they did not want to become world rulers, they were just addicted to the Ring. And the addiction became the strongest for both of them here at Sammath Naur because the Ring did not will to be destroyed. Maybe it purposefully allured to Gollum all the more and thus significantly enhanced his final desperate attempt to get it back because it would rather spend centuries hidden in his cave than be undone. However, that depends on how degree of animation one admits the Ring has.

Lack of love: the source of gollum’s malice

That Gollum’s relationship with Frodo was going to be full of falsehood was obvious from the very beginning. He was described as an extremely vicious creature: his vices including lying, lust, greed, envy, anger, hatred, guile, treachery and overall malice, which thus exclude any chance for him developing some virtue and manifesting true friendliness. His worst sin was repeated murder. He became so malevolent that he grew almost totally numb to all these horrific deeds.

The primary source of all his vice was his unhealthy self-love, often directed especially to lower bodily functions. He did not care about anybody else but himself and did not mind destroying others to get what he desired and ensure his own well-being. That he valued

himself above all is best seen in the name he used to call himself: *My Precious*. Also, his killing was motivated by essentially this sinuous self-love. First time he killed out of desire for a tiny golden piece of jewellery; he did not even know yet its magical properties, so at this point it was just a useless item for him, not worth killing for. But he simply wanted it and he had to get it. Further, he killed out of concern for his stomach. He ate his prey raw just in order to satisfy his hunger as soon as possible, and he even became something like a cannibal, eating other humanoid beings. "His very survival depend[ed] on the destruction of others," (Bloom, 2008, p. 83).

Gollum had no sense of moral appropriateness. He was corrupted, but not wholly. He was still able to feel guilt. The murder of Déagol haunted him, so he devised the story about the birthday present to make up a defence (Tolkien, 2011b, p. 56). Also, when his better side had the upper hand, he knew that harming Frodo, who showed him so much kindness, would be wrong, and he almost regretted the treachery he planned on him.

It is questionable to what extent was Gollum naturally evil, and to what extent was his viciousness just the result of the influence of the Ring. But the original cause that gave rise to his malevolence was the misunderstanding of his family. It is not stated in the novel, but Tolkien devised Gollum to be an orphan (Tolkien, 2006, p.292). Nothing much is known about his youth, however, being an orphan was probably not a common situation in their colony, so they were unable to relate to him. Maybe they thought low of him because of his condition and they did not care about him much. In his upbringing he might have been left more or less to himself. That would explain why he took to queer activities and preferred solitude. Unfortunately, the effect of this was that most of his relatives thought him weird and scorned him all the more. They did not show him love or friendliness. Even his only proclaimed friend Déagol's attitude to him was somewhat cool as for Gollum's birthday he gave him just one, probably small and invaluable, gift. Therefore, although Gollum knew the words "love" and "friendship", his understanding of these concepts was distorted. This is manifested in the scene of Déagol's murder: Gollum kept calling him "*my love*" even when he was just about to kill him. Because Gollum did not experience love and friendship in his youth he was unable to give them. Moreover, he had a problem with accepting it later from Frodo and viewed every token of kindness with suspicion. For that reason, he was also unable to fully connect with Frodo.

After his family expelled him, he was the only person he could rely on. And because his

understanding of love was crooked, he started to love himself with the unhealthy self-love. He hardened his heart to anybody else and mired himself in excessive self-pity. Indeed, in the book there are exactly fourteen instances, when he called himself "*poor Gollum*", and six times he referred to himself as "*good Gollum*" and two times as "*nice Gollum*" with a piteous tone. Apart from that, he developed a sick love for the Ring. He became so attached to it that he identified himself with it. The Ring induced voices in his head that spoke for his evil part and soon he was not able to tell his own will and thoughts apart from the will and thoughts inspired by the Ring. In modern terms, he suffered from a psychological condition called schizophrenia. This led to him losing his real self, integrity, and soul to the power of the Ring, which is reflected in his using the plural pronouns to name himself and the use of *it* to refer to him by others. Anyway, pity and love that arise from selfishness as well as excessive love of materialistic objects are vicious.

Consequent to this, Gollum's motivation for his treachery was also obvious. It was his desire for the Ring. He started talking to it, calling it his Precious as if it was a real person, and he identified it as an integral part of himself. He loved it and hated it at the same time, but he was not able to get rid of it. He became practically addicted to it; the Ring affected his mind and behaviour, and Gollum, no doubt, felt a constant urge to check on it when he was not currently using it, just like later Bilbo, who reported it, did (Tolkien, 2001b, p. 47). When he lost it, he experienced something similar to a withdrawal syndrome: he felt lost, empty, he did not know what to do on his own. For him the Ring represented security: it could do him no harm; moreover, it made him invisible, so nobody could harm him either, physically or psychically. On the contrary, he could move undetected and do whatever he wanted and nobody would find out it was him. The invisibility gave him advantage over his prey or enemies. Without it, he was in danger of being hunted instead. The Ring was so important to him that he personalized it and called it *My Precious* as well. It is uncertain whether he extended the use of this name from himself to the Ring, or vice versa, or both uses originated simultaneously. The last is the most likely. (6)

Anyway, the Ring, or rather the second identity it induced in Gollum, represents something like an imaginary friend—the only kind of relationship he experienced in his exile. And since humans are social beings who need contact with other human beings for healthy development, this can be the reason why Gollum is so reluctant to suppress his evil self. He is afraid to be alone; he can no longer imagine his life without the Ring. Also, because he had

not been shown much kindness in his life, he does not know it is possible to go about without doing evil; he had no example how to do it nor motivation why she should. There can be two other reasons why he was unable to defeat his evil self: First, considering he really suffered of the psychiatric condition of schizophrenia, he could not have been helped without medical help, which in the context of the story was not known of. Second, and more likely plot-wise, he was just predetermined to do evil, like Judas. Tolkien pondered about it in one of his letters, that no matter what he would do, eventually he would turn back to evil, because it was his fate to help destroy the Ring in the manner he did and thus serve as a proof that God can turn all evil to some good use (Tolkien, 2006, p. 234). But that touches on theological questions the author himself had difficulties answering and which would be a matter for a different article.

Doppelgängers: foes or friends?

But what is not so clear is the nature of Gollum and Frodo's relationship. At the beginning, they had extremely aversive feelings for each other and wished each other death. Also their getting to travel together was more just a matter of coincidence. Once in company, their relationship was at first only formal master-surrenderer, based on oath. But soon it became apparent that they understood each other remarkably well and were somehow interconnected. Frodo offered Gollum friendship, and seemingly, Gollum too was starting to feel some kind of good friendly love for Frodo. At least he was sincerely happy for his kindness, calling him "*nice master*" seventeen times and "*good*" or "*wise master*" five times together. On the contrary, he called him "*wicked*" or "*not nice master*" only once for each, that being after the incident at Henneth Annûn. Similarly, he referred to Frodo and Sam together as "*nice hobbits*" fourteen times and as "*clever*" and "*brave hobbits*" three times, while he named them "*dirty/nasty/cruel hobbits*" only five times altogether. It is true that sometimes the positive addressing was meant ironically; anyway, in total the good denominations outnumber the bad ones.

They understood each other so well not only because they were both hobbits and as such they lived underground, loved eating and storytelling, had skill in moving quietly and unnoticed. Another their shared trait was that they were both orphans; Frodo too was thought queer by most of the hobbits in the Shire, however, he was more lucky than Gollum because he was adopted by his uncle Bilbo and had several close friends who created a loving

environment for him. And last but the most important thing they had in common was that they were both Ring-bearers.

Additionally, Frodo also experienced the feeling of having lost it for some time, so he could well imagine how Gollum must have felt, what torture it must have been for him, and he sympathized with him. That was a wholly new feeling for Gollum, for never before had he met someone who would even try to understand him nor show him love, and that made him at first insecure, but eventually he started to like it and Frodo too, so he no longer wanted to kill him. Frodo knew that and felt strange certainty that he could trust him for the most part, which would seem a folly since he at the same time acknowledged that he might never be cured from his wickedness and may yet betray him. Also, it is mentioned that Gollum probably felt Sauron's eye on him as they were nearing Mordor, just like Frodo did, even though he did not have the Ring with him, and that is something that in turn probably made Gollum feel a little bit compassionate for him. On the other hand, Gollum represented what Frodo could become if he surrendered to the Ring's power. Frodo was aware that Gollum reflected his potential self, which made him all the more anxious about the miserable creature. Therefore, he offered him free kindness, but ultimately failed to win his trust, because of that trick at Faramir's place, as Kreeft notes (2005, p. 225).

Yet unlike Gollum, Frodo was rather a virtuous person. He displayed a number of virtues: wisdom, understanding, prudence, justice, meekness, pity, mercy, friendliness, truthfulness, temperance, humility, patience, piety, gratitude, faithfulness, hopefulness (7); particularly the first nine even towards Gollum. Further, there is an observable difference in the purpose of the suffering they both had in common. While Gollum's suffering led to existential purposeless vacuum, Frodo's was meaningful as it may be perceived as an analogy to Jesus' suffering (Garbowski, 1999, p. 27). Because of this he was morally superior to Gollum. This contrast of theirs is accentuated with light and shadow imagery in two of Sam's visions. The first one comes at the moment when the hobbits caught Gollum and also points out Frodo's and Gollum's affinity:

"[...] his master had grown and Gollum had shrunk: a tall stern shadow, a mighty lord who hid his brightness in grey cloud, and at his feet a little whining dog. Yet the two were in some way akin and not alien: they could reach one another's minds," (Tolkien, 2011b, p. 618).

The second one comes at the end of their journey when Gollum attacked Frodo:

“Then suddenly, as before under the eaves of the Emyn Muil, Sam saw these two rivals with other vision. A crouching shape, scarcely more than the shadow of a living thing, a creature now wholly ruined and defeated, yet filled with a hideous lust and rage; and before it stood stern, untouchable now by pity, a figure robed in white, but at its breast it held a wheel of fire,” (ibid., p. 944).

Here Frodo is depicted as a white, bright figure; white being the symbol of goodness, purity and virtue. On the contrary, Gollum is described as a dog in the first example, that pointing to his inferior, servile position, and as a shadow—which is usually associated with sorrow—and his devilry is showed plain in the second example.

As for the final scene, Gollum’s death was evidently subsequent his treachery. It was just like Frodo had prophesized for him: the Ring betrayed Gollum because he broke his promise to serve Frodo faithfully and not harm him. Gollum died immediately after he bit Frodo’s finger off, hurting him; thus his death can be viewed as punishment for his action. But more than a natural punishment for his viciousness it was rather the effect of the several curses put on him. It is questionable why Gollum did so even though he was aware of the consequences of breaking his promise. Maybe he thought it already broken because of Frodo’s “treachery” at Henneth Annûn. Or more likely, he was so desperate not to lose his Precious forever that he did not mind the curses anymore.

In conclusion, the relationship of Gollum to Frodo can be identified as false friendship because it meets almost all of its characteristics. It had not been actively and purposefully sought by Gollum, and definitely not established for the sake of the friend, but formed by an accident and out of need and motivated by self-gain. Although there were moments when he displayed genuine concern for Frodo and most of the time he pretended to be on friendly terms with him, in the end his malicious intentions prevailed and it ended in treachery.

In his life, Gollum did actually betray four times: first, he betrayed his proclaimed friend Déagol; second, Frodo by setting Shelob on him; third, also Frodo by attacking him on Mount Doom; and fourth, in a way he betrayed also Sauron, because he was expected to lead his servants to Frodo and the Ring but Gollum wanted to keep it for himself. Nonetheless, Gollum’s betrayal of Frodo was not vain. Had he not attacked him, he would not get the Ring and he would not fall into the abyss with it afterwards and thus destroy Sauron and save Middle-earth. So in the end, Gollum contributed to the salvation of the world just like Judas did by betraying Jesus during the Last Supper.

Conclusion

The analysis has shown that the relationship between Frodo and Gollum was obviously a false friendship from its start since Gollum was an extremely vicious person seeking revenge. The contrast between him and Frodo was highlighted, but at the same time they were strangely interconnected. Gollum represented Frodo's evil twin, his doppelgänger. However, the mirror effect is complicated by Gollum's double personality, so in a sense, he is a doppelgänger of his own self. Thus Frodo represented the full potential of Gollum's good side, and in turn, Gollum's evil side represented what Frodo could have become if he succumbed to the Ring's power. It is this knowledge that makes them understand each other better and shape their relationship towards friendship, even though Gollum's idea of it was considerably crooked. But in Tolkien depiction, their morality is not unequivocally determined—Frodo is not saintly virtuous because in the end he does not resist the lure of the Ring, and Gollum is not wholly vicious because the kindness Frodo showed him re-awoke his long forgotten good self, if only for a short time.

Gollum's greatest vice was his inordinate self-love caused by the lack of love from his family in his young years. He embodies the tragedy of humans who have never experienced genuine love or restrain from it. When Frodo showed him honest kindness and love, Gollum slowly started to change, what was a sign that there was still hope for him to turn from evil to good. Unfortunately, in the crucial moment he was disturbed and so failed to repent; therefore, he was doomed to an unhappy ending in the effect of several curses put on him. His death was a punishment for his treachery. However, without his treason and the intervention of Providence, Frodo would not have been able to successfully accomplish his quest. So in the end, Gollum's treason was just another of Tolkien's examples and proofs of the saying that God can turn every evil into something good and often people are only tools of his Providence.

Notes

- (1) It can be observed in Saruman's case. When he turned to evil, he started killing trees.
- (2) The Light in this Biblical verse refers to Jesus, but can also be understood in the literal sense of the word. Tolkien often employed this characteristic with his evil characters, for example orcs fear light as well.

(3) Yet he did not omit an ironic remark towards the men: “*So wise they are; so just, so very just,*” (Tolkien, 2011b, p. 689) when they want to kill him for eating some fish.

(4) Also Tomáš Svitok mentions it in his bachelor thesis (2011), where I first encountered this idea, and it inspired me to investigate this phenomenon further.

(5) Green and Garcia are published in H. Bloom (2008), Garbowski in *Mallorn* 37 and Flieger in J. Chance (2003).

(6) Some scholars try to attach some special symbolism to the Ring when there is none. At least, Tolkien deliberately did not give it any and disliked it being interpreted as an allegory of anything (e.g. atomic bomb). Yet he allowed for its free interpretation based on each reader’s experience. Generally, though, the Ring can be understood as a metaphor of sin and Gollum a depiction of a person overcome by sin. (Tolkien, 2006, p. 246)

(7) His humility is manifested in him not demanding any praise for his deeds during the quest, and especially by expecting no acknowledgement for it from hobbits; patience is in his quiet suffering of the Ring’s torments without ever speaking a word of it; piety in his decision to go on that quest mainly from love to his country, he wanted to save the Shire; gratitude in his acknowledgement of help he received from others, he was aware that without them he would never get so far; and faithfulness and hopefulness in his belief that his quest may end successfully.

Resumé

Mirror Characters in *The Lord of The Rings*: A Complex Analysis of the Relationship Of Frodo and Gollum

This paper focuses on the analysis of the relationship between Frodo and Gollum in the novel *The Lord of the Rings* by J.R.R. Tolkien. Their relationship was one of the most complicated and ambivalent relationships in this book. While standing at the opposing sides of good/evil spectrum, thus representing antagonists, they understood and knew each other better than any other two characters in the book. This paper shows that it is due to the fact that in shaping them, Tolkien used the literary device of mirroring characters and evil twin, the so called doppelganger.

LITERATURE

BLOOM, H., *J.R.R. Tolkien*, 2008, Blooms Literary Criticism, 2008. 180 pp.

CHANCE, J., *Tolkien the Medievalist*, 2003, Routledge, 1979. 295 pp.

CHANCE, J., *Tolkien's Art: A Mythology for England*, 2001, Kentucky: University Press of Kentucky, 2001. 262 pp.

CHISM, C., *Middle-earth, the Middle Ages, and the Aryan nation*. In Chance, J. *Tolkien the Medievalist*, 2003

- CLASSEN, A., SANDIDGE, M. (ed.), *Friendship in the Middle Ages and Early Modern Age: Explorations of a Fundamental Ethical Discourse*, 2011, Walter de Gruyter, 2011. 802 pp. ISBN 978-3-11025-398-6
- FLIEGER, V., *Tolkien's Wild Men*. In Chance, J. *Tolkien the Medievalist*, 2003
- GARBOWSKI, C., 1999. The History of Middle-earth: from a Mythology for England to a Recovery of the Real Earth. In *Mallorn*. no. 37 December 1999
- GARTH, J., *Tolkien and the Great War*, 2003, New York: Houghton Mifflin Company, 2003. 398 pp.
- GREEN, W.H., *Bilbo's Adventures in Wilderland*. In Bloom, H., J.R.R. Tolkien, 2008, Blooms Literary Criticism, 2008. 180 pp.
- KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, 1999, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999. 918 pp. ISBN 80-7162-259-1, English version available online at:
http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_INDEX.HTM
- KING JAMES BIBLE, London: Thomas Nelson, 2000.
- KREEFT, P., *The Philosophy of Tolkien: The Worldview Behind the Lord of the Rings*, 2005, Ignatius Press, 2005. 237 pp.
- ST. THOMAS AQUINAS, *Summa Theologica*, [online], 1999, Raleigh: Hayes Barton Press, 1999. 5507 pp. ISBN 1-59377-495-8, online available at books.google.com
- SVITOK, Ľ., 2011, *Differentiation of Tolkien's characters*: bachelor thesis, Nitra: UKF, 2011, 39 pp.
- TOLKIEN, J.R.R., *The Hobbit*, 2011a, London: HarperCollins, 1937. 336 pp.
- TOLKIEN, J.R.R., *The Lord of the Rings*, 2011b, London: HarperCollins, 1954. 424 pp.
- TOLKIEN, J.R.R., *Tree and Leaf*, 2001, London: HarperCollins, 2001. 176 pp.
- TOLKIEN, J.R.R.; Carpenter, H. (ed.), *The Letters of J.R.R. Tolkien*, 2006, London: HarperCollins, 1981. 502 pp.

NEUTRALIZÁCIA ETNOPRÍZNAKOV PRI PREKLADE ZO SLOVENSKÉHO DO NEMECKÉHO JAZYKA

Miroslava Bajusová

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
miroslava.bajusova@umb.sk

Kľúčové slová: translácia, neutralizácia, etnomarkery, turistické a marketingové texty
Key words: translation, neutralising, ethnomarker, tourist and marketing texts

Úvod

Neutralizácia etnopríznakov úzko súvisí s problematikou prekladu kultúrne viazaných lexém. Ak sa zameriame na oblasť odborného prekladu, môžeme skonštatovať, že tieto sa vyskytujú predovšetkým v turistických, marketingových a etnologických textoch. Primárne ide o súčasné komunikáty s historickými prvkami v lexikálnej oblasti, kde do popredia vystupuje navyše kultúrny aspekt. Ich úlohou je propagovať Slovenskú republiku, jej históriu, zvyky, tradície, gastronómiu a prezentovať ju v cudzom jazyku ako krajinu, ktorú sa oplatí navštíviť. Vzhľadom na to, že ide o kultúrne špecifické lexémy, ktoré nemajú v cieľovom jazyku, v našom prípade v nemčine, presné ekvivalenty, je pri preklade nutné využívať rôzne postupy a stratégie, vďaka ktorým prekladateľ recipientovi cieľového textu dokáže ponúknuť kohézny a koherentný translát, ktorý je pre neho zrozumiteľný. Jednou z týchto stratégií je neutralizácia.

1 Stratégia neutralizácie

Pojem „neutralizácia“ je v translatológii známy už tretie desaťročie. Jeden z prvých zdrojov, v ktorých sa objavuje, je monografia P. Newmarka *A Textbook of Translation* z roku 1988. Uvádza ju medzi translačnými postupmi využiteľnými pri preklade kultúrne špecifických prvkov (porov. Newmark, 1988, s. 103). Na Newmarkových publikáciách následne stavajú ďalší autori z celého sveta, ktorí sa zaoberajú prekladom rôznych druhov kultúrne špecifických textov/prvkov (tzv. „cultural translation“).

Na jednej strane je teda nesporné, že neutralizácia v odbornej literatúre nie je úplne nový alebo neznámy pojem. Ako stratégia, postup alebo technika sa explicitne objavuje v monografiách, učebniciach translatológie (porov. napr. Šuša a kol., 2014, s. 79 – 104),

odborných štúdiách a článkoch. Nájde ju aj pod označeniami neutralizačná adaptácia – neutralising adaptation (Kruger – Crots, 2014, internetový zdroj), eufemizácia, zjemňovanie – softening (Butkuvienė – Petrušionė, 2010, internetový zdroj) a pod. Implicitne je prítomná aj v iných translatologických pojmoch, napr. naturalizácia, výrazová nivelizácia, výrazové zoslabenie, generalizácia, translatologická kreácia, výrazové posuny (angl. shifts), parafráza, redukcia významu a pod. K neutralizácii tiež dochádza v podstate pri všetkých formách intralingválneho prekladu, ktoré spomína napr. W. Pöckl (2007, s. 73 a 89): preklad zo starších foriem jazyka do jeho súčasnej formy, z dialektu do štandardného spisovného jazyka, z vysoko odborného jazyka do všeobecného hovorového jazyka (napr. vo vedeckom žurnalizme, ale aj v medicíne), zo žargónu/argotu drogových dilerov do právnického jazyka atď.

Na druhej strane je však faktom, že v odbornej literatúre sa objavuje len okrajovo/heslovite a do roku 2009 nebola hlbšie rozpracovaná. Ako kognitívna (produktívna a/alebo núdzová) stratégia bola do translatológie zavedená len nedávno a môžeme sa o nej dočítať predovšetkým vo vzťahu k tlmočeniu. Autorka Z. Bohušová okrajovo hovorí o možných presahoch aj do prekladu (porov. Bohušová, 2009, s. 7) Okrem monografie *Neutralizácia ako kognitívna stratégia v transkultúrnej komunikácii* s podtitulom *Lingvistické analógie* (2009) a najnovšej monografie v nemeckom jazyku *Sprachlich und kommunikativ bedingte Neutralisierungen beim Dolmetschen* (Jazykovo a komunikatívne podmienené neutralizácie pri tlmočení) (2017) sa jej venuje aj v početných ďalších štúdiách (porov. Bohušová, 2006, 2007a, 2007b, 2015b).

Na teóriu neutralizácií Z. Bohušovej nadväzujú práce ďalších autorov. Za všetkých spomenieme Z. Bittnerovú, ktorá z nej vychádza pri výskume korektívneho tlmočenia (porov. Bittnerová, 2015, s. 62-70). V kontexte nášho výskumu je zaujímavá aj štúdia A. Huťkovej *Preklad v sieti socio-kultúrnych parametrov* (2007). Zaoberá sa v nej špecifikami prekladu reklamného bulletinu a obsahu DVD nosiča propagujúceho Banskobystrický samosprávny kraj z hľadiska cestovného ruchu. Autorka v závere konštatuje, že

„prekladateľ nielenže neutralizoval štylistickú nekompatibilitu komunikátu, ale neutralizoval – aspoň sčasti – aj prostredie, v ktorom komunikát vznikol, a to zreteľným uprednostnením cieľového príjemcu [...], dokonca aj vysvetľovaním niektorých reálií (nadbiehaním príjemcovi) a uprednostnením maďarských ekvivalentov pri názvoch reálií, kultúrnych i športových podujatí a pod. Neutralizované zložky teda nemusia byť iba „negatíva“ pôvodného komunikátu,

môže ísť aj o také komponenty, ktoré sa prekladateľovi z rôznych dôvodov „nehodia.“ (Huťková, 2007, s. 161-162)

Na základe monografií a štúdií Z. Bohušovej je cieľom pri uplatňovaní stratégie neutralizácie pri translácii dosiahnutie neutrálnej pozície, teda návrat od extrémnych, krajných pólov k stredu. Východiskové a cieľové texty majú určité štruktúry príznakov, ktoré nie sú identické. Dochádza preto nielen k neutralizácii niektorých príznakov vo východiskových textoch, ale na druhej strane k ich pridávaniu v cieľových textoch v záujme „prirodzeného vybalansovania“ (porov. Bohušová, 2015a, s. 38). Status príznakov môžu získať rôzne prvky východiskových textov, ktoré predstavujú istý problém pri translácii. Jedným z nich sú aj „etnopríznaky“ alebo „etnomarkery“, t. j. príznaky kultúrnych reálií, regionálne ukotvené prostriedky (porov. Bohušová, 2009, s. 49 a nasl.). Autorka tieto pojmy zaviedla do teórie tlmočenia práve v súvislosti s neutralizáciami (porov. Bohušová, 2009, s. 8). Podľa nej sú etnopríznaky

„vyjadrené materiálne prostriedkami, ktoré pomenúvajú javy extrémnej ukotvenosti v kultúre daného jazyka a sú signifikantne a funkčne prítomné vo východiskovom texte. Obyčajne ide o lexikálne prostriedky na označenie javov, artefaktov, procesov národnej, národno-symbolickej, kultúrno-historickej, jazykovej, ale aj literárnej alebo zemepisnej špecifickosti sociálneho spoločenstva, ktoré je nositeľom daného jazyka.“ (Bohušová, 2009, s. 89-90)

2 Etnológia, turizmus a translatológia

Turistické texty vykazujú vysoký stupeň interkultúrneho a lingvistického kontaktu a v mnohých krajinách sveta majú obrovský ekonomický význam a potenciál, na ktorý sa ešte vždy zabúda. Stále platí tvrdenie L. Harviľakovej z roku 2007 o tom, že „oblasť cestovného ruchu v súčasnosti predstavuje jednu z najdynamickejších sa rozvíjajúcich sfér spoločenského i hospodárskeho života“. (Harviľaková, 2007, s. 295) Treba tomu preto prispôbovať nielen úroveň služieb, ale aj odborné a propagačné texty, ktoré majú Slovensko predstaviť zahraničným návštevníkom. Z pohľadu translatológie ponúkajú obrovský priestor a možnosti na mnohostranný výskum. My sa zameriame na preklad reálií. *Slovník cudzích slov* z roku 2005 ich definuje ako „vecné poznatky, údaje, informácie charakteristické pre zobrazenie určitej doby, kultúrne al. zemepisné prostredie, životný štýl a pod., najmä poznatky o živote a kultúre

určitého národa“ (Petráčková – Kraus, 2005, internetový zdroj), sú teda nositeľmi kultúrnych špecifik.

Problém ich prekladania „je daný kultúrnou vzdialenosťou východiskového a cieľového jazyka“. (Sanchez Presa, 2007, s. 326) J. B. Casagrande dokonca rozlišuje štyri druhy prekladu, medzi ktoré okrem pragmatického, esteticko-poetického a lingvistického patrí aj etnografický preklad. Tento objasňuje kultúrny kontext správy v poznámkach alebo v samotnom preklade a špecifikuje a vysvetľuje významové rozdiely medzi správami, ktoré majú v daných jazykoch zdanlivo rovnaký význam. Uvedený autor poukazuje na to, že postoje a hodnoty, ako aj životné skúsenosti a tradície národa sa stávajú súčasťou jazykového významu a je toho názoru, že sa neprekladajú jazyky, ale kultúry a že etnografiu možno chápať ako istý druh prekladu (porov. Gercken, 1999, s. 67-68). Translačné postupy pri zovšeobecňujúcom preklade reálií opisuje A. Huťková. Zaraďuje sem substitúciu, transpozíciu, modifikáciu alebo vynechanie, ktoré sa vyskytuje len výnimočne, ale môže nastať prípad, keď sa vynechá konkrétny názov a reália sa nahradí všeobecným substantívom. Ďalej spomína konkrétne možné prípady vynechávania sekundárnych apelativizovaných adjektív, pod čím rozumie prívlastky typu *parížsky šalát*, *oravská slanina*, *bystrické slivky* či *francúzske zemiaky* (porov. Huťková, 2014, s. 71-85). J. Maksvytyté vníma reálie ako komunikačný problém, resp. jazykovo-etnickú bariéru, ktoré majú podľa Latysheva a Semenova (2008, s. 109; citované podľa Maksvytyté, 2012, s. 23) istú „antikomunikatívnu“ vlastnosť. „Tlmočník/prekladateľ ju má neutralizovať, inak má v rozličnej miere negatívny vplyv na komunikáciu, tzn. aj na preklad.“ (Maksvytyté, 2012, s. 23) Štúdia J. Gajdošovciovej *Z prekladu nemeckých reálií do slovenčiny* síce rieši túto problematiku na preklade dvoch konkrétnych nemeckých románov, no niektoré myšlienky sú aplikovateľné aj na preklad odborných textov z oblasti etnológie, napr. tvrdenie, že

„zásah pri preklade reálií je nevyhnutný, pretože preklad prijíma iný recipient ako originál a preklad bude plniť v novom kultúrno-spoločenskom, resp. historickom kontexte inú funkciu. Niektoré nemecké reálie poskytujú slovenskému čitateľovi nulovú informáciu, preto prekladateľka v záujme zrozumiteľnosti obohacuje v niektorých prípadoch pôvodnú informáciu o nové atribúty. Dochádza pritom buď k posilneniu sémantickej, alebo vynechaním niektorých slov pre slovenského recipienta redundantných, k oslabeniu sémantickej zložky, nie však k oslabeniu pôsobenia.“ (Gajdošovciová, 1986, s. 325)

Predmetom vedeckej analýzy, t. j. východiskovým textom, s ktorým pracujeme pri smere prekladu zo slovenského jazyka do nemeckého jazyka, je publikácia významnej slovenskej etnologičky K. Nádaskej *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obradoch a sviatkoch* (2012). Analyzujeme vybrané lexémy z nej, ktoré predstavujú výskumný materiál. Ide o odbornú publikáciu, avšak koncipovanú pre širší okruh čitateľov, reprezentuje teda trend popularizácie vedy. Ako paralelné texty nám slúžia publikácie mapujúce zvyky a tradície v Nemecku, Rakúsku a Švajčiarsku. Konkrétne ide o *Feste und Bräuche in Deutschland* od A. Fischer (2004), *Brauchtum in Österreich. Feste, Sitten, Glaube* od P. Kaufmanna (1982) a *Schweizer Feste und Bräuche* od A. Bärtscha (2009).

3 Exemplifikácia

Problematike neutralizačných intervencií pri preklade etnologických a turistických textov sa venujeme na príkladoch lexiky rozčlenenej do troch tematických celkov: ľudové zvyky a tradície, gastronómia, tradičný odev.

3.1 Ľudové zvyky a tradície

Problematické lexémy z oblasti ľudových zvykov a tradícií pomenúvajú nielen jednotlivé sviatky, ale aj postavy a predmety s nimi spojené. Väčšinou obsahujú príznak regionálnosti, historickosti, nárečovosti, často aj zvukomalebnoti. Poslúžia nám na názorné zdokumentovanie toho, ako pri preklade dochádza k zmene štruktúry príznakov prvkov východiskového textu.

Začneme pojmiami *fujara* a *die Hirtenflöte*. V slovenskom jazyku ide o zvukomalebne, írečité, historické pomenovanie špecifického hudobného nástroja s veľkosťou od kolien až nad hlavu, ktorý je ozdobený typickou slovenskou ornamentikou, čiže je nielen hudobným nástrojom, ale aj prezentáciou rezbárskeho umenia, fúka sa do neho z boku a vydáva špecifický zvuk. Naproti tomu alpské *Hirtenflöten* vyzerajú úplne ináč, sú kratšie, znejú a používajú sa ináč ako fujary – fúka sa do nich zvrchu. Tieto špecifiká je potrebné pri preklade zohľadniť. Vo Švajčiarsku je našej fujare funkciou asi najviac podobný *das Alphorn*. S využitím generalizácie ho môžeme označiť ako *das Hirtenhorn* (porov. Bärtsch, 2009, s. 16). Ak by sme tento výraz použili ako ekvivalent slovenskej fujary bez ďalšieho vysvetlenia, dochádzalo by tam už k veľkému posunu, pokiaľ ide o jeho vzhľad.

Fujara	Die Hirtenflöte	Das Alphorn
+ historickosť	+ historickosť	+ historickosť
+ zvukomalebnosť	- zvukomalebnosť	- zvukomalebnosť
+ hudobný nástroj	+ hudobný nástroj	+ hudobný nástroj
+ veľkosť od kolien nad hlavu	- veľkosť od kolien nad hlavu	- veľkosť od kolien nad hlavu + dĺžka podobná fujare, ale zahnutý spodný koniec
+ ozdobený slovenskou ornamentikou	- ozdobený slovenskou ornamentikou	- ozdobený slovenskou ornamentikou + spodný koniec pomaľovaný kvetmi/ prírodnými motívami

Tabuľka 1: Štruktúra príznakov *fujara* vs. *die Hirtenflöte*

K slovenskej histórii a tradíciám sa viaže aj slovo **koliba**, pomenúvajúce jednoduchú drevenú stavbu, v ktorej prechodne bývali pastieri. Jeho nemecké pendanty sú *die Almhütte*, *die Alphütte*, *die Sennhütte*. Keďže tu už nastáva nahradenie výrazu východiskového jazyka výrazom cieľového jazyka a kultúry so špecifikáciou, že ide o alpskú chatu, ktorú obývali aj pastieri hovädzieho dobytku a koní, navrhovali by sme preklad *die Schäferhütte*, kde na jednej strane dochádza k miernej neutralizácii a zároveň explikácii, že v slovenských pomeroch koliba pomenúva obydlie pastierov oviec.

Udalosti známe u nás ako priadky môžeme nahradiť nemeckým *die Spinnabende*, pričom dochádza k explikácii v tom smere, že ide o večernú činnosť. Ťažkosťi nepredstavujú ani *páračky peria (driapačky)*, ktoré sa dajú bez problémov preložiť ako *das Federnschleifsen*. Problematický je však preklad niektorých podstatných mien, ktoré pomenúvajú osoby vykonávajúce isté špecifické činnosti. Tu sa vo zvýšenej miere využíva neutralizácia a opisný preklad. Spomenúť možno napr. **drobáčov**. Boli to muži, ktorí chodili z domu do domu a strúhali kapustu, ktorá sa následne nakladala do sudov na kvasenie. Podobné špecifické nemecké označenie sa nám nepodarilo nájsť a navrhujeme vysvetľujúci opisný preklad

Männer, die Kraut feingehobelt haben. Neutralizuje sa pritom historickosť aj regionálnosť výrazu z východiskového jazyka.

2. februára sa v kalendári nachádza sviatok **Hromnice**. Do nemeckého jazyka sa prekladá ako *Mariä Lichtmess*. Dnes patrí v Nemecku medzi najstaršie katolícke sviatky (porov. Fischer, 2004, s. 14). V podobe *Maria Lichtmeß* sa vyskytuje aj v Rakúsku (porov. Kaufmann, 1982, s. 277). Slovenský ľudový názov *Hromnice* však „pôvodne súvisel s hlavným slovanským bohom hromu a blesku Perúnom a oznamoval jeho príchod po zimnom spánku. Ľudia verili, že pred Perúnovým hrmením zaliezajú zlí duchovia.“ (Pustayová, 2012, internetový zdroj) Posväcovali sa vtedy hromničné sviečky, tzv. **hromničky**, ktoré sa zapalovali o. i. počas búrok a mali domy chrániť pred hromami a bleskami. Táto konotácia sa v nemeckom preklade *Mariä Lichtmess* a *die Lichtmesskerze* nezachováva.

Dávnou obyčajou je tzv. **wynášanie Moreny**. Ide o starý pohanský zvyk vyhánania zimy, ktorý sa zachoval tak na Slovensku, ako aj v Nemecku. Rozdiely sú v tom, že na Slovensku ide o slamenú figurínu oblečenú do ženských, v Nemecku do mužských šiat. Súvisí to s jej pomenovaním *Morena*, *Muriena*, *Marmoriena*, *Smrtka*, *Baba*, *Kyselica* u nás (porov. Nádaská, 2012, s. 124) a mužským rodom podstatného mena *zima* (*der Winter*) v nemeckom jazyku. V Nemecku sa teda vynáša *der Strohmann* (porov. Fischer, 2004, s. 24). Ako šťastie neutralizovaný, šťastie explikovaný nemecký ekvivalent by sme mohli použiť lexému z knihy *Feste und Bräuche in Deutschland* od A. Fischer (2004, s. 24) *das Winterverbrennen*.

Posledným príkladom z tejto skupiny, avšak teraz z prostredia nemecky hovoriacich krajín, je postava **Knechta Ruprechta** (resp. *Bullerklasa*, *Belzebuba*, *Pelzebocka* či *Hansa Muffa*), ktorý je spoločníkom sv. Mikuláša, je odetý do čierneho a predstavuje silu zla. Do slovenského jazyka sa teda prekladá ako *čert* (porov. Gálová, 2007, s. 383), čo je generalizácia, ktorú rôzni autori vnímajú ako istú formu neutralizácie. V rakúskej oblasti ho nazývajú *der Krampus*, ale existujú aj rôzne lokálne pomenovania ako *Bartl* v Burgenlande, Štajersku a Korutánsku, kde ho volajú tiež *Spitzbartl*, ďalej *Kramperl* v Hornom a Dolnom Rakúsku, *Hidlbua* v západnom a východnom Štajersku a *Gankerl* v Tirolsku (porov. Kaufmann, 1982, s. 22). Vo Švajčiarsku je známy ako *Schmutzli* (porov. Bärtsch, 2009, s. 164). Ide o deminutívum, ktoré sa vo švajčiarskej nemčine tvoria príponou *-li*. Pri preklade do slovenského jazyka ako *čert* sa nezachováva. Rovnako sa neutralizuje zvukomalebnosť, humoristický podtón, aj regionálnosť.

3.2 Gastronómia

Ako krátky pohľad do gastronomickej problematiky ponúkame analýzu prekladu názvov niekoľkých slovenských jedál. Prvým je *trdelník*. Spája sa s lokalitou Záhoria. Známe sú „Skalické trdelníky“, ktoré získali ochranné zemepisné označenie registrované Európskou komisiou (Noviny.sk, internetový zdroj). Kuchyňa nemecky hovoriacich krajín obsahuje podobný druh jedla, a teda aj jazyk disponuje lexémou, ktorú sme vnímali ako ekvivalent uvedeného slovenského pomenovania – *der Baumkuchen*. Pri hlbšej analýze sme však zistili, že napriek vonkajšej podobe je pri preklade prostredníctvom uvedenej nemeckej lexémy uplatnený pomerne vysoký stupeň neutralizácie. Z hľadiska zloženia, tvaru a spôsobu prípravy tieto pekárenské výrobky vykazujú značné rozdiely. Slovenské *trdelníky* sa vyrábajú z kysnutého cesta, ktoré sa navinie na drevené alebo kovové trdlo a pečie sa nad otvoreným ohňom. Cesto na nemecký *Baumkuchen* je tekutej konzistencie. Pečie sa nad ohňom, pričom na trdlo sa pridáva po vrstvách, t. j. keď sa upečie prvá vrstva, trdlo sa znova ponorí do cesta. Takto vzniká typická štruktúra tohto koláča, ktorá sa po prekrojení podobá na letokruhy stromov, z čoho sa odvodzuje jeho názov. Niekedy sa používa aj technologický postup, kedy sa trdlo do cesta neponára, ale toto sa naň vo vrstvách leje naberačkou, čím vzniká špecifická „strapatá“ forma výsledného produktu. V Rakúsku je známy ako *Brandenberger Prügeltorte*, *Prügelkuchen*, *Spießkuchen* alebo *Prügelkrapfen*.

Trdelník	Der Baumkuchen
+ regionálnosť	+ regionálnosť
+ ochranné zemepisné označenie registrované Európskou komisiou	- ochranné zemepisné označenie registrované Európskou komisiou
+ kysnuté husté cesto	- kysnuté husté cesto
+ pečenie nad otvoreným ohňom	+ pečenie nad otvoreným ohňom
+ pečie sa naraz	- pečie sa naraz + pečie sa etapovito (ponáranie do cesta, vrstvenie)
+ hladký povrch	- hladký povrch + „strapatý“ povrch
+ názov odvodený od nástroja, na ktorom	- názov odvodený od nástroja, na ktorom

sa pečie	sa pečie + názov odvodený od vzhľadu hotového výrobku
----------	--

Tabuľka 2: Štruktúra príznakov *trdelník* vs. *der Baumkuchen*

Medzi tradičné slovenské jedlá patria jednoznačne aj **lokše** a **haruľa**. Do nemeckého jazyka ich môžeme preložiť ako zemiakové placky, t. j. *Kartoffelplätzchen*. Dochádza pri tom k neutralizácii regionálnosti, historickosti a svojím spôsobom aj zvukomalebnoti slovenského pomenovania. Zároveň sa žiada vysvetlenie, t. j. explikácia, že haruľa sa pripravuje zo surových, najemno rozmixovaných zemiakov. V nemecky hovoriacich krajinách sa obdobné placky väčšinou pripravujú z nahrubo strúhaných (Rösti) alebo dokonca predvarených zemiakov. U lokší je zasa potrebné dodať, že sa pripravujú zo zemiakov varených v šupke a pečú sa nasucho, t. j. bez tuku.

Zaujímavosťou je citrónová a malinová limonáda zo Žiaru nad Hronom, nazývaná krachelka. Vyrábala sa v Anderleho sódozáreňi a názov dostala podľa zvuku, ktorý vydávala pri otvorení fľaše (porov. Kafka, internetový zdroj). Do nemčiny ju môžeme preložiť len v zneutralizovanej podobe ako Zitronen- und Himbeerlimonade, pričom sa o. i. neutralizuje nemecký základ slova (der Krach – tresk; krachen – buchnúť, rachnúť), z ktorého bolo pravdepodobne vytvorené slovenské pomenovanie.

*Medzi typické slovenské nápoje patrí žinčica. Je to prevarená srvátka z ovčieho mlieka, ktorá vzniká ako vedľajší produkt jeho spracovania (porov. Ústredie ľudovej umeleckej výroby, internetový zdroj). Ide o slovo rumunského pôvodu (porov. Varnaiová, 2010, s. 17, internetový zdroj). V slovníkoch sa ako nemecký ekvivalent uvádza výraz die Käsemilch. Slovník Duden takéto heslo neobsahuje. V nemeckej verzii internetovej stránky Wikipedia sa názov die Käsemilch objavuje ako synonymum pojmu die Molke, t. j. srvátka (porov. Wikipedia, internetový zdroj). Duden ako synonymá k die Molke ponúka nasledovné: „Käsewasser; (norddeutsch) Waddike; (süddeutsch, österreichisch) Zieger; (süddeutsch, schweizerisch) Schotte; (landschaftlich) Molken.“ (Duden, internetový zdroj) Do nemeckého jazyka ho preto navrhujeme prekladať ako *die Molke*, prípadne, ak je známa krajina pôvodu recipientov, pre ktorých je cieľový text určený, niektorým iným z uvedených ekvivalentov (Zieger/Schotte). Pri použití ktoréhokoľvek spomínaného variantu dochádza k obsahovej/ vecnej neutralizácii,*

pretože žinčica je síce srvátka, avšak ďalej tepelne spracovaná. Tento fakt sa pri takomto preklade stráca a môžeme hovoriť len o parciálnej ekvivalencii.

3.3 Tradičný odev

Pri betlehemskej hre v úvode knihy K. Nádaskej *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obradoch a sviatkoch* má valach oblečenú kabanicu, na hlave baranicu alebo čákov a na nohách krpce alebo kapce. Niektoré z týchto termínov určite nemajú v nemčine ako cieľovom jazyku prekladu svoje presné ekvivalenty, bude preto nutné využívať neutralizačné intervencie. No prvým krokom budú analyticko-interpretáčn  a rešeršn  práce, aby sme zistili presn  význam týchto výrazov v slovenskom jazyku.

Slovník slovenského jazyka z roku 1959 uvádza, že **čákov** je slovo pochádzajúce z maďarského jazyka a je to klobúk bývalých rakúsko-uhorských vojakov podobn  prilbe, resp. ľudov  názov čiapky pripomínajúcej prilbu (porov. Peciar, 1959, internetový zdroj). Novší *Slovník súčasného slovenského jazyka A-G* z roku 2006 ho už definuje ako vysok  pokrývku hlavy kónického alebo prilbovit  tvaru, ktor  nosili vojaci a ťandári v 19. storočí (porov. Buzássyová – Jarošová, 2006, internetový zdroj). A tiež akademick  *Slovník cudzích slov* z roku 2005 ponúka vysvetlenie, že to je „vysok , tvrd  par dna čiapka k uniforme“. (Petráčková – Kraus, 2005, internetový zdroj) V etnologickom texte označuje vysok  čiapku z tvrdého papiera, ktor  nosili valasi ako postavy tradičnej betlehemskej hry. V takejto podobe musíme tento výraz prelo it do cieľového jazyka, aby bol pre recipienta zrozumiteľn . Čákov svojím výzorom najviac pripomína biskupsk  mitru, z tohto dôvodu navrhujeme prelo it ho ako *Kopfbedeckung  hnlich der Bischofsmitra*. Slovo *Kopfbedeckung* (pokrývka hlavy) je neutralizovan , stráca príznaiky, preto je potrebn  ho vysvetliť, explikovať, čo urobíme dodatkom * hnlich der Bischofsmitra* (podobn  biskupskej mitre). Paraleln  texty n m neskôr potvrdili, že sme rozmýšľali správne. *Mitra hnlichen Hut, die Mitra a die Bischofsm tze* spomína v spojení so ťvajčiariskymi zvykmi na sviatok sv. Mikuláša aj A. Bärtsch (2009, s. 221-222). Mo n  je tiež preklad ako (*papierene*) *Bischofsm tze*, ktor  sa vyskytuje v knihe P. Kaufmanna (1982, s. 21 a s. 313) v súvislosti s opisom sviatku a postavy sv. Mikuláša. Obsahovo však zodpovedá termínu *čákov*. Vo ťvajčiariskom Kaltbrunne sa každých 3-5 rokov koncom novembra organizujú tzv. „Klausg nge“, pričom muži majú na hlavách mikulášske čiapky spojen  s maskou zakr vajúcou cel  tvár. Nazývajú ich *Inful* a majú znázorňovať biskupsk  čiapku sv. Mikuláša (porov. Bärtsch, 2009, s. 210).

Kabanici je najbližší výraz *Hirtenmantel mit zusammengenähten Ärmeln*. Opäť ide okrem neutralizácie aj o explikáciu danej lexikálnej jednotky. Recipient z inej kultúry nedisponuje informáciami, že je to kabát so zošitými rukávami, ktoré slúžili ako vrecká. Zároveň je potrebné pri preklade zohľadniť časové ukotvenie použitia tohto výrazu v konkrétnom texte. Kabanica sa totiž nosila ako súčasť pracovného odevu a v polovici 19. storočia bola rozšírená na celom území Slovenska. Koncom 19. storočia sa však už nosila len v horských oblastiach stredného a severného Slovenska s rozvinutým chovom oviec, kde pretrvala do polovice 20. storočia najmä v odevu pastierov (porov. Ústredie ľudovej umeleckej výroby, internetový zdroj).

Existuje tiež povest', podľa ktorej vznik kabanice súvisí so zmenami na detvianskom kroji. Jeho základom bola pôvodne dlhá košeľa. Typická krátka detvianska košeľa vznikla až počas jednej hostiny na Vígľašskom zámku. Panstvo si pravidelne na zámok pozývalo priateľov, pred ktorými sa chcelo pochváliť svojimi poddanými, Detvancami, ktorí boli šikovní tanečníci. Pripravili pre nich stoly plné jedla a pitia. Toto však mizlo neobyčajne rýchlo. Jeden hosť si pri ich odchode želal, aby mu ešte raz zatancovali. To sa im vypomstilo – pri tanci im všetko jedlo vypadlo spoza košele. Preto sa hradný pán rozhodol, že dlhé košele im odstrihne popod prsia (porov. DTonline.sk, internetový zdroj). A Detvanci si následne začali zašívajú rukávy na kabátoch.

Recipient cieľového textu takýmito informáciami nedisponuje, avšak ani pri tlmočení, ani pri preklade väčšinou nie je priestor na dlhé vysvetľovanie (v prípade, že ho neponúka samotný producent východiskového textu). V záujme vyváženosti ponúkaných informácií je preto nevyhnutné použiť stratégiu neutralizácie v kombinácii so stratégiou explikácie.

Kabanica	Der Hirtenmantel
+ regionálnosť	- regionálnosť
+ archaickosť	- archaickosť
+ mužský kabát	+ mužský kabát
+ súčasť detvianskeho kroja	- súčasť detvianskeho kroja
+ historický odev	- historický odev
+ odev pastiera	+ odev pastiera
+ pozašívajú rukávy	- pozašívajú rukávy

+ v súčasnosti folkloristický artefakt	- v súčasnosti folkloristický artefakt
--	--

Tabuľka 3: Štruktúra príznakov *kabanica* vs. *der Hirtenmantel*

Lexéma **baranica** nepatrí k problematickým jazykovým jednotkám, pretože existuje jej presný nemecký ekvivalent, *die Schafpelzmütze*. **Krpce** sa v dostupnej literatúre v nemeckom jazyku uvádzajú ako *Opanken*, **kapce** možno preložiť ako istý druh plstených čižiem, teda ako *Filzstiefel*, pričom opäť dochádza k neutralizácii kultúrno-špecifického výrazu a jeho prispôsobeniu cieľovej, prijímajúcej kultúre. Tu by sme na vyváženie odporučili doplniť opisné *mit Reißverschluss*, t. j. „so zipsom“, aby bolo zrejmé, že ide o špecifický druh obuvi, ktorý nie je možné úplne identifikovať s čižmami, tzv. „filcákmi“. Slovo *filc*, t. j. plst', je pritom prevzaté z novohornonemeckého slova *der Filz*. „Germanizmus *filc* „plst'“ sa stal východiskom pre vznik substantív *filcáky* (Orava), *filce* (východné Slovensko) „čižmy vyrobené z filcu“ (SSN I, s. 448).“ (Králik, 1997, s. 155)

Zhrnutie

„Dejiny, kultúra, literatúra, jazyk východoeurópskych krajín sú pre väčšinu Západoeurópanov slepou škvrnou. Preklady z týchto kultúr a jazykov teda idú [...] do vzduchoprázdna, kde preložené slová a vety vôbec nepadajú na úrodnú pôdu, resp. nenachádzajú žiadnu odozvu.“ (Flemming, 2010, s. 87) Aj na základe tohto konštatovania zo zahraničnej odbornej literatúry sa pri uvádzaní slovenských reálií v nemeckých textoch prikláňame k možnosti ich naturalizujúceho prekladu, resp. kombinácie pôvodného slovenského slova a vysvetľujúceho prekladu. Pri takomto postupe zákonite dochádza k neutralizácii. Pre potreby nášho výskumu sme výber analyzovaných jednotiek zúžili na reálie z troch tematických oblastí: ľudové zvyky a tradície, gastronómia, tradičný odev. Najčastejšie sa pri ich preklade neutralizujú príznaky historickosti, regionálnosti, nárečovosti, subštandardnosti a predovšetkým etnopríznaky. Súvisí to s časovou a priestorovou ukotvenosťou týchto lexikálnych jednotiek. V závislosti od konkrétneho textu a jeho funkcie a konkrétnych lexém môže, samozrejme, nastávať aj neutralizácia iných príznakov. Výsledný translát je zároveň závislý od osoby prekladateľa. „Každý prekladateľ má určitú predstavu, do akej miery možno konfrontovať čitateľa s príznakmi cudzieho prostredia, ktoré sú v najužšom spojení s časom a miestom vzniku originálu.“ (Tellingner, 2016, s. 51) Zhrňujúco možno poznamenať, že „potreba interkultúrneho dorozumievania sa viaže na prekonávanie

interkultúrnych bariér hľadáním dorozumievacieho základu, čiže toho, čo nositeľov kultúr spája a umožňuje, aby si rozumeli“. (Dolník, 2007, s. 19)

LITERATÚRA

BÄRTSCH, A. *Schweizer Feste und Bräuche. Volksfestkultur im Jahreslauf. Band 2. Vom Sommer bis in den Winter*. Wädenswil: Stutz Druck, 2009, 294 s.

BITTNEROVÁ, Z. *Korrektives Dolmetschen als Problemlösungsstrategie im Simultandolmetschen*. In: *Translationswissenschaft und ihre Zusammenhänge 6: Dolmetschen*. Wien: Praesens, 2015, s. 62 – 70.

BOHUŠOVÁ, Z. *Neutralizácie štylistických, subštandardných a pluricentrických príznakov pri tlmočení*. In: *Preklad a tlmočenie 7. Sociokultúrne aspekty prekladu a tlmočenia: prítomnosť a budúcnosť*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2006, s. 451 – 462.

BOHUŠOVÁ, Z. *Neutralisierung der inhaltlich-formalen Markiertheit als produktive Dolmetschstrategie*. In: *Translatológia a jej súvislosti 2: The Translation Studies and its Contexts 2*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB, 2007a, s. 85 – 96.

BOHUŠOVÁ, Z. *Aplikácia koncepcie neutralizácií a príznakovosti na tlmočenie*. In: *Lingua Viva: odborný časopis pro teorii a praxi vyučování cizím jazykům a češtině jako cizímu jazyku*, 10, 2007b, č. 4, s. 61 – 70.

BOHUŠOVÁ, Z. *Neutralizácia ako kognitívna stratégia v transkultúrnej komunikácii. Lingvistické analógie*. Banská Bystrica: DALI, 2009, 146 s.

BOHUŠOVÁ, Z. *„Denn die Wahrheit liegt irgendwo in der Mitte...“ Optimum und Mitte beim Dolmetschen*. In: *Translationswissenschaft und ihre Zusammenhänge 6: Dolmetschen*. Wien: Praesens, 2015a, s. 30 – 46.

BOHUŠOVÁ, Z. *Auf Hühnerflügeln – Neutralisierungen beim Dolmetschen und auch beim Übersetzen?* In: *IDT 2013: Kultur, Literatur, Landeskunde, Konferenzbeiträge/Acti/Proceedings der 15. internationalen Tagung der Deutschlehrerinnen und Deutschlehrer, 29.7.-3.8.2013*, Univerzita Bolzano, Taliansko. Bolzano: Bozen-Bolzano Univerzity Press, 2015b, s. 133 – 143.

BOHUŠOVÁ, Z. *Sprachlich und kommunikativ bedingte Neutralisierungen beim Dolmetschen*. Wien: Praesens Verlag, 2017, 172 s.

DOLNÍK, J. *Jazykoveda a prekladateľ*. In: *Translatológia a jej súvislosti 2: The Translation Studies and its Contexts 2*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB, 2007, s. 10 – 26.

FISCHER, A. *Feste und Bräuche in Deutschland*. Fränkisch-Crumbach: Edition XXL, 2004, 132 s.

FLEMMING, H. *Die Sprache(n) der Geschichte(n). Hermeneutische Überlegungen der Übersetzbarkeit von Sprachen im Anschluss an George Steiner (und im Laufe einer Tagung)*. In: *Übersetzbarkeit zwischen den Kulturen. Sprachliche Vermittlungspfade. Mediale Parameter. Europäische Perspektiven*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010, s. 77 – 89.

GAJDOŠOVČIOVÁ, J. *Z prekladu nemeckých reálií do slovenčiny*. In: *Preklad včera a dnes. Zborník príspevkov z konferencie „40 rokov prekladu v socialistickej spoločnosti“*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986, s. 323 – 328.

- GÁLOVÁ, S. *Využitie internetových zdrojov pri preklade reálií*. In: Preklad a kultúra 2. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007, s. 381 – 385.
- GERCKEN, J. *Kultur, Sprache und Text als Aspekte von Original und Übersetzung. Theoretische Grundlagen und Exemplifizierung eines Vergleichs kulturspezifischer Textinhalte*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999, 159. s.
- HARVIĽAKOVÁ, L. *Sociokultúrne aspekty prekladu sprievodcovských textov v rusko-slovenskom komparatívnom pláne*. In: Preklad a kultúra 2. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007, s. 295 – 306.
- HUŤKOVÁ, A. *Preklad v sieti socio-kultúrnych parametrov*. In: Preklad a kultúra 2. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007, s. 154 – 163.
- HUŤKOVÁ, A. *Štylistické zákutia prekladu a prekladania*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 139 s.
- KAUFMANN, P. *Brauchtum in Österreich. Feste, Sitten, Glaube*. Wien/Hamburg: Paul Zsolnay Verlag, 1982, 328 s.
- KRÁLIK, Ľ. *Zo slovenskej subštandardnej lexiky: „filčka“ ľahká žena*. In: Slovenská reč: časopis pre výskum slovenského jazyka, 62, 1997, č. 3, s. 154 – 158.
- MAKSVYTYTÉ, J. *Realien – Zu Problemen in Begriff und Definition*. In: Translationswissenschaftlicher Nachwuchs forscht. IATI-Beiträge II. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2012, s. 17 – 26.
- NÁDASKÁ, K. *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obradoch a sviatkoch*. Bratislava: Fortuna Libri, 2012, 328 s.
- NEWMARK, P. *A Textbook of Translation*. New York/London/Toronto/Sydney/Tokyo: Prentice Hall, 1988, 292 s.
- PÖCKL, W. *Intralinguale Übersetzung in Vergangenheit und Gegenwart*. In: Sprach(en)-kontakt – Mehrsprachigkeit – Translation. Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft V. 60 Jahre Innsbrucker Institut für Translationswissenschaft. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2007, s. 71 – 91.
- SANCHEZ PRESA, M. *Problémy pri prekladaní slovenských reálií do španielskeho jazyka v oblasti cestovného ruchu*. In: Preklad a kultúra 2. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007, s. 325 – 327.
- ŠUŠA, I. a kol. *Úvod do štúdia prekladovej literatúry*. Banská Bystrica: Belianum, 2014, 116 s.
- TELLINGER, D. *Kreolizácia/hybridizácia kultúr pri preklade umeleckej literatúry*. In: Preklad a tlmočenie XII. Hybridita a kreolizácia v preklade a translatológii. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 46 – 60.

Internetové zdroje

- BUTKUVIENE, K. – PETRULIONE, L. *Translation peculiarities of slanguage*. In: KALBŪ STUDIJS. *Studies about languages* [Online], 2010, no. 16, s. 39-43 [Cit. 2018-01-12]. https://www.kalbos.lt/zurnalai/16_numeris/07.pdf
- BUZÁSSYOVÁ, K. – JAROŠOVÁ, A. a kol. *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. [Online]. Bratislava: Veda, 2006, 1134 s. <http://slovniky.juls.savba.sk/>

- DTONLINE.SK. *Detviensky kroj – symbol nášho regiónu*. [Online]. [Cit. 2016-12-08]. <http://dtonline.sk/clanok/detviensky-kroj-symbol-nasho-regionu>
- DUDEN. *Molke*. [Online]. [Cit. 2018-05-16]. <https://www.duden.de/rechtschreibung/Molke>
- KAFKA, R. *Zabudnutá žiarska história: Anderleho svätokrížska sódovkáreň*. [Online]. [Cit. 2018-02-15]. <http://ziar.dnes24.sk/zabudnuta-ziarska-historia-anderleho-sodovkaren-150101>
- KRUGER, H. – CROTS, E. *Professional and personal ethics in translation: A survey of South African translators' strategies and motivations*. In: Stellenbosch Papers in Linguistics [Online], vol. 43, 2014, s. 147-181 [Cit. 2018-01-11]. <https://research-management.mq.edu.au/ws/portalfiles/portal/16796641>
- NOVINY.SK. *Skalický trdelník s historickým prvenstvom*. [Online]. [Cit. 2018-04-25]. <https://www.noviny.sk/slovensko/32281-skalicky-trdelnik-s-historickym-prvenstvom>
- PECIAR, Š. a kol. *Slovník slovenského jazyka. I. A – K*. [Online]. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1959, 815 s. <http://slovníky.juls.savba.sk/>
- PETRÁČKOVÁ, V. – KRAUS, J. a kol. *Slovník cudzích slov (akademický)*. [Online]. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2005, 1054 s. <http://slovníky.juls.savba.sk/>
- PUSTAYOVÁ, J. *Na Hromnice o hodinu více!* [Online]. [Cit. 2018-02-07]. <http://www.pluska.sk/spravy/z-domova/na-hromnice-hodinu-vice.html>
- ÚSTREDIE ĽUDOVEJ UMELECKEJ VÝROBY. *Kabanica*. [Online]. [Cit. 2016-12-08]. <http://www.uluv.sk/product/kabanica-5267/>
- ÚSTREDIE ĽUDOVEJ UMELECKEJ VÝROBY. *Žinčica*. [Online]. [Cit. 2018-04-20]. <http://www.uluv.sk/product/zincica-1391/>
- VARNAIOVÁ, B. *Der deutsch-slowakische Sprachkontakt auf der lexikalischen Ebene am Beispiel des Dialekts der Region Záhorie*: diplomová práca. Wien: Universität Wien, 2010, 159 s. [Online]. [Cit. 2018-03-18]. http://othes.univie.ac.at/11285/1/2010-09-07_0508597.pdf
- WIKIPEDIA. *Molke*. [Online]. [Cit. 2018-02-07]. <https://de.wikipedia.org/wiki/Molke>

Tento príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA 1/0551/16 Hybridita v jazyku, texte a translácii.

Resumé

Neutralisation of Ethnomarkers in German Translation

The study deals with the problem of using the neutralisation strategy in the translation of ethnological, tourist and marketing texts, which promote Slovakia as a country worth a visit. In the first part (chapters 1 and 2) the theoretical background of the research is briefly described. It includes information about the neutralisation strategy and the interrelationships between ethnology, tourism and translation studies. In the second part of the study (chapter 3) examples are provided, namely instances of lexical items (realia), which are intended to be translation problems or challenges, because of the cultural translation. They are divided into three thematic groups: folk customs and traditions, gastronomy, and traditional clothes.

Markers like historicity, regionality, dialect, substandard and especially ethnomarkers are the most common to undergo neutralisation.

K PROBLEMATIKE RUSKO-SLOVENSKEJ MEDZIJAZYKOVEJ HOMONYMIE

Claudia Galambošová

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

claudia.galambosova@umb.sk

Kľúčové slová: Homonymia, ложные друзья переводчика, posuny, preklad, tlmočenie

Ключевые слова: Омонимия, «ложные друзья переводчика», сдвиги смысла в переводе, письменный и синхронный перевод

S problematikou medzijazykovej homonymie sa prekladatelia či tlmočníci vo svojej praxi konfrontujú pomerne často, obzvlášť, ak ide o jazyky z jednej jazykovej rodiny alebo subrodiny vykazujúcej podobnú gramatickú štruktúru a spoločné korene slov. V našom príspevku sa budeme venovať tomuto fenoménu v rusko-slovenskom porovnaní, pričom predstavíme niekoľko pohľadov rôznych autorov na danú problematiku, ako aj etymologické analýzy vybraných slov.

Na úvod sa pokúsme zdefinovať pojem zradné slová, teda slová vytvárajúce v kontexte alebo mimo neho mylný dojem, čím môže dôjsť k chybnjej interpretácii komunikátu (porov. Šuša, 2011). Pôvodný termín pre tento jav pochádza z francúzskeho slovného spojenia „faux amis“, no neskôr sa udomácnil aj v angličtine, jednoducho pod názvom „false friends“ či v ruštine ako „ложные друзья переводчика“. „Falošní priatelia“ sa zvyknú označovať aj termínom „zradné slová“, ktorý zaužíva napr. Pančíková či Lotko. Klčová (2011, s. 7) definuje „zradné slová“ trocha inak - ako „tzv. internacionalizmy, výrazy prebrané z gréčtiny alebo latinčiny. Všeobecne teda ide o medzinárodné slová, na rozdiel od jazykov geneticky príbuzných, kde majú slová spoločný pôvod.“ Vo všeobecnosti však možno považovať tieto termíny za synonymá, ako Pančíková (1993, s. 5): „ide o lexikálne jednotky formálne zhodné alebo podobné, ale významovo alebo štýlovo odlišné“.

Medzijazyková homonymia vychádza hlavne z globalizácie komunikácie. Tento pojem sa v súvislosti s medzijazykovou homonymiou použil prvýkrát už v roku 1788 v lexikografickej práci H. Portitora o medzijazykových francúzsko-nemeckých vzťahoch homonymného charakteru. Podrobne sa týmto javom začali oveľa neskôr, v roku 1928, zaoberať lingvisti Maxime Koessler a Jules Derocquigny v publikácii *Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*. Tí prvýkrát

rozdelili tieto homonymá na dva základné druhy: 1. „celkovo zradné“ so zhodnou ortografiou a rozličnou ortografiou a 2. „čiasťočne zradné“ so zhodnou ortografiou a vcelku so zhodnou sémantickou stránkou. (porov. Galambošová, 2017, s. 12).

Na rovnakom termíne pre pomenovanie tohto fenoménu sa však jazykovedci nedokážu jednoznačne zhodnúť. Ruskí lingvisti uvažujú o termínoch „ложные друзья переводчика“ a „межъязыковые омонимии“, teda „falošní priatelia“ verzus medzijazykové homonymá. L. P. Lobkovskaja (2012) uvádza, že pod termín „ложные друзья переводчика“ možno zahrnúť širší okruh slov, pretože obsahuje všetky lexikálne jednotky, ktoré by mohli viesť k nesprávnym asociáciám, takže okrem samotných medzijazykových homonym sem patria napr. medzijazykové paronymá, medzijazykové synonymá, etymologické dublety, a pod. Ako sme už spomínali, názor nie je u lingvistov jednotný. Napr. Budagov (1974, s. 141) vo svojej publikácii tvrdí, že „falošní priatelia“ sú „medzijazykové homonymá“, teda slová, ktoré majú pri rovnakej výslovnosti odlišné významy“. Hoci sa ruskí lingvisti snažili fenomén zjednotiť do jedného určitého termínu, doteraz sa im to kvôli rozdielnosti názorov na túto problematiku nepodarilo presadiť.

V slovenskej jazykovede sa na rozdiel od ruskej spomínané termíny používajú skôr synonymicky.

Vedecké prínosy do problematiky medzijazykovej homonymie

Aj keď podľa Kollára (1982) nie je výskum medzijazykovej homonymie vôbec kompletný a dokonalý, môžeme tvrdiť, že sa do súčasnosti zaoberalo nemálo vedcov nielen v Rusku či na Slovensku. Niektoré výskumy vyústili do úspešného spracovania a publikácie slovníkov medzijazykových homonym či zradných slov.

Spomedzi slovenských jazykovedcov sa tejto problematike venovali hlavne rusisti. Je možné, že to tak bolo predovšetkým z praktických dôvodov, ako pomôcka pri výučbe ruského jazyka. Najznámejšími autormi publikácii sú Marta Pančíková, R. Horáková, E. Sekaninová, L. Trup či Marta Lacková. V spojitosti s frazeológiou sa medzijazykovou homonymiou zaoberal Jozef Mlacek. Významný český jazykovedec J. Vlček prispel svojimi poznatkami čiastočne aj do slovenskej jazykovedy vďaka publikácii slovníka rusko-českej homonymie pod názvom „*Úskalí ruské slovní zásoby; slovník rusko-české homonymie a paronymie*“ (1966). Češtinu porovnával s poľštinou E. Lotko vo svojej príručke „Zrádná slova v poľštině a češtině“.

Ruská jazykoveda je vo vedeckých prínosoch ešte oveľa bohatšia. „V ruskej jazykovede existuje už od druhej polovice 20. storočia pomerne veľké množstvo teoretických aj praktických prác a publikácií znamenitých jazykovedcov ako R.A Budagov, D.N. Šmeľov, A.A Reformatskij, a

ďalších, ktoré sú zameraných na našu problematiku Spomenieme aspoň najvýznamnejšie z nich: Budagov (1976) vydal podľa spoločných črt a vzťahov osem základných typov medzijazykových homoným, ktoré medzi sebou vytvárajú. Klasifikácia sa týka hlavne typologicky blízkych jazykov. Šmeľov bol významným lexikológom, ktorý vo svojej práci „*Проблемы семантического анализа лексики*“ (1973) definuje paradigmatické a syntagmatické vzťahy. Na základe vlastných definícií ďalej rieši otázky polysémie, homonymie, synonymie, antonymie, frazeológie atď. Reformatiskij (1952) vo svojom odbornom článku „*О сопоставительном методе*“ (1952) porovnáva významy slov v rôznych slovanských jazykoch. Autorom jedného z prvých a detailne spracovaných slovníkov rusko-anglických homoným bol V.V. Akulenko – *Англо-русский и русско-английский словарь „ложных друзей переводчика“* (1969). “ (Galambošová, 2017, s. 13). Spomedzi slovenských lingvistov určite stojí zato spomenúť poľského lingvistu E. Tokarza, autora slovníka „*Pułapki leksykalne alebo Słownik aproksymatów polsko-bułgarskich*“ (1994) . Slovník je výnimočný v tom, že autor v ňom priamo konfrontuje dva jazykové systémy, autor teda hľadel na funkčnosť slovníka. Ďalšou zaujímavou publikáciou je štúdia V. Paseckej pod názvom „*Slovensko-česká mezijazyková homonymie - lexikální analýza na bázi Slovensko- českého slovníku*“ z roku 2013, kde prezentuje rozdiely medzi zdanlivo veľmi podobnými slovanskými jazykmi. V tom istom roku vyšiel aj Slovník ukrajinsko-slovenských medzijazykových homoným od M. Čižmárovej a A. Jaškovej z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, takže vidíme, že výskum v tejto oblasti stále napreduje, čo je pre slovenskú jazykovedu pozitívne. Napriek tomu však slovník rusko-slovenskej homonymie dodnes nevyšiel, avšak na slovenskej scéne sa tejto problematike venoval lingvista D. Kollár, ktorý publikoval obširnú štúdiu. Sám je autorom niekoľkých znamenitých rusko-slovenských slovníkov, ale aj ďalších publikácii zaoberajúcich sa prekladom rusko-slovenských textov. Slovníky z nášho pohľadu považujeme za pomôcku pre prekladateľa či tlmočníka. S jeho pomocou možno predísť chybným interpretáciám, avšak samotný Kollár (1970) dodáva, že: “Ak zostaneme iba na povrchu, pri pomenovaniach, nemusí sa nám vždy podariť nájsť správne ekvivalencie a teda, v praktickom dôsledku, nebudeme môcť dať správny návod na použitie jednotlivých ekvivalentov, čo je prvoradou úlohou prekladového slovníka a jedným zo základných atribútov prekladového významu. Samotný prekladový význam je práve tou sférou, kde sa najlepšie prejavuje charakter daného jazyka, ako aj spôsob myslenia jeho nositeľov v tom-ktorom jazyku.” (Kollár, 1970, s. 48). Najefektívnejšou cestou ako správne prekladať alebo tlmočiť, je podľa naučiť sa nielen hovoriť, ale aj celkovo rozmýšľať v cudzom jazyku.

Typológia a klasifikácia zradných slov

Ako sme už spomínali, jazykovedci sa na našu riešenú problematiku pozerajú z rôznych hľadísk, preto neexistuje jednotná klasifikácia medzijazykových homoným, ale naopak, je ich niekoľko. V našom príspevku budeme vychádzať hlavne z teórií slovenských, ruských, prípadne českých jazykovedcov. Klasifikácie zradných slov sa môžu líšiť aj vzhľadom na to, či sa porovnávajú jazyky typologicky príbuzné (ako v prípade slovenčiny a ruštiny) alebo ide o jazyky typologicky odlišné (napr. slovenčina a angličtina).

Keďže je náš príspevok zameraný práve na rusko-slovenskú medzijazykovú homonymiu, spomenieme ako prvú jednoduchú klasifikáciu Marty Lackovej (2015). Tá rozdeľuje „falošných priateľov prekladateľa“ do dvoch skupín:

Celkovo zradné slová: všetky významy sú odlišné, napr. rus. *жилетка* (vrchná časť mužského alebo ženského odevu bez rukávov) ≠ slov. *žiletka* (tenký ostrý kovový plát určený na holenie sa); rus. *бухта* (záliv, zátoka.) ≠ slov. *buchta* (plnený koláč z kysnutého cesta; expr. malá tučná žena, pasívny človek)

Čiastočne zradné slová: niektoré významy sa zhodujú alebo sa aspoň približujú, alebo sa líšia v odtienkoch významu, napr. *красный* (rus.) = 1. červený/á/é; 1. (-сно). (Цвета крови, спелых ягод земляники, яркого цветка мака.) 2. Krásny, pekný, jasný; Употр. в народной речи и поэзии для обозначения чего-н. хорошего, яркого, светлого, нарр. *Красная (красна) девица*.

V slovenčine slovo „krásny“ znamená „veľmi pekný; hovor. presahujúci priemer.

Pančíková (1993, s. 8 – 9) rozdeľuje zradné slová v poľskom a slovenskom jazyku do troch základných skupín podľa ich významového pozadia a rozlišuje homonymiu:

1. Gramatickú: lexikálne jednotky majú rovnakú formu, ale zmeny spočívajú v gramatických kategóriách (rod, číslo, pád), napr. pol. *nadać* (*dať; venovať; poslať*), slov. *nadať* (*vynadať*); pol. *wytracić* (*zničiť*), slov. *vytratiť* (*stratiť – niečo uložené*).

Príklady gramatickej homonymie v ruštine: *банка – банк; дверь – дверь* atď.

2. Lexikálno-gramatickú: lexikálne jednotky sa po zvukovej stránke zhodujú, ale sú medzi nimi významové a funkčno-gramatické rozdiely, napr.: pol. *chyba* (častica *asi; hádam*) a slov. *chyba*

(niečo neprávne; omyl); alebo pol. chlap (citoslovce *čłap; plesk*) a slov. chlap (*dospelá osoba mužského pohlavia*).

Nasledujúce príklady dokazujú, že toto rozdelenie sa dá využiť aj pri konfrontácii ruštiny a slovenčiny: slov. *čaj (nápoj)* – rus. *чай (citoslovce)*; slov. *dobro (spojka)* – rus. *добро (subst.)* (Galambošová, 2017, s. 16)

3. Lexikálnu: najviac rozšírený typ homonymie; lexikálne jednotky sa vyznačujú vonkajšou zhodou, resp. podobnosťou dvoch významovo rôznych slov, ktoré patria do toho istého slovného druhu, napr. pol. *ślub (sobáš)*, slov. *slub (prejav vôle niečo urobiť, dodržať)*; pol. *żegnać (lúčiť sa)*, slov. *žehnať (dávať požehnanie; blahorečiť; velebiť)* (Pančíková, 1993, s. 9).

“Príklady rusko-slovenskej lexikálnej homonymie: *trup ≠ труп, Kórejka ≠ корейка; žiletka ≠ бритва* alebo *rakovina ≠ раковина*” (Galambošová, 2017, s. 16).

Medzijazykovú homonymiu možno rozdeliť aj podľa slovných druhov, ako vo svojich publikáciách uvádzajú Vlček (1966) a Lacková (2014). Nasledujúca slovnodruhovú klasifikácia teda vychádza z teórií spomenutých autorov a je doplnená vlastnými príkladmi: (Galambošová, 2017, s. 18 – 22).

1. Substantíva: sú slovným druhom, pri ktorom sa medzijazykové homonymá vyskytujú najčastejšie. Substantívne medzijazykové homonymá majú svoje osobitosti aj v pláne gramatických kategóriách:

a) Rodu: *zákusok (mask.) – закуска (fem.)*

b) Čísla: *хлеб (sg.) – хлебы (pl.) = chlieb (sg.) – chleby (pl.)* avšak: *хлеб (sg.) – хлеба (pl.) = obilie*

Patrí sem tiež kategória spodstatnených substantív, napr. *vnímanie ≠ внимание; pečenie ≠ печенье; varenie ≠ варенье*; atď.

Rozdiely medzi slovami môžeme vidieť aj pri zdanlivo celkom rovnakých lexikálnych jednotkách, ktoré však môžu v jednom jazyku označovať predmet a v druhom proces. V slovensko-ruskom pláne ich je niekoľko vďaka tradičným ruským afixom na konci slov, ktoré môžu naznačovať proces, napr. *pílka (nástroj na pílenie) – пи́лка (proces pílenia)*. V niektorých prípadoch môže dôjsť pri homonymných dvojiciach až k celkovo rozdielnemu významu lexém, napr.:

- *morka* (kurovitý vták) ≠ *морка* (hubenie, napr. švábov);
- *moriak* (samec morky) ≠ *моряк* (národník)
- *banka* (peňažná inštitúcia) ≠ *банка* (pohár; plechovka; fľaša)
- *väzenie* (väznica, trest odňatia slobody) ≠ *везение* (šťastie, trefa, kľuka)

Iné lexémy sú zasa čiastočne zhodné, teda približujú sa predovšetkým významovo. Domnievame sa, že takéto slová dokážu začínajúceho prekladateľa či tlmočníka zmiasť ešte viac práve preto, že sú na rozdiel od vyššie uvedených príkladov významovo aspoň sčasti podobné a mohol by v ich prípade pomôcť aspoň kontext, napr. :

- *zima* (ročné obdobie; nízka teplota) – *зима* (ročné obdobie) slov. „Je mi *zima*“, ale rus. „Мне холодно“;
- *láska* (kladný citový vzťah) - *ласка* (nežnosť, láskavosť);
- *jahoda* (rastlina so šťavnatými plodmi, plody tejto rastliny) – *ягода* (bobuľa, bobuľové ovocie; nielen jahoda);
- *bedro* (dolná zadná časť trupu) – *бедро* (stehno – od kolena až po bedrovú kosť) ;
- *komín* (murovaná konštrukcia na odvádzanie dymu) – *камин* (krb, kozub) ;
- *vinohrad* (pozemok, na kt. sa pestuje vinič, vinica) – *виноград* (vinič, hrozno);

Problémy by mohli spôsobiť aj názvy povolání, napr.:

- *Пивовар* – človek pracujúci v pivovare alebo v tomto odvetví; kým v slovenčine ide o miesto/ pracovisko, kde sa varí pivo – pivovar;
- *Ночник* – letec; kým slovenské slovo v tejto forme pomenúva toaletu pre malé dieťa – nočník
- *Рыбник* – pracovník v rybnom priemysle; v slovenčine označuje umelú vodnú nádrž (na chov rýb);
- *Моряк* – národník; kým v slovenčine označuje samca morky;
- *Прачка* – žena pracujúca v práčovni; kým v slovenčine sa pomenovanie označuje predovšetkým prací stroj, automatickú práčku;
- *Пожарный* – hasič; kým v slovenčine pomenovanie znie ako požiarny – adjektívum od slova požiar .

2. Verbá: sú druhým najfrekventovanejším slovným druhom, pri ktorom vznikajú interferencie. V ruštine a slovenčine je obrovský počet slovies so spoločným základom, ktoré sa od seba postupne významovo oddelili alebo taktiež, ostali zhodné čiastočne, napr.:

- *žalovať* (podávať žalobu, prezrádzať previnenia) ≠ *жаловать* (odmeňovať).

Ak ostaneme pri tomto príklade, môžeme uviesť, ako jednoducho vznikajú rozdiely medzi ruštinou a slovenčinou, keď zmeníme nedokonavý vid na dokonavý pomocou afixov. Afixy dokážu pozmeniť význam slova skutočne radikálne a niekedy zas prispievajú k ekvivalentnému značeniu so slovenskou lexémou, napr.:

- *žalovať sa* (ponosovať sa) = *жаловаться* (ponosovať sa)

V tomto prípade je zvrtná forma ekvivalentom k slovenskej lexéme.

- *obžalovať* (obviniť pred súdom) ≠ *обжаловать* (odvolať sa, apelovať);
- *požalovať* (dok. vid; prezrádzať previnenia) ≠ *пожаловать* (odmeniť, obdarovať, zavítať), napr. «Добро пожаловать!» - vitaj, vitajte

Ako ďalší multifunkčný príklad nám posluží sloveso ***brať – брать***, ktoré má v základnom tvare prevažne ekvivalentný význam, no ten sa stráca s pridávaním jednotlivých prefixov a vznikajú tak homonymné lexémy s odlišným významom:

- *ubrať* (zmenšiť pôvodné množstvo) ≠ *убрать* (upratať, dať do poriadku);
- *nabrať* (uchopiť isté množstvo niečoho, naplniť, získať) ≠ *набрать* (vziať isté množstvo niečoho; vytočiť; zostaviť, napr. text/ zoznam; dosiahnuť niečo);
- *podobrať/ подобераť* (chytiť zospodu, podchytiť; prilákať, privábiť) ≠ *подобрать/ подбурать* (vybrať si najvhodnejšiu vec spomedzi ostatných, napr. oblečenie; zdvihnúť niečo zo zeme, napr. odpadok);
- *odobrať* (zbaviť vlastníctva; zmenšiť pôvodné množstvo) ≠ *отобрать* (vybrať z určitého množstva spomedzi viacerých možností; násilím odoberať)

Podobných príkladov slovies, ktoré pomocou afixov menia význam, je naozaj v ruštine a slovenčine obrovské množstvo. Medzi najfrekventovanejšie slovesá, s ktorými sa študenti ruského jazyka konfrontujú, sú napríklad odvodené slova nasledovných dvojíc: *dávať – давать*; *žiť – жить*; *platiť - платить*; *meniť - менять*; *hovoriť – говорить*; atď.

Ďalšie príklady zradných slovies, s ktorými sa používatelia ruského a slovenského jazyka často dostávajú do kontaktu, môžeme uviesť nasledovne:

- *kosiť* (zbavovať porastu, kosou oddeľovať) ≠ *косить* (zbavovať porastu, škúliť očami);
- *zakázať* (vydať zákaz, nedovoliť) ≠ *заказать* (objednať si, dať si urobiť);
- *odkázať* (poslať odkaz, poručiť) ≠ *отказать* (odoprieť, odmietnuť);
- *rysovať* (znázorňovať čiarami rysovacími pomôckami) ≠ *рисовать* (kresliť, maľovať);
- *rozrušiť* (znepokojiť) ≠ *разрушить* (zbúrať, zničiť).

○ **3. Adjektíva a adverbiá:** tieto slovné druhy patria do menej početnej skupiny ako sú predchádzajúce, no taktiež sa vyskytujú v ruštine a slovenčine vo veľkom množstve.

Od väčšiny adjektív je možné vytvárať aj adverbiá, preto ich uvádzame spolu:

- *bývalý* (niekdajší, skorší, minulý) ≠ *бывалый* (skúsený, ostrieľaný);
- *úžasný* (ohromujúci, nesmierny – väčšinou v pozitívnom zmysle) ≠ *ужасный* (strašný, hrozný, desný);
- *chytrý* (náhlivý, rezký, dôvtipný, bystrý – pozitívny zmysel) ≠ *хитрый* (prešibaný, prefíkaný – negatívny zmysel);
- *starší* (2. stupeň od „starý“) ≠ *старший* (najstarší; hlavný – napr. „ст. бухгалтер“);
- *jediný* (minimálny počet; jednotlivá osoba, vec – iba to) ≠ *единый* (jednotný, nedelený, rovnaký pre všetkých);
- *pyšný* (1. správajúci sa pohrdavo; 2. hrdý, sebavedomý, 3. kniž. nádherný, veľkolepý) ≠ *пышный* (kypný, našuchorený, bohatý, hustý; nádherný, veľkolepý);
- *rozdielny* (odlišný, nerovnaký) ≠ *раздельный* (samostatný; в котором можно различить все составные части; чёткий).
- *ráno* (časť dňa od úsvitu do predpoludnia) ≠ *рано* (zavčasu, skoro);
- *slovne* (помощью слов) ≠ *словно* (ako, ako by);
- *konečne* (napokon; koniec koncov) ≠ *конечно* (samozrejme, pravdaže)

4. Ostatné slovné druhy: tie sa v úlohe zradných slov vyskytujú veľmi zriedkavo, avšak niekoľko slov sa určite nájde aj medzi inými slovnými druhmi, napr. **spojka „a“** je v slovenčine v homonymnom vzťahu s ruskou spojkou „а“, pretože obe majú zlučovací charakter. V druhom význame má spojka

však odporovací charakter a v slovenčine ju prekladáme ako ale, napr.: «Солнце светит, а не греет.» „Slnko svieti, ale nehreje.“

- **Citoslovce** „огонь!“, teda „oheň“ sa používa v ruštine ako *príkaz* na streľbu, teda „Pál!“ alebo v hovorovej forme na označenie niekoho príťažlivého, napr. «Эта баба - огонь!»
- **Zámeno** „некто“ má okrem ekvivalentu so slovenskou lexémou „niekto“ aj význam „akýsi, nejaký, istý“.

Polysémia a medzijazyková homonymia

Mnohoznačnosť alebo polysémia zohráva v medzijazykovej homonymii významnú úlohu, pretože sa často stáva príčinou nedorozumení pri tlmočení či preklade. „Problém nastáva vtedy, keď slovo v jednom jazyku korešponduje len s jedným významom mnohovýznamového slova v druhom jazyku. Často korešponduje hlavný význam v jednom jazyku so sekundárnym významom v druhom jazyku, niekedy ide o štylistickú odlišnosť“ (Pančíková, 1993, s. 6), napr.

rus. **чесать** slov. **česať**

- škriabať, driapať 1. hrebeňom uhládzať vlasy,
- hovor. (ч. языком) klebetiť srst'
- hovor. používať hrebeň, uvádzať 2. česáním tvarovať niečo do poriadku (vlasy, trávnik..) 3. čistiť, uhládzať ľan, vlnu a pod.

Ako môžeme vidieť v tomto prípade, ruské slovo „чесать“ sa so slovenským „česať“ zhoduje až v treťom význame. V preklade slovného spojenia „česať vlasy“ by teda nebolo adekvátne použiť „чесать волосы“, ale „расчесивать волосы“, aby nedošlo k chybnéj interpretácii.

Zároveň je pri tom dôležité rozlišovať aj príznakovosť slov, ako v nasledujúcich príkladoch (Galambošová, 2017, s. 23):

- *невестка* (manželka syna, nevesta) – *neviestka* (žena ľahkých mravov – príznakové);
- *жид* (príznakové: pejor. „židák“ – skúpy človek) – *Žid/ žid* (neutrálne: etnicky alebo nábožensky);
- *матка* (príznakové – nárečovo) – *matka* (neutrálne);
- *бухать* (hovor. piť alkohol) – *búchať* (neutrálne).

Paronymia

Pokiaľ ide o paronymiu, podľa Lackovej (2015) sa dá tento jav chápať z dvoch aspektov; ako na podskupinu medzijazykových homoným a ako na samostatnú jazykovú kategóriu. Kollár (1982, s. 224) chápe paronymá ako „čiastočné homonymá, ktoré sú založené na čiastočnej, väčšinovej, a teda nie na úplnej zhode.“ Vlček (1966, s. 207) definuje paronymiu ešte detailnejšie: „Väčšinou ide o fonetické a morfológické diferenciacie slov kedysi spoločného pôvodu, ako aj slová rôzneho pôvodu, u ktorých dochádza k zámene na základe určitých príbuzných znakov (prípon a predpôn)“. V našom príspevku sa prikláňame ku Kollárovej definícii a paronymá považujeme za čiastočné homonymá:

- *raný (stredovek)/ranná (rosa), školský (rok) / školácky (výkon)*;
- rus. *адресат (príjemca) / адресант (odosielateľ); абонемент (pernamentka, výpožičná služba) / абонент (predplátiel, účastník), индиец (Ind) ≠ индеец (Indián)*, atď.

Etymologický základ medzijazykových homoným

Keďže oba naše porovnávané jazyky patria do rovnakej jazykovej vetvy, konkrétne do vetvy slovanských jazykov, majú veľa spoločných črt a slovných základov.

Slovanské jazyky sa postupne formovali z pôvodného jazyka Slovanov – praslovančiny. Podľa Grenzora (2015, s. 124) sa predpokladá, že „praslovanický jazyk (praslovančina) bol viacmenej jednotným jazykom blízko príbuzných kmeňov. Praslovanická jazyková jednota sa skončila v 10. storočí, podľa iných názorov už v 8. – 9. storočí.“ Ďalej sa teda jazyky vyvíjali samostatne, čo spôsobilo postupné vzdiaľovanie sa od seba, a nakoniec diferenciaciu významov. Slová sa medzi jazykmi prenášali následkom vojen, rozvoja vedy či staviteľstva, pričom sa preberali aj

z neslovanských jazykov, a ďalej sa medzi sebou prenášali. (Peciar, 1978). Vo väčšine prípadov však šlo o slová základnej lexiky s rovnakým slovným základom, ktorých význam sa prenášaním medzi jazykmi modifikoval.

Jednoduché príklady medzijazykových homoným so spoločným etymologickým základom:

- rus. *вонять* (*smrdieť; zapáchať*) vs. (vsl. – východoslovanské) slov. *voňať* (*vydávať, šíriť príjemný pach, arómu*)
- rus. *черствыӀ* (*suchý, tvrdý, zatvrdnutý*) vs. slov. *čerstvý* (*nedávno vzniknutý, vyrobený, prinesený; svieži, neskazený*)

Významným medzníkom, ktorý ovplyvnil fenomén medzijazykovej homonymie, bolo zrodenie liturgického jazyka – cirkevnej slovančiny a spolu s ním, prijatie kresťanstva Grigorjanova, (2015) uvádza aj niekoľko príkladov:

- *голова* = *hlava*
- *глава* = *vodca, vedúci, jednotka kompozičného členenia alebo kapitola*
- *сторона* = *strana; bok*
- *страна* = *krajina, región, územie*

V prípade našich dvoch príkladov možno vidieť, že sa oba tvary v ruštine zachovali, ich význam sa však diferencoval.

Pri vzniku medzijazykových homoným stojí za reč spomenúť aj preberanie slov. „Prevzaté slová sa buď zhodujú s pôvodným významom, alebo sa stotožňujú s dvomi prevzatými slovami; napr. slovo *брак* (дефект изделия) je prevzaté z nemčiny vo význame „nekvalitný výrobok“. V 17. storočí sa slovo dostalo do poľskej lexiky, a v ruštine sa stotožnilo so slovom staroslovanského pôvodu – *брак* „супружество“ (od staroslovanského slovesa „*брати*“ so sufixom „*къ*“) (Шаповалова, 2007, s. 26). Okrem toho sa slovo ešte spája s menom francúzskeho maliara - kubistu menom George Braque, ktorý vo svojej tvorbe zobrazoval reálny život na dedine, napríklad aj nezaujímavé miesta ako smetiská. Je teda možné, že jeho meno bolo prebrané a mimo Francúzska používané na označenie starých, nepotrebných a neoriginálnych vecí, ktoré zavádzajú – teda braky. Podobne sa aj slovo *патрон* (*пуля с зарядом*) nemeckého pôvodu stotožnilo so slovom *патрон* (*глава, хозяин*) latinského pôvodu cez francúzske slovo „*patron – patronus* (*ochranca, podporovateľ*)“ *chranca, podporovateľ*. (Galambošová, 2017, s. 29).

Záver

Fenomén medzijazykovej homonymie je v súčasnosti stále aktuálny, pretože zradné slová sa môžu vyskytovať pri tlmočení či preklade rôznorodého charakteru. Medzijazykovej homonymii sa v súčasnosti venuje viac pozornosti, čo je pre slovenskú jazykovedu pozitívne, hoci slovník slovensko-ruských medzijazykových homonym dodnes nebol vydaný. Cieľom príspevku bolo venovať tejto téme viac pozornosti a zhrnúť teórie rôznych autorov do jedného celku a poukázať na rôzne hľadiská, z ktorých sa dá táto problematika skúmať.

Resumé

The phenomenon of interlingual homonymy is still present, as “false friends” may occur in interpreting or translation of any style. Currently, the number of scientific works on interlingual homonymy, as well as dictionaries is increasing, which is which is positive for the Slovak linguistics, although the Slovak-Russian dictionary of “false friends” has not yet been published. The aim of the contribution was to devote more attention to this topic and to summarize the theories of different authors in one unit as well as to point out the various aspects that can be explored.

LITERATÚRA

Knižná:

- DOLNÍK, J – BENKOVIČOVÁ, J. – JAROŠOVÁ, A. 1993. *Porovnávací opis lexikálnej zásoby*. Bratislava : VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1993. 189 s. ISBN 80-224-0344-X.
- GALAMBOŠOVÁ, C. 2017. *Problematika medzijazykovej homonymie v ruskom a slovenskom jazyku*.
- GRENZOR, J. 2015. *Jazyky sveta – história a súčasnosť*. Bratislava : Lingea, 2015. 686 s. ISBN 978-80-8145-114-0.
- GRIGORJANOVÁ, T. 1995. *Význam slova v kontexte a v konfrontácii*. Bratislava : VEDA Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1995. 76 s. ISBN 80-224-0431-4.
- HAUSER, P. 1985. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1985. 195 s.
- HJELMSLEV, L. 1971. *Jazyk; překlad Miloš Dokulil*. Praha : Academia, 1971. 148 s.
- LACKOVÁ, M. 2015. *Interlingválne homonymá v súčasných slovanských jazykoch*. Žilina : EDIS – vydavateľské centrum Žilinskej univerzity, 2015. 113 s. ISBN 978-80-554-1041-8.
- ONDRUS, P. – HORECKÝ, J. – FURDÍK, J. 1980. *Súčasný slovenský spisovný jazyk: lexikológia*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1980. 225 s. ISBN 67-194-80
- PANČÍKOVÁ, M. 1993. *Zradné slová v poľštine a slovenčine*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 1993. 104s. ISBN 80-223-0536-7.
- VLČEK, J. 1966. *Úskalí ruské slovní zásoby*. Praha : Svět sovetů, 1966, 232 s.
- ВИНОГРАДОВ, В.В. 1978. *Избранные труды: История русского литературного языка*. Москва : Издательство «Наука», 1978. 310 с.
- ЖУРАВЛЕВ, А. И., ЗАХАРОВ, С. С. 1977. *"Ложные друзья" переводчика с чешского языка*. Москва : Академия наук, 1977. 130 с.

РЕФОРМАТСКИЙ, А. А. 1996. *Введение в языковедение* / под ред. В.А. Виноградова. Москва : Аспект Пресс, 1996. 536 с. ISBN 5-7567-0046-3

Štúdie v zborníkoch:

BILOVESKÝ V. – PLIEŠOVSKÁ, Ľ. 2011. *Preklad a tlmočenie 9, Kontrastívne štúdium a prekladateľská prax*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011. 380 s. ISBN 978-80-557-0153-0.

ŠUŠA, I. 2011. Cudzie jazyky a preklad ako prostriedky interkultúrnej komunikácie. In : Usta ad Albim Bohemice. Jazyky v Evropě a Evropa v jazycích. Ústí nad Labem: PF UJP, 2011

БУДАГОВ, Р.А. 1976. *Ложные друзья переводчика*. In. Человек и его язык. М: Издательство Московского университета, 1976. С. 267 – 276.

ГОЛЬЦОВА, Н. Г. 2016. *Русский язык*. Москва : Русское слово, 2016. 446 с. ISBN 978-5-00092-471-6

ХУЦИШВИЛИ, С. Д. 2010. *Славянские межъязыковые омонимы*. Тбилиси : Тбилисский гос. Университет им. Ив. Джавахишвили, 2010. 169 с.

ФЕДОРЧУК, Е.В. 2001. *Межъязыковая омонимия и паронимия в близкородственных языках*. Москва : Московский педагогический гос. университет, 2001. 250 с.

Časopisecká:

BLANÁR, V. 1992. Vývin slovenskej slovnej zásoby v slovanskom kontexte. In. *Slavica Slovaca*. – Roč. 27, č. 1 (1992), s. 22-34.

HORÁKOVÁ, R. 2003. *Interlingválne homonymá ako lexikografický problém*. In. *Slavica Slovaca*. – Roč. 38, č. 1 (2003), s. 13 – 20.

KRÁLÍK, Ľ. 1997. *K otázke praslov. bystrъ, bъrзь, čistъ a ich derivátov*. In. *Slavica Slovaca*. – Roč. 32, č. 1 (1997), s.18-23.

LACKOVÁ, M. 2014. *Morfologické osobitosti medzijazykových homonym v súčasných slovanských jazykoch*. In. *Slavica Slovaca*. - Roč. 49, č. 2 (2014), s. 148 - 154. - ISSN 0037 – 6787.

ŠTĚPÁNÍK, S. 2011. *(Mezijazyková) homonymie a paronymie z didaktického hľadiska. Didaktické studie*. Praha : Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2011, roč. 3, č. 1. s. 34-41. ISSN 1804-1221

КОВАЛЕВ, Г. 1996. Основные тенденции формования и развития этимологии славянских языков. In. *Slavica Slovaca*. – Roč. 31, č. 1 (1996), s. 27-40.

ЛОБКОВСКАЯ, Л.П. 2012. *О понятии межъязыковой омонимии (К проблеме термина «ложные друзья переводчика»)* In. Вестник Челябинского государственного университета. 2012. № 20 (274). Филология. Искусствоведение. Вып. 67. С. 79–87.

ГРИГОРЯНОВА, Т. 2015. К вопросу о межъязыковых омонимах с славянских языках (на материале словацкого, чешского и русскофо языков). In. *KEGA 025 UCM — 4/2014 Zvyšovanie efektívnosti edukačného procesu v rusko-slovenskej komparácii*. [cit. 21.01.2017]. Trnava : 2014.

РЕФОРМАТСКИЙ, А. А. 1987. *О сопоставительном методе*. In. Лингвистика и поэтика. Москва : Наука, 1987. С. 40-52

Slovníky:

BALCOVÁ, T. 2006. *Rusko-slovenský a slovensko-ruský slovník*. Bratislava : Kniha -Spoločník, 2006. 855 s. ISBN 8088814456

- DORUĽA, J. [et al.], 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X
- PISÁRČIKOVÁ, M., MICHALUS, Š. 1988. *Malý synonymický slovník*, Bratislava: SPN, 1988, 256 s.
- ŠROUFOVÁ, M. – PLESKÝ R. – VENCOVSKÁ M. 1987. *Rusko-český ačesko-ruský slovník*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1987. 1300 s.
- ОЖЕГОВ, С.И. – ШВЕДОВА Н.Ю. 2016. *Толковый словарь русского языка, 4-е издание, дополнительное*. Москва : Российская академия наук, Институт русского языка им. В.В. Виноградова, 2016. 886 с. ISBN 978-5-9900358-1-2
- СТЕПАНОВА, Н.И. *Фразеологический словарь русского языка. Издание 2-ое*. Санкт Петербург : Виктория плюс, 2008. 608 с. ISBN 9785891739710
- УШАКОВ, Д. Н. 2005. *Большой толковый словарь современного русского языка*. Москва : Альта-Принт, 2005. 1239 с. ISBN 5-98628-044-X
- ШАНСКИЙ, Н.М. 1994. *Этимологический словарь русскоко языка*. Москва : Прозерпина : ТОО "Школа", 1994. - 398 с. ISBN 5-87957-005-3
- ШАПОВАЛОВА, О.А. 2007. *Этимологический словарь русского языка*. Ростов на Дону : Феникс, 2007. 20 с. ISBN 978-5-222-10600-6
- КУЗНЕЦОВ, С.А. – 2001. *Современный толковый словарь русского языка*. Санкт Петербург : Норинт, 2001. 959 с. ISBN 5-7711-0103-6

Elektronické zdroje:

- САЛАХОВА Р.Р., ГАЙНУТДИНОВА Г.Р., НАСИБУЛЛОВА Г.Р. 2012. *Межъязыковая омонимия (в татарском и русском языке)* In. *Современный перевод: лингвистические и историко-культурные аспекты*. Казань : Казанский университет [online]. 2012 [cit. 03.11.2016]. Dostupné na internete: <http://www.paxgrid.ru/proceedings_translat2012.pdf>. s. 83-84.
- CSAPÁK, R. 2012. *Medzijazyková homonymia v spisovnej slovenčine a bulharčine ako lexikografický problém*. In. *Zborník zo 7. študentskej vedeckej konferencie 2012* [online]. Prešovská univerzita v Prešove : Prešov, 2012 [cit. 05.11.2016], s. 808. ISBN 978-80-555-0516- Dostupné na internete: <<http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Chovanec3>>
- ЧЕРНОСИТОВА Т.Л. «Ложные друзья переводчика» как феномен межъязыковой асимметрии. [online] : Южный федеральный университет, Россия [cit. 09.12.2016]. Dostupné na internete: <http://www.rusnauka.com/28_NII_2012/Philologia/6_117780.doc.htm>
- SLEX 99. *Elektronický lexikón slovenského jazyka*. 1998. Bratislava : FORMA, 1998. – CD-Rom
- Krátky slovník slovenského jazyka. - Synonymický slovník slovenčiny. - Pravidlá slovenského pravopisu. - Súbor kodifikačných slovníkov slovenského jazyka PN F00398

RECENZIE

HYBRIDNÝ PRÍSTUP K OSVOJOVANIU SI CUDZÍCH JAZYKOV.

BESEDOVÁ, P.: *Hudba ve výuce cizích jazyků*. Praha: Grada. 2017. 168 s. ISBN 978-80-271-0513-

7

Inovatívna a interdisciplinárna téma na priesečníku výskumu výučby cudzích jazykov a výskumu neurofyziológie hudobnej recepcie i produkcie dominuje v hlavnej argumentačnej osi recenzovanej monografie. Je napísaná v českom jazyku sviežim, ale dostatočne odborným štýlom, s množstvom nemeckých a českých citátov. Autorka PhDr. Petra Besedová, Ph.D. z Katedry germanistiky na Pedagogickej fakulte Univerzity Hradec Králové je kompetentná didaktička cudzích jazykov s medzinárodnou akceptáciou na vedeckých podujatiach, veľmi solídne zorientovaná v odbornej

literatúre k zvolenej téme.

Tematický oblúk svojej knihy vedie autorka od definícií hudby, jazyka a jazykovedy, hudobného a jazykového vývinu u detí, cez vznik jazykových kompetencií v materinskom jazyku až po metodologické prúdy vo výučbe cudzích jazykov. Dôraz kladie na špecifickú metódu *sugestopédie*, resp. *superlearningu*, nakoľko v týchto metodických prístupoch sa hudobná a piesňová zložka dostáva do popredia ako vhodný podporný inštrument, ktorý spoluvytvára atraktívnu edukačnú atmosféru pomocou hudby a umenia. Vlastný empirický výskum autorky spočíva v uskutočnených analýzach učebníc nemeckého jazyka v Česku a v dotazníkových výskumoch u učiteľov CJ a u študentov prvých ročníkov, ktorí majú ešte bezprostredné skúsenosti so stredoškolskou výučbou cudzích jazykov.

Ako pozitívum hodnotím neustále prítomné prepájanie imitácie a kognície pri výučbe CJ a zdôraznenie pamäti a emocionality pri prežívaní a produkovaní hudobných výstupov, ale aj rečových komunikátov. Táto kombinácia napomáha učebnej progresii a vyúsťuje do lepšej motivácie pre osvojovanie si cudzieho jazyka. Ako relevantné prepájacie prvky medzi hudbou a rečovým kontinuum sú správne uvedené suprasegmentálne javy.

Značný rozsah vo svojej knihe priraduje autorka jednak osobitostiam učenia sa v detskom veku, ale hlavne výsledkom výskumu mozgu z hľadiska sídla reči a centra hudby v pravej a ľavej hemisfére, teda zdanlivej lateralizácii a reálnej kooperácii hemisfér pri recepcii a produkcii reči a hudby. Autorka správne vyvodzuje, „že fyziologická podstata hudby a cudzích jazykú stojí na podobných, ne-li stejných princípech.“ Odvoláva sa na poznatky lekárskeho, klinického a experimentálneho výskumu mozgu v rámci neurológie, psycholingvistiky, neurolingvistiky a pod., čím sa jej argumentácie vyznačujú presvedčivosťou exaktného, kvantifikovateľného výskumu. Signalizuje pokračovanie svojho výskumu a kooperáciu Pedagogickej fakulty Univerzity Hradec Králové s Fakultnou nemocnicou v Hradci Králové a s Karlovou univerzitou.

Nakoľko súčasná výučba cudzích jazykov akceptuje jednak primárnosť a pragmatickosť ústnej formy komunikácie a jednak alternatívne, individualizačno-sociálne metódy výučby CJ (prípadne aj *immersion effect*), je odporúčanie (a želanie) autorky zaraďovať viac hudobnej produkcie do vyučovacieho procesu opodstatnené. Významnú úlohu však podľa nej zohráva aj hudobne nadaný a všestranne tvorivý, činorodý učiteľ CJ. Hudba, ľudové a umelé piesňové formy, klasická i moderná hudobná produkcia – to všetko sú súčasťou cieľových kultúr a majú okrem inštrumentálnej podpornej funkcie aj významné motivačné účinky. Oba aspekty – rola učiteľa a hudba ako súčasť interkultúrnej kompetencie – by mali byť akcentované už pri univerzitnom vzdelávaní budúcich vyučujúcich a didaktikov cudzích jazykov.

Výskum je síce realizovaný na učebniciach nemčiny ako CJ a autorka sa najčastejšie odvoláva na tento cudzí jazyk (vzhľadom na svoje profesionálne zameranie), ale výsledky teoretických úvah i empirického výskumu sú aplikovateľné na každý CJ. Knihu Petry Besedovej pokladám za prínosnú a novátorskú a odporúčam ju do pozornosti odbornému i laickému publiku so záujmom o cudzieho jazyky a s motiváciou učiť sa ich rýchlejším a komplexnejším spôsobom.

Zuzana Bohušová

K FRANCOUZSKÝM TEXTŮM V HUMANITNÍCH A SPOLEČENSKÝCH VĚDÁCH

FENCLOVÁ, M., HOROVÁ, H., KOLAŘÍKOVÁ, D., (2016). *K francouzským textům v humanitních a společenských vědách*. Plzeň: NAVA. 104 s. ISBN 9788072114955

V odborné kolektivní monografii *K francouzským textům v humanitních a společenských vědách*, která vyšla v nakladatelství NAVA Západočeské univerzity v Plzni v roce 2016, v rozsahu 104 stran, autorky Marie Fenclová, Helena Horová a Dagmar Kolaříková zkoumají francouzsky psané texty z oblasti humanitních a společenských věd na základě poznatků textové lingvistiky, syntaxe a stylistiky.

Publikace se skládá ze čtyř základních kapitol: *Základní pojmy, Koherence a koheze v humanitních a společenských vědách, Syntax textu v humanitních a společenských vědách, Stylistické figury v textech v humanitních a společenských vědách*, které jsou přehledně členěny do podkapitol.

Dále obsahuje úvod a závěr, bibliografii, bibliografické odkazy a rejstřík, anglické a francouzské resumé.

Zkoumaný korpus sestává z vy excerpovaných francouzských odborných textů z oblasti filozofie, antropologie, lingvistiky, politologie, sociologie, dějin a archeologie.

Na základě pečlivé analýzy vybraných textů autorky zjišťují specifické prostředky textové koheze při výstavbě diskursu vědeckých textů.

V kapitole *Základní pojmy*, která se opírá o teoretické poznatky řady odborných publikací českých i zahraničních (francouzských, slovenských, německých, anglických, dánských, ...), autorky vymezují pojmy jako je text, koherence, koheze, humanitní a společenské vědy a podávají charakteristiku jazyka vědy. Komparací odborných publikací na dané téma dospěly ke zjištění, že výklad pojmů se u všech zkoumaných autorů neshoduje (str. 6).

Kapitola *Koherence a koheze v humanitních a společenských vědách* obsahuje podkapitoly hyperotéma a hypotéma, koreferenční síť, textová anafora a katafora, textové konektory, působení slovesných časů a tematizace a rematizace ve francouzských vědeckých textech.

Na rozdíl od dánské lingvistky Lundquistové, která řadí francouzské příslovečné spojení „*en effet*“ mezi důvodové/důsledkové konektory, ho autorky pokládají jednoznačně za konektor

vysvětlovací (str. 25), což podložily příklady. Bylo by zajímavé citovat příklady, které vedly Lundgvistovou k jeho zařazení mezi důvodové/důsledkové konektory, pokud nějaké uvedla.

V kapitole *Syntax textu v humanitních a společenských vědách* se zaměřují na obsahově-logické vztahy, modifikace příčinného vztahu, vztahy časové: současnost, předčasnost, následnost.

V kapitole *Stylistické figury v textech v humanitních a společenských vědách* se poukazuje na výskyt stylistických figur ve vědeckých textech jako např. stylistické přirovnání, metafora, a konstrukčních figur jako např. enumerace, gradace, antiteze, paralelismus, chiasmus, rétorická otázka.

Všechny uvedené pojmy jsou podloženy výstižnými příklady vyexcerpovanými ze zkoumaných více jak dvaceti odborných děl.

Předkládaná monografie svými závěry vyplývajícími z analýzy zkoumaného korpusu potvrzuje a prohlubuje dosavadní poznatky o výstavbě odborných textů.

Pro svůj systematický a názorný způsob zpracování tématu lze tuto publikaci doporučit všem studentům i odborníkům, kteří se zabývají studiem odborné francouzštiny.

Zdeňka Schejbalová

AKO SA ĽUDIA DOHOVORILI V „BRATISLAVSKOM BABYLONE“?

TANCER, J.: *Rozviazané jazyky. Ako sme hovorili v starej Bratislave*. Bratislava : Slovart, 2016, 304 s. ISBN: 9788055624587.

Záujemcovia o problematiku viacjazyčnosti sa už možno oboznámili s publikáciou vysokoškolského pedagóga a vedca-germanistu Jozefa Tancera *Rozviazané jazyky. Ako sme hovorili v starej Bratislave* (2016). Osobná viacjazyčnosť priviedla autora k rozsiahlemu skúmaniu tejto problematiky, s vedeckým zanietením a entuziazmom zhromažďoval materiály už od r. 2007. V monografii publikuje výsledky výskumného grantu FF UK *Slovenčina v kontexte viacjazyčných spoločností na Slovensku* (od r. 2013 – 2016). Chceli by sme priblížiť túto pozoruhodnú publikáciu o jazykovej situácii v medzivojnovnej Bratislave, presnejšie – o viacjazyčnosti príslušníkov najstaršej bratislavskej populácie (nar. v r. 1916 – 1933) z hľadiska socio- a psycholingvistického.

Koncepcia publikácie je originálna – pozornosť recipienta zabezpečuje striedanie rôznych žánrov: interview, monológ, vedecký výklad a úvaha. Pozitívom je využívanie populárno-vedeckého štýlu, čo zaručuje rozšírenie čitateľského auditória. Prelínanie osobných spomienok respondentov a autorových výkladov vytvára zaujímavú mozaiku a spája knihu do pútavého celku; zaujme tých, ktorí sa zaujímajú o dramatické príbehy a psychológiu osôb, obohatí však najmä záujemcov o jazykovú problematiku v najširšom slova zmysle. Pred očami čitateľa rezonuje pestré **jazykovo-kultúrne spektrum**, ktoré v sledovanom období prevládalo v komunikácii ľudí s rôznym stupňom jazykového a odborného vzdelania, čím sa potvrdzujú **Fergusonove tézy o nízkej a vysokej variete jazyka** (s. 162). Fungovali tu rôzne typy špecifických subsystémov rôznych (i nepríbuzných) jazykov. Recipient, zaujímavý sa o situáciu v používaní jazyka, môže sledovať biografie osôb, s ktorými autor viedol rozhovory o ich jazykových postojoch a sebaidentifikácii prostredníctvom jazyka. Viacjazyčné prostredie predvojnovnej i medzivojnovnej Bratislavy významne ovplyvňovalo osobnostný a vzdelanostný profil obyvateľov.

O získavaní výskumnej vzorky respondentov píše autor vtipne v kapitole *Od ducha k duchovi* (s. 56) – riadil sa „princípom snehovej gule alebo reťazovým výberom“, keď sa prostredníctvom telefonických rozhovorov začala šíriť správa „hľadá sa starý Prešporák“ – a osoby, žijúce už akoby *ad acta* začali ochotne spolupracovať a vyhľadávať nových generačne

blízky komunikantov. Autor ich nevníma iba ako respondentov, keďže mu nešlo len o získanie strohých informácií v súvislosti s rozširovaním jazykových kompetencií jednotlivých osôb, ale predovšetkým o poznanie širšieho spoločenského kontextu, v ktorom osoby účelovo a funkčne komunikovali viacerými jazykmi. O zachovávaní etických pravidiel pri dlhoročnom výskume vo vzťahu k respondentom píše aj v doslove knihy. Rešpektuje právo na ochranu privátnej sféry v duchu požiadavky jednej z respondentiek: „... *nedotýkaj sa príliš často a silno mojej minulosti, je príliš krehká*“ (s. 300). Súčasne si však uvedomuje aj potrebu nestrannej objektivity vedeckej práce podľa W. Labova a W. Wolframa.

Vzhľadom na cieľ projektu zaradil autor do užšieho výberu osoby bi- či trilingválne, viaceré dokonca viaclingválne, narodené a/alebo žijúce v medzivojnovnej Bratislave. Viacerí respondenti boli židovského pôvodu, niektorým z nich sa po nástupe fašizmu podarilo nájsť nový domov v rôznych krajinách (Izrael, Rakúsko, Veľká Británia, Argentína). S tými autor komunikoval prostredníctvom korešpondencie, počas ich príležitostných návštev Bratislavy alebo aj v ich novom domove. U niektorých osôb židovského pôvodu zaznamenal autor nielen **viacjazyčnosť** (multilingual individuals), často sa u ich prejavovala aj **diglosia**, teda používanie rôznych variet jedného jazyka: 1. spisovná nemčina („vysoká“/„hochdeutsch“ – v kombinovanej rakúskej i nemeckej variete); 2. jidisch – jazyk ortodoxných židovských rodín (hovorená podoba je blízka nemčine, obsahujúca mnoho výpožičiek z hebrejčiny a jazykov mnohých iných národov); 3. a napokon – „kraxlhuber“ – posmešný názov pre nemecký dialekt prešporských vinohradníkov, ktorý sa však v širšom kontexte používal aj pre označenie komickej figúry Prešporčana (s. 62).

Vo vstupnom **interview** s respondentkou – prekladateľkou pod názvom *Ľudia, ktorí vedeli len jeden jazyk, boli biele vrany* osvetľuje Tancer pestrý jazykový kolorit Bratislavy. Názvy jednotlivých rozhovorov sú výstižné, priam vyzývajú čitateľa pátrať po stopách individuálnych zmien v jazykových biografiách: **nadobúdanie, strata, krádež** či dokonca **smrť jazyka** (*Nemčina či maďarčina, nám to bolo ganz egal; Môj jazykový slalom; U nás sa strašne míšalo; Po nemecky už neviem a po slovensky ešte nie; Jazyky sme sa učili na dvore, Na nemčinu sme po vojne zanevreli* a i.). Autor zaznamenáva spomienky respondentov na dramatické prelomové momenty medzivojnových a povojnových čias, ktoré neraz spôsobili individuálne zmeny postojov k životu, následne i k jazyku. Do reťazenia osobných výpovedí účastníkov prieskumu vstupuje autor prostredníctvom fundovaných vedecko-popularizačných výkladov a úvah, ktoré majú rovnako pútavé názvy (*Ktorý ste ročník alebo Umenie viesť*

rozhovor, Trojjazyčnosť – ani mýtus ani skutočnosť, Róžikológia, Zakázaný jazyk alebo Ako prežiť a i.). Tieto kapitoly umožňujú recipientovi dotvárať si socio- a psycholingvistické poznatky. Prelínanie spomienok respondentov i autorových výkladov vytvára pestrú mozaiku a spája knihu do pútavého celku, obohatí najmä záujemcov o jazykovú problematiku v najširšom slova zmysle.

Tancer možno prekvapí tých, ktorí iba prototypovo uvažujú o existencii jediného materinského jazyka. Autor podrobnejšie skúma podstatu tohto zdanlivo jednoznačného termínu a posúva jeho hranice. Primárne sa **materinský/rodný jazyk** (mother tongue) chápe ako ten, ktorý dieťa dostáva do vienka od blízkych osôb a je s ním najčastejšie v kontakte; môže to však byť aj jazyk, s ktorým sa osoba sama stotožňuje, často ide o dominantný jazyk (dominant language) daného prostredia. Niektoré skúmané osoby sa dokonca hlásili k trom materinským jazykom, najčastejšie to bola nemčina, maďarčina a slovenčina, eventuálne francúzština, jidiš, srbčina, chorvátčina a pod. Pozoruhodná je výpoveď jedného z respondentov v kapitole „*Neviem*“ *alebo Úskalia materinského jazyka*, ktorý sa nedokázal vyjadriť ku kardinálnej otázke, aký jazyk pokladá za svoj materinský – autor posudzuje tento jav ako jasný príklad viacjazyčnosti. Zaujímavé je interview dvoch bratov, ktorých životné dráhy sa pod vplyvom vojnových udalostí rozišli, každý z nich dokonca používa odlišné priezvisko (G. Portland, vojnový veterán z Normandie, žije v Londýne a ovláda päť jazykov, jeho brat P. Polák žije v Bratislave a aktívne používa tri jazyky). Existujú **rôzne prístupy k hodnoteniu materinského jazyka**, môže to byť jazyk: 1. ktorý dieťa ovláda ako prvý, 2. s ktorým sa osoba sama identifikuje (vnútorný pohľad), 3. s ktorým si osobu spája jej okolie (vonkajší pohľad), 4. kritérium kompetencie – najlepšie zvládnutý, 5. kritérium funkcie – najčastejšie používaný.

Čo sa týka jazykových kompetencií, niektorí respondenti sa pokladali za dvoj- a a/alebo trojjazyčných. Jazyky sa učili paralelne v rodine, v mestskom prostredí, v škole, často aj na dvore medzi deťmi. V zámožných bratislavských rodinách účelovo zabezpečovali jazykovú výchovu detí osoby ženského pohlavia: slúžky, pomocnice a pestúanky (Kinderfräulein a mademoiselles). Za dobrého učiteľa jazyka sa považoval iba rodený hovoriaci. Zmenou politických pomerov po roku 1945 sa služobníctvo zo spoločnosti vytratilo (podrobnejší výklad v kap. *Detské slečny, kuchárky a slúžky*.)

Často to však nebol iba **spisovný** (z nem. Schriftsprache) či **štandardný jazyk** (standard language), ktorým respondenti disponovali. Používali aj rôzne **hovorové varianty jazyka**

kombinované s lexikálnymi výpožičkami z iných jazykov bratislavského („prešporáckeho“) prostredia. Neraz šlo o **asymetrický multilingvizmus** t.j. rôzny stupeň ovládania jazyka, napr. ovládanie iba slovom, nie však písmom alebo pasívne porozumenie jazyka bez schopnosti komunikovať ním. Vo viacerých rozhovoroch prichádza k prekvapujúcim vyjadreniam, pokiaľ šlo o **sebahodnotenie komunikačných kompetencií**. U niektorých osôb šlo o sebakritické podhodnotenie jazykových vedomostí napriek tomu, že schopnosť ich vyjadrovania bola na solídnej úrovni (najmä ak nezískali jazykové vedomosti o danom jazyku v škole); u iných naopak – jedna zo skúmaných osôb dokonca neobjektívne vyhlásila, že hovorí aj po maďarsky, hoci jazyk neovládala ani pasívne (zrejme pod vplyvom prestížnosti jazyka v danom okolí). Tancer poukazuje na tzv. pluricentrické chápanie nemčiny, pri ktorom sa nevychádza len z jednej akceptovanej spisovnej normy, ale aj na odlišnosti a prelínanie rakúskej a nemeckej spisovnej variety (s. 160). Ešte zložitejšia bola situácia v rôznajazyčnej komunikácii. V kapitole s výstižným názvom *Chvála mišmašu* autor uvádza: „Hovorí sa, že každý správny Prešporák rozpráva štyrmi jazykmi: slovensky, nemecky, maďarsky a mišmaš“ (s. 230). Tento „mišmaš“ je v odbornej terminológii klasifikovaný ako **prepínanie kódov** (code switching).

Na konkrétnych respondentoch exemplifikuje J. Tancer poznatky z mladších lingvistických disciplín: zo sociolingvistiky (termíny **spisovný jazyk**, **diglosia**, **variety jazyka**, **jazyková ideológia**); zo psycholingvistiky: proces nadobúdania materinského jazyka, bi- a trilingvizmus, viacjazyčnosť, **jazykové povedomie** a pod. Z hľadiska kultúrno-historického kontextu autor analyzoval jazykovú situáciu v kapitole *Strata jazyka alebo Jazyk ako pasca*, kde charakterizuje **rôzne typy straty jazyka**: 1. **v rovine individuálnej** – jazyková atrícia (language attrition) alebo erózia či atrofia jazyka pod vplyvom vonkajších okolností, pričom sa jazyk spravidla ne stráca, nemizne celkom bez stopy; 2. **na úrovni celého kolektívu** (language shift), keď deti neovládajú jazyk svojich rodičov – napr. po emigrácii rodičov do iného jazykového prostredia; 3. **zánik málopočetných jazykov** v niektorej lokalite, napr. nemecké nárečie v Kežmarku alebo mantáčtina v Medzeve. Pod vplyvom zmenenej spoločensko-politickej situácie nastáva „**smrť jazyka**“, ktorú Tancer (podľa sociolingvistického uhlu pohľadu Hansa J. Sasseho) charakterizuje nasledovne: 1. **externá lingvistická** (politické, ekonomické, demografické, sociálne a kultúrne faktory), 2. **sociolingvistická** (voľba jazyka, postoje a domény jazyka), 3. **štruktúrálnolingvistická** (zmeny vo všetkých rovinách jazyka). Autor sa zameriava na situáciu v období 1. ČSR, keď sa úradným jazykom stáva slovenčina a čeština; oba jazyky získavajú v porovnaní s predchádzajúcim obdobím vyšší spoločenský status a stávajú sa

dominantnými. Po porážke fašizmu r. 1945 prichádza na Slovensku k výmene jazyka radikálnym zlomom; nemecky a maďarsky hovoriace obyvateľstvo silne pociťovalo obmedzenia v používaní jazyka. Podľa Tancera išlo dokonca o „krádež jazyka“, násilné „onemenie“; ako to potvrdzuje aj citácia z denníka *Pravda* (9. 5. 1945) o tom, že Maďari, Nemci, kolaboranti a zradcovia boli prepustení z práce na NV v Bratislave (s. 280). Autor sprostredkúva tiež náhľad do vlastných exploratívnych metód tohto podnetného dlhoročného sociolingvistického prieskumu, píše o bohatých skúsenostiach z prípravy a priebehu interview. Pre obmedzenie rozsahu prezentovanej publikácie vydavateľom autor postupoval selektívne a výrazne redukoval získaný materiál.

Ako sa teda mohli ľudia dohovoriť v tomto „bratislavskom babylone“? Komunikanti síce používali rôzne jazyky, a predsa si dokázali vzájomne rozumieť. Autor podčiarkuje **polysémantickosť pojmu viacjazyčnosť** a rôzne prístupy k hodnoteniu tohto javu. Kniha je originálnym a podnetným príspevkom do oblasti socio- a psycholingvistiky, antropologicky orientovanej lingvistiky, keďže tu nachádzame výpovede osôb o ich jazykovom povedomí na základe stotožnenia sa s vlastnou alebo dominantnou kultúrou, o rôznej úrovni jazykových kompetencií, o doménach jazykového správania jednotlivcov, ale tiež o tom, ako **jazyková ideológia determinovala osudy jazykov** a ich nositeľov v rôznych historických etapách. Dozvedáme sa o tom, ako Bratislavčania menili svoje jazykové správanie, aké individuálne, spoločenské či politické faktory ich v tom najviac ovplyvňovali.

Dôkazom toho, že publikácia silne zarezonovala aj v širšom spoločenstve recipientov, je storytellingové pásmo *Stratená chuť jazykov*, ktoré bolo prezentované v rámci Európskeho roka kultúrneho dedičstva k 100. výročiu československej vzájomnosti (10. 10. Na Zimnom štadióne v Bratislave a 12. 10. 2018 v ŠVK v Banskej Bystrici). Mladé členky spolku Príbehom na stope (sestry Mária a Martina Jánošíkové, Zuzana Pabst a Réka Rózsa) voľne prerozprávali štyri dramatické životné príbehy osôb (nar. okolo r. 1920) z knihy Jozefa Tancera, ktorým chceli odňať právo na slobodné používanie jazykov. Oceniť treba novátorstvo prístupu mladých adeptiek umenia, ktoré majú profesionálne blízko k umeleckým smerom, prekvapuje hlboká empatia v stvárnení životných príbehov, a najmä to, že sa im podarilo zaujať publikum priblížením zložitej dobovej atmosféry. Ich cieľom je tiež rozvíjať žáner rozprávania ako edukačného prostriedku, pásmo vzniklo najmä zo záujmu o ľudské osudy.

Publikáciu odporúčame do pozornosti lingvistom, historikom, sociológom a študentom fakúlt filologického a iného humanitno-vedného zamerania. Jozef Tancer rešpektuje právo na

ochranu privátnej sféry v duchu požiadavky jednej z respondentiek: „... *nedotýkaj sa príliš často a silno mojej minulosti, je príliš krehká*“ (s. 300). Protagonistky umeleckého pásma sa jemne a citlivo dotýkajú dávnych, už temer storočných príbehov. Pri recepcii diela si uvedomujeme pravdivosť Tancerových slov o blízkom vzťahu k skúmaným osobám a aj to, že: „*rozhovory o bratislavských jazykoch vznikli z lásky k jazykom...*“

Autor poskytuje veľa inšpirácií pre ďalšie vedecké bádanie v oblasti individuálnej i regionálnej viacjazyčnosti, jeho odbornosť a zaoberanosť témou je nespochybniteľná. Napokon, posúďte publikáciu sami, pri recepcii diela si uvedomíte pravdivosť autorových slov: „*Rozhovory o bratislavských jazykoch vznikli z lásky k jazykom...*“

Hedviga Kubišová

BANSKOBYSYTRICKÁ TRANSLATOLÓGIA A JEJ VEDECKÝ KONTEXT

BILOVESKÝ, V., ŠUŠA, I.: *Banskobystrické myslenie o preklade a tlmočení (veda, výskum, edukácia)*. Banská Bystrica: Belianum, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 136 s. ISBN 978-80-557-1329-8

Monografia *Banskobystrické myslenie o preklade a tlmočení*, ktorá vyšla na Filozofickej fakulte UMB, je venovaná garantke odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo na FF UMB, profesorky Larise Anatolievne Sugay, pri príležitosti jej životného jubilea. To však nie je jediný dôvod jej publikovania – bola vydaná aj pri príležitosti 20. výročia UMB, 15 rokov výskumu a vyučovania prekladateľstva a tlmočníctva na UMB a 10 rokov organizovania vedeckých konferencií Preklad a tlmočenie.

Dielo je ponorom do translatologických súvislostí banskobystrického myslenia o preklade a tlmočení cez prizmu vedy a výskumu jej jednotlivých osobností. Zaznamenáva vývin banskobystrickej translatológie na diachrónno-synchrónnej osi s prepojením minulosti a súčasnosti a ako naznačujú aj samotní autori – Vladimír Biloveský a Ivan Šuša – nezabúda ani na naznačenie vedecko-výskumných a publikačných aktivít do budúcnosti.

Translatológia ako samostatná vedecká disciplína o teórii a praxi prekladu a tlmočenia stále naberá na aktuálnosti najmä v dôsledku súčasného dynamického vývoja a globalizačných tendencií a nepochybne si zaslúži väčšiu pozornosť verejnosti. Zámer oboch autorov mapovať translatológiu na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici možno právom považovať za veľmi vydarený pokus priblížiť jej jednotlivé etapy vývoja v minulosti a súčasnosti.

Publikácia je veľmi prehľadne a funkčne rozdelená do šiestich kapitol. Práve minulosti je venovaná prvá kapitola, ktorá je prierezom vývoja translatológie na banskobystrickom, v celoslovenskom kontexte síce najmladšom, no o to etablovanejšom a dynamickejšie sa rozvíjajúcom pracovisku (s. 13). Autori približujú vývoj študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo a vedeckého translatologického výskumu najskôr na Filologickej fakulte UMB, v súčasnosti na Filozofickej fakulte UMB, a nezabúdajú pritom na viaceré významné osobnosti nielen translatológie – renomovaných teoretikov i praktikov, ale aj významných lingvistov a literátov, ktorí na fakulte pôsobili a prispeli k jej ďalšiemu vývoju. Súčasťou tejto kapitoly je aj prehľadné aktuálne personálne zloženie jednotlivých katedier cudzích jazykov v akademickom roku 2017/2018.

Podstatnú (vedeckú) časť publikácie predstavuje druhá kapitola, ktorá je priblížením profilov osobností – vedeckých charakteristík banskobystrických translatológov s prehľadom bibliografických záznamov ich najdôležitejších prác. Pri každej autorke/každom autorovi je uvedená ich stručná vedecko-pedagogická charakteristika, zoznam ich najdôležitejších publikácií a krátka anotácia jednej práce. Spomenutí sú aj tí vysokoškolskí pedagógovia-translatológovia, ktorí už na fakulte nepracujú, napriek tomu si zaslúžia podľa autorov patričnú pozornosť, keďže sa vo veľkej miere pričínili o dynamický rozvoj banskobystrickej translatológie.

V kapitole tri približujú autori študijný odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo na Filozofickej fakulte UMB v synchrónnom aspekte, pričom svoju pozornosť sústreďujú na jednotlivé študijné programy v bakalárskom i magisterskom stupni vysokoškolského štúdia.

Dôležitou súčasťou translatologicky zameraného štúdia je aj povinná prekladateľská prax. Práve jej prepojenie v podobe platformy vlastnej fakultnej prekladateľskej agentúry (s. 99) je stručne načrtnuté v štvrtej kapitole.

Vedecko-projektovej činnosti v oblasti translatológie venujú autori pozornosť v piatej kapitole, ktorá predstavuje prehľad vedeckých projektov a grantov súvisiacich nielen so samotnou translatológiou, ale aj komparatívnym skúmaním jazykov a literatúr.

Šiesta kapitola nám približuje vedecké aktivity v oblasti organizovania medzinárodných vedeckých konferencií, odborných prednášok, publikačných aktivít, popularizačných aktivít a pod.

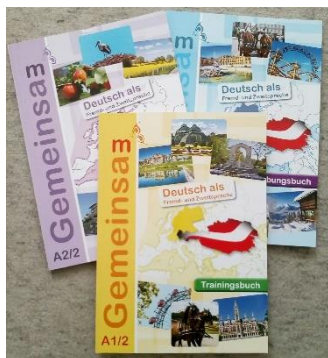
Autori dospievajú k záveru, že vznik banskobystrickej translatológie v roku 1997 bol správnym a efektívnym počínom a významnou mierou prispel k rozvoju vedeckého, pedagogického a profesijného prekladateľského prostredia (s. 123).

Monografia je výborne metodologicky spracovaná, veľmi prehľadná a zaujímavá najmä z pohľadu dynamiky vývoja translatológie ako vednej disciplíny v srdci Stredného Slovenska.

Jana Lauková

ALLES WALZER! REZENSION

GOETTE, J., VUJOVIC, P., HAGENAUER, E., SCHILLER, CH., U.A.: *Gemeinsam. Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*. Wien: Calamus Verlag, 2017.

Heißt es das Cola oder die Cola? Ist das eine Kartoffel oder ein Erdapfel? Bin ich vor dem Geschäft gestanden oder habe ich vor dem Geschäft gestanden? Deutsch als eine plurizentrische Sprache ist hauptsächlich in Deutschland, Österreich und der Schweiz Amtssprache. Doch welches Deutsch ist nun das richtige? Ist es das in Deutschland? Was ist aber dann mit dem Deutsch, das in Österreich und in der Schweiz gesprochen wird? Viele Lehrwerke legen ihr Augenmerk auf das Bundesdeutsche. Das ist nicht der Fall bei dem vom Calamus Verlag in Wien herausgegebenen DaF/DaZ-Lehrwerk, das den Titel *Gemeinsam* trägt.

Der titelgebende Aufruf dieser Rezension *Alles Walzer!* ist der, mit dem der Wiener Opernball alljährlich eröffnet wird. Diese Worte treffen auch auf das Lehrwerk *Gemeinsam* zu, weil sich darin alles um Österreich dreht. Der Schwerpunkt liegt dabei auf dem österreichischen Deutsch. Ein AutorInnenteam, bestehend aus GermanistInnen, UniversitätsprofessorInnen und Gymnasiallehrenden, entwickelte *Gemeinsam* unter der Mitwirkung von MusikerInnen und SchauspielerInnen.

Das Lehrwerk orientiert sich an den Niveaustufen des Gemeinsamen europäischen Referenzrahmens für Sprache (GERS). Laut Verlag bereitet das Lehrwerk auch auf die ÖSD- (Österreichisches Sprachdiplom) und ÖIF- (Österreichischer Integrationsfonds) Prüfungen vor. *Gemeinsam* ist bis jetzt für die Niveaustufen A1 und A2, die wiederum in jeweils zwei Stufen unterteilt sind, erschienen. Jede besteht aus drei Bänden, insgesamt sind es 12 Bücher für Anfänger bis zu leicht Fortgeschrittenen mit grundlegenden Kenntnissen. Um sie besser voneinander zu unterscheiden, wird die Stufe A1/1 blau, A1/2 gelb, A2/1 grün und A2/2 lila gehalten.

Zu jeder Stufe sind ein Lehr-, ein Übungs- und ein Trainingsbuch vorhanden. Die Frage stellt sich, warum es sowohl ein Trainings- als auch ein Übungsbuch gibt. Das Trainingsbuch ist für das Üben, Wiederholen und Vertiefen der Kenntnisse der in den einzelnen Niveaustufen

vorkommenden Grammatik vorgesehen. Beim Übungsbuch liegt der Schwerpunkt auf dem Üben der kommunikativen Fertigkeiten. Jedes Lehrbuch, ebenso die Trainings- und Übungsbücher, umfasst acht Kapitel zu je neun färbig gestalteten Doppelseiten. Die laut Verlag sogenannte Impulsdoppelseite bildet den Einstieg in das jeweilige Kapitel. Hier führen Bilder in das Thema der anschließenden Lektion ein. Damit soll einerseits das Vorwissen der Lernenden aktiviert werden und andererseits sollen sie als Gesprächsbasis dienen. Danach folgen vier Doppelseiten mit Übungen und Arbeitsaufträgen zu den Fertigkeiten. Wichtig ist, „dass einige Übungen mehrere Kompetenzen Lesen, Hören, Schreiben und Sprechen miteinander verknüpfen“ (www.calamus.at/uber-die-bucher). Den Abschluss jeder Lektion bilden ein Grammatikteil, ein Selbsttest und eine Seite mit dem Wortschatz der jeweiligen Lektion. Mit dem Selbsttest können die Lernenden ihren Lernerfolg und ihren Lernfortschritt überprüfen.

Die Themen, die im Lehrwerk behandelt werden, reichen von den üblichen wie Sich und andere vorstellen, Beruf, Familie über Einkaufen, Freizeit, Umwelt hin zu Themen, die speziell Österreich als Schwerpunkt haben, zum Beispiel Kapitel 16 Unser Österreich oder Kapitel 4 Ich kenne Wien. Die Schüler lernen die 23 Bezirke Wiens oder den Plan der Wiener U-Bahnlinien kennen. Danach folgen Lesetexte, die sich mit den Sehenswürdigkeiten von Wien befassen. Auch die Aufgabenstellungen sind sehr realitätsnah, so sollen beispielsweise die Lernenden einen Dialog zum Thema Kartenbestellung im Burgtheater hören und dazu einen Lückentext ergänzen.

Es kommen aber nicht nur landeskundliche Themen im Lernstoff vor, sondern auch morphologische und lexikalische Merkmale des österreichischen Deutsch, z. B. das Perfekt von stehen und sitzen mit dem Hilfsverb sein, österreichischer Wortschatz (das Cola, die E-Card) und österreichische Begrüßungs- und Verabschiedungsformeln (Grüß Gott, Servus, Auf Wiedersehen) sowie verschiedene Möglichkeiten der Uhrzeitangabe. Somit „lernen die Lernenden nicht nur die deutsche Sprache, sondern auch das für sie neue Land Österreich kennen“ (www.calamus.at/uber-die-bucher).

DVDs, CD-ROMs oder CDs sind nicht vorhanden, obwohl das früher üblich war. Hörtexte und Videos werden mittels QR-Codes (die Abkürzung steht für Quick Response), zum Beispiel per Handy oder Computer abgespielt. Zum Dekodieren benötigt man einen sogenannten QR-Code-Reader (App) und eine Handycamera, um den Code zu scannen. Somit ist das Lehrwerk überall einsetzbar, Lehrende und Lernende sind ortsunabhängig und sie brauchen weder eine

CD bzw. DVD noch einen CD-Player, um die Hörtexte und Videos im Unterricht, beim Lernen zu Hause oder für das Erledigen der Hausaufgaben abzuspielen.

Die Aufmachung des vorliegenden Lehrwerks wirkt sehr professionell und ansprechend. Es ist bunt und grafisch attraktiv, aber nicht zu überladen. Mit dem Lehrwerk *Gemeinsam* macht das Lernen von Deutsch als Fremdsprache wirklich Spaß.

Zuzana Bohušová, Christiane Schechirow

SPRÁVY A INFORMÁCIE

V NITRE SA ZIŠLI SVETOVÉ I DOMÁCE OSOBNOSTI TRANSLATOLÓGIE

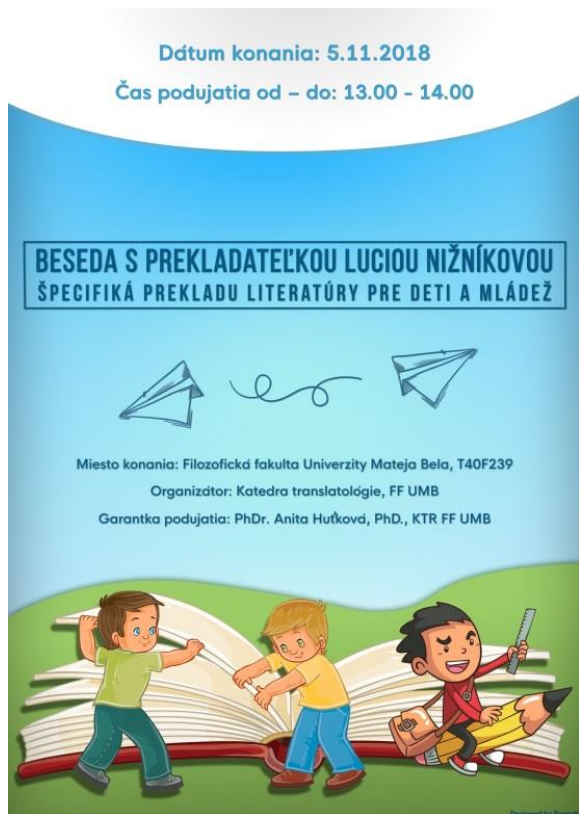
V dňoch 26. – 28. septembra 2018 sa na pôde Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre konala medzinárodná konferencia *Translation, Interpreting, and Culture: Old Dogmas, New Approaches* (*Preklad, tlmočenie a kultúra: staré dogmy, nové prístupy*). Štyri fakulty slovenských univerzít, ktoré zabezpečujú výučbu prekladateľstva a tlmočníctva (FF UKF v Nitre, FF UMB v Banskej Bystrici, FF UK v Bratislave, FF PU v Prešove), a Ústav svetovej literatúry SAV v Bratislave spojili sily a zorganizovali translatologické podujatie sršiace podnetnými prístupmi, nápadmi a plodnými diskusiami. Na konferencii sa zúčastnilo viac než 100 domácich a zahraničných hostí z rôznych kútov sveta, počnúc Spojenými štátmi americkými a končiac Južnou Kóreou. Hlavnými rečníkmi boli celosvetovo uznávaní translatológovia — prof. E. Gentzler, prof. A. Chesterman a prof. D. Gile. Bohatý trojdňový program, ktorý bol rozvrhnutý do tematických sekcií, ponúkal množstvo zaujímavých prednášok či panelových diskusií na témy teórie, didaktiky a praxeológie prekladu a tlmočenia; odborného, umeleckého i audiovizuálneho prekladu; technológií v preklade a tlmočení a mnohé iné. Účastníci mali okrem bohatého programu možnosť zúčastniť sa siedmich workshopov, ktoré viedli poprední domáci i zahraniční teoretici a praktici prekladu a tlmočenia. Prednášky v hlavnej sekcii boli simultánne tlmočené, no v rámci celej konferencie

boli zabezpečené aj iné formy tlmočenia. Na organizácii konferencie sa okrem organizačného tímu podieľali aj študenti, či už v úlohe tlmočníkov alebo dobrovoľníkov. Konferenciu finančne podporili aj slovenské prekladateľské a tlmočnicke agentúry exe, Lexika, Lexman, Asap translation či Translata, ako aj Asociácia prekladateľských spoločností Slovenska — ATCSK a Slovenská asociácia prekladateľov a tlmočníkov SAPT. Konferencia TIC 2018 v Nitre utvorila tradíciu putovnej konferencie, pričom jej prvý ročník sa konal práve na mieste, z ktorého pochádzajú významné osobnosti slovenskej translatológie ako Anton Popovič či František Miko. Už dávno sa na Slovensku nekonala konferencia takéhoto rozsahu. Po mnohých rokoch sa v Nitre zišlo množstvo osobností, ktoré formujú nielen domácu, ale aj svetovú translatologickú scénu. Veríme, že jej nasledujúce ročníky prinesú podobnú atmosféru, aká panovala počas tohto ročníka. Konferencia je výstupom projektu VEGA č. 2/0200/15 *Preklad ako súčasť dejín kultúrneho priestoru II. Fakty, javy a osobnosti prekladových aktivít v slovenskom kultúrnom priestore a podoby ich fungovania v ňom* a projektu VEGA č. 1/0551/16 *Hybridita v jazyku, texte a translácii*.

Mária Koscelníková
Fotodokumentácia: Mariana Michalková

BESEDA S PREKLADATEĽKOU LUCIOU NIŽNÍKOVOU (NIELEN) O PREKLADE LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ

1 Autor plagátu: Lukáš Varga, poslucháč 1. ročníka PaT,
Production & Videomaking

V pondelok 5. novembra 2018 sa v rámci *Týždňa vedy a výskumu* konala v priestoroch Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela pod gestorstvom Katedry translatológie zaujímavá akcia. Pozvanie na besedu s poslucháčmi prekladateľstva a tlmočníctva prijala PhDr. Lucia Nižníková, ktorú mnohí z nás poznajú osobne z Univerzitnej knižnice UMB. Málokto však tuší o tomto jej tajnom druhom živote.

Pani Nižníková prekladá z anglického jazyka a na jej zozname sa ocitlo už viac než 40 titulov literárnych textov. O nich, ale aj o svojich začiatkoch, prekážkach, úspechoch a plánoch sa spontánne a otvorene rozprávala so všetkými prítomnými. Najviac sa venovala jednému z posledných preložených titulov,

knihe *Ďaleká cesta za domovom* (Richard Adams), ktorá momentálne patrí medzi najobľúbenejšie tituly detskej literatúry a na Slovensku zaznamenala úspech aj v podobe ocenenia: Najkrajšia detská kniha jesene 2017, IBBY a BIBIANA.

V danom kontexte sa rozprúdila diskusia aj o špecifikách literatúry pre deti a mládež, rámcovaná osobitým jazykom a skúsenostným komplexom mladého čitateľa, ústiaca ku konkrétnym prekladateľským riešeniam. Bokom neostala ani téma spolupráce s redakciou, resp. potreba jazykových korektúr.

Neformálnu atmosféru, podporenú pokorou k tvorivej práci s literatúrou umocnila aj krátka umelecká vsuvka – prednes úryvku z uvedenej knihy v podaní našej šikovnej poslucháčky Alexandry Onderkovej. Veríme, že osobný rozhovor s prekladateľkou našich poslucháčov inšpiroval. Možno sa práve vďaka nemu viacerí osmelia podniknúť v tejto krásnej kreatívnej činnosti aj prvé vlastné kroky.

Anita Huťková

Fotografie: Martin Tadian

STRETNUTIE S PREKLADATEĽOM A DIPLOMATOM STANISLAVOM VALLOM

V rámci tohtoročných celoslovenských Dní vedy a techniky na pozvanie Katedry romanistiky Filozofickej fakulty UMB zavítal v stredu 7.11. 2018 náš bývalý veľvyslanec v Taliansku, Francúzsku, Belgicku a Luxembursku a prekladateľ diel z talianskej literatúry, (o.i.) aj tých od Umberta Eca – Jeho Excelencia, pán Stanislav Vallo. Kto iný ako človek, ktorý

Umberta Eca osobne poznal, nám mohol porozprávať veľa vecí, ktoré sme o ňom doposiaľ nevedeli, ako napr. odkiaľ sa vzalo a čo znamená jeho priezvisko, o čo sa v živote zaujímal, aké boli jeho zberateľské vášne, čo rád robil na sklonku života. Mohli sme si dokonca vypočúť (ako prví v slovenčine!), aký odkaz zanechal Eco svojmu vnukovi vo forme listu, ktorý mu napísal.

Ako veľvyslanec slovenskej kultúry vo svete nám pán Vallo pripomenul aj dôležitosť budovania mostov medzi kultúrami, ktoré spolu prichádzajú do kontaktu. Medzi našou a talianskou kultúrou sú to napr. mosty cez osobnosti ako napr. Marcus Aurelius (ktorý prvú kapitolu svojich „Hovorov k sebe“ napísal „v zemi Kvádov nad riekou Granua“, čo je germánsky názov pre riekou Hron), Cyril a Metod (ktorých misiu si pripomínajú aj pamätne tabule nainštalované v troch rímskych bazilikách – Santa Maria Maggiore, San Clemente a Santa Prassede), Milan Rastislav Štefánik (ktorého s Talianskom spájala snúbenecký vzťah s markízou Giulianou Benzoniovou), či Alexander Dubček (snáď najznámejšia tvár československej jari 1968). Z úst nášho hosta sme si vypočuli aj veľa veršov zo

slovenskej literatúry (veď je dôležité dobre si poznať to svoje, kým začneme poznávať iné). V pamäti nám mnohým ostal jeho prednes verša z Proglasu: „...lebo sú bez kníh nahé všetky národy...“

Monika Zázrivcová

SLOVENČINA AKO CUDZÍ JAZYK Z LEKTORSKEJ PERSPEKTÍVY

Výučba slovenčiny ako cudzieho jazyka na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici sa postupne rozvíja – narastá počet osôb, ktoré sa chcú učiť slovenčinu, a spolu s tým sa rozširuje aj lektorský kolektív. Výmena skúseností a poznatkov je veľmi dôležitá a skvalitňuje prácu, preto sme využili potenciál, ktorý na fakulte a v spolupracujúcej jazykovej škole máme, a zorganizovali sme Didaktické kolokvium. Uskutočnilo sa 30. 11. 2018 s cieľom poskytnúť vybrané poznatky z oblasti výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka, sprostredkovať skúsenosti z tejto sféry a zároveň vytvoriť priestor na diskusiu. Cieľovú skupinu tvorili lektorky a lektori vyučujúci slovenčinu ako cudzí jazyk na Filozofickej fakulte UMB a v jazykovej škole IC-Centre. Na podujatí odzneli vstupy bývalých lektoriek a lektora slovenského jazyka a kultúry v zahraničí, v súčasnosti pôsobiacich na FF UMB. Ivana Šuša sa venoval interkultúrnemu a medzikultúrnemu aspektu vo vyučovaní slovakistiky a reálií pre cudzincov, Anna Gálisová predstavila tipy a rady na prípravu lekcie zo slovenčiny ako cudzieho jazyka, zameranej na všestranný rozvoj kompetencií, Lujza Urbancová (organizátorka kolokvia) uviedla tipy pri práci s učebnicou Krížom krážom a stručne sa venovala využitiu Slovenského národného korpusu vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka. Diskusia sa stala výmenou skúseností z výučby, zúčastnené osoby prezentovali vlastné prístupy a overené metódy.

Zámerom organizátorky je, aby sa takéto kolokviá konali na pôde fakulty pravidelne a aby ľudia vyučujúci slovenčinu ako cudzí jazyk na fakulte, v jazykovej škole, ale aj na univerzite vytvorili spolupracujúci a vzájomne sa inšpirujúci kolektív.

Lujza Urbancová

PREDNÁŠKA O ETIKE V PREKLADĚ A TLMOČENÍ

Výborné kontakty medzi Filozofickou fakultou Ostravskej univerzity a terajšou Filozofickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici sa prejavujú okrem iného aj v oblasti výučby a výskumu cudzích jazykov, literatúr a kultúr. Táto spolupráca sa viaže ešte na obdobie vzniku a rozvoja Filologickej fakulty UMB, na ktorej sa v roku 1997 sformoval nielen odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo, ale sa začal uskutočňovať vedecký výskum v oblasti translatológie, dejín prekladu, recepcie inonárodných literatúr a odborného prekladu.

Jedným z konkrétnych výstupov týchto dlhodobých kontaktov sú aj aktivity niekdajšej Katedry slovakistiky Filologickej fakulty, ktorá sa neskôr transformovala na Katedru translatológie Filozofickej fakulty UMB.

Uvedená katedra zorganizovala dňa 4. decembra 2018 prednášku translatológa a slavisti Mgr. Vítěslava Vilímka, DiS, Ph.D. z Filozofickej Ostravskej univerzity na tému Profesionálna etika a etiketa prekladateľa a tlmočníka. Hostia najprv privítal odborný garant podujatia doc. Ivan Šuša (Katedra translatológie FF UMB), ktorý priblížil doterajšiu spoluprácu medzi oboma inštitúciami a predstavil tému v kontexte translatológie. Doktor Vilímek prítomným kolegom a študentom následne priblížil históriu profesijnej etiky v oblasti prekladateľstva a tlmočníctva u nás a vo svete na diachrónno-synchrónnej osi, potom sa venoval konkrétnym zásadám profesijnej etiky vo vzťahu ku kvalite, profesijnej solidarite a dobrým mravom. Prednášku doplnil o príklady zo svojej tlmočnicko-prekladateľskej praxi. Na podujatí sa o. i. zúčastnili aj viacerí odborníci v oblasti translatológie – prof. Zuzana Bohušová, doc. Martin Djovčoš, Dr. Anita Hužková, Dr. Miroslava Melicherčíková a Mgr. Matej Laš.

Ivan Šuša

POKYNY PRE AUTOROV

Upozornenia:

Neupravené príspevky nebudú uverejnené.

Za jazykovú správnosť príspevkov zodpovedajú autori.

Jazyk	Príspevky môžu byť napísané v jazyku, ktorý sa vyučuje na Filozofickej fakulte UMB. (t. j. slovenský, anglický, nemecký, ruský, francúzsky, španielsky, taliansky, maďarský, poľský)
Na začiatku príspevku označiť sekciu:	Literárnovedná; lingvistická; translatologická; kulturologická; recenzie; informácie o konferenciách; seminároch a kolokviách; kronika
Formát súboru:	Microsoft Word 2007 - *.DOCX
	Špeciálne symboly a znaky, ktoré nie sú obsiahnuté v znakovej sade unicode, zahrnúť ako obrázky. V prípade väčšieho počtu symbolov vložte celú tabuľku ako jeden obrázok.
Písmo	12 b, Times New Roman
Riadkovanie	1,5
Odseky:	Na začiatku každého odseku alebo logického celku odsadenie 1,5 cm
Zarovnanie	Do bloku

Hlavička	NÁZOV PRÍSPEVKU (kapitálky, bold, veľkosť 14, centrovane, riadkovanie 1,5)
	Vynechať riadok (1,5)
	Meno autora (bold, veľkosť 12, zarovnanie vľavo, riadkovanie 1), Vynechať riadok (1)
	Inštitúcia - pracovisko, mesto (bold, veľkosť 12 zarovnanie vľavo, riadkovanie 1)
	e-mail vynechať riadok (1,5)
	Kľúčové slová – 3-5 kľúčových slov v slovenčine a angličtine Vynechať riadok
	Text (text môže byť členený do kapitol a podkapitol)

	<p>Príklad:</p> <p style="text-align: center;">O REFLEXII TEÓRIE PREKLADU ODBORNÝCH TEXTOV NA SLOVENSKU</p> <p>Vladimír Biloveský</p> <p>Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, vladimir.bilovesky@umb.sk</p> <p>Kľúčové slová: preklad, interdisciplinarita, translatológia Key words: translation, interdisciplinarity, translatology</p>
Text príspevku	Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1,5; zarovnané okraje Text členiť na odseky, kapitoly, resp. podkapitoly
Formát strany	Normalizovaná strana (30 riadkov, 60 znakov). Rozsah štúdie: minimálne 10 strán (pri riadkovaní 1,5)
Poznámky za príspevok	Poznámky v texte označujte (1), (2)... Umiesťte ich na koniec textu pred zoznam literatúry. Nepoužívať poznámky pod čiarou!
Literatúra: Zoznam literatúry uvádzať v abecednom poriadku, prosíme nečíslovať	<p>za textom vynechať riadok(1,5)</p> <p>LITERATÚRA (Times New Roman, bold, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje)</p> <p>Vynechať riadok (1)</p> <p>Knižná:</p> <p>VILIKOVSKÝ, J. <i>Preklad ako tvorba</i>. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, 240 s.</p> <p>Časopisecká:</p> <p>VILIKOVSKÝ, J. <i>Preklad jazykovej špecifiky</i>. In: Revue svetovej literatúry, 16,1980, č. 6, s.170-176.</p> <p>Štúdia v zborníku:</p> <p>VILIKOVSKÝ, J. <i>Slovenské preklady Poeovho havrana</i>. In: Preklad a tlmočenie 3. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie v dňoch 20. a 21. júna 2001 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2001, s. 12-40.</p> <p>(Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje)</p>
Resumé: 1/ v angličtine, ak je	<p>Za literatúrou, vynechať riadok (1,5)</p> <p>Resumé (Times New Roman, bold, veľkosť 12, riadkovanie 1,</p>

<p>príspevok v slovenčine; 2/ v slovenčine alebo angličtine, ak je príspevok v cudzom jazyku</p>	<p>zarovnané okraje) Vynechať riadok (1) Text resumé (Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje) Prosíme uviesť názov príspevku v jazyku resumé.</p>
--	--

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Language	Papers can be submitted in any language taught at the Faculty of Arts (Slovak, English, German, Russian, French, Spanish, Italian, Hungarian, Polish)
Document format	Microsoft Word 2007 - *.DOCX
Symbols and characters not contained in the Unicode Character Set must be inserted as pictures. In the case of several such symbols, insert the whole table as a picture.	
Please state the appropriate section at the beginning of your paper: Literary criticism; linguistics; translation studies; culturology; reviews; conference, seminars and colloquium information; chronicle	
Font	Times New Roman, 12 point
Spacing	1.5
Paragraphs	Please set an indent of 1.5 cm at the beginning of each paragraph or semantic unit
Text alignment	Justified
Heading	<p>TITLE OF THE ARTICLE (in capitals, bold, 14-point font, centred, 1.5 spacing) One blank line (spacing 1.5) Name of the author (in bold, 12-point font, left aligned, spacing 1) One blank line (spacing 1) Institution – place of employment, city (in bold, 12-point font, left aligned, spacing 1) E-mail address One blank line (spacing 1.5) Key words (3-5) Text...</p> <p>Example:</p> <p style="text-align: center;">O REFLEXII TEÓRIE PREKLADU ODBORNÝCH TEXTOV NA SLOVENSKU</p> <p>Vladimír Biloveský</p> <p>Faculty of Arts, Matej Bel University in Banská Bystrica vladimir.bilovesky@umb.sk</p> <p>Key words: translation, interdisciplinarity, translatology</p>

<p>Text of the paper (min. 10 pages)</p>	<p>Times New Roman, 12-point font, spacing 1.5, justified alignment.</p> <p>Please organize the text of your paper into paragraphs, chapters and sub-chapters (if needed).</p>
<p>Page format</p>	<p>Standard page (30 lines, 60 keystrokes each)</p>
<p>Endnotes</p>	<p>Please mark the endnotes, e.g. (1), (2), etc.</p> <p>Place them at the end of the text before the bibliographical references.</p>
<p>Bibliography: Please state in alphabetical, not numerical order.</p>	<p>One blank line after the text (1.5 spacing)</p> <p>Bibliography (Times New Roman, in bold, 12-point font, spacing 1, justified alignment)</p> <p>One blank line (spacing 1)</p> <p>Monograph: VILIKOVSKÝ, J. <i>Preklad ako tvorba</i>. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, 240 p.</p> <p>Journal: VILIKOVSKÝ, J. <i>Preklad jazykovej špecifiky</i>. In: <i>Revue svetovej literatúry</i>, 16, 1980, n. 6, p. 170-176</p> <p>Paper in an anthology: VILIKOVSKÝ, J. <i>Slovenské preklady Poeovho havrana</i>. In: <i>Preklad a tlmočenie 3. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie v dňoch 20. a 21. júna 2001 v Banskej Bystrici</i>. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2001, p. 12-40</p> <p>(Times New Roman, 12-point font, spacing 1, justified alignment)</p>
<p>Résumé: 1/ in another language if the paper is in Slovak; 2/ in Slovak or in English if the paper is in another language</p>	<p>After the bibliography leave one line blank (spacing 1.5)</p> <p>Résumé (Times New Roman, in bold, 12-point font, spacing 1, justified alignment)</p> <p>One blank line 1)</p> <p>Text of résumé (Times New Roman, in bold, 12-point font, spacing 1, justified alignment)</p> <p>Please state the title of the paper in the résumé, in the language of the résumé.</p>